

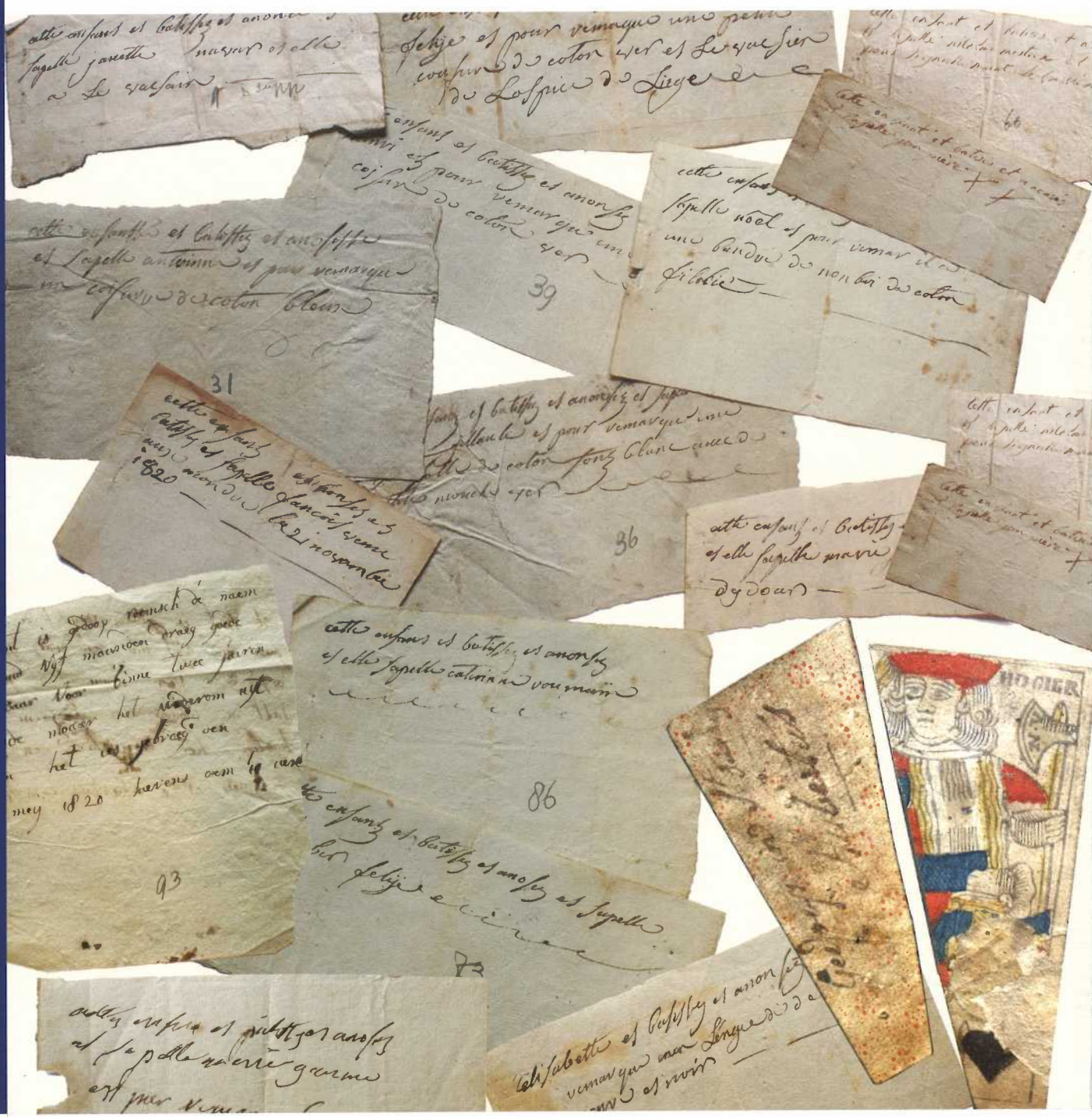

Maastrichtse
Vondelingen
nummer

2

Limburgs Tijdschrift voor *Genealogie*

uitgave van de Sectie Genealogie van het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap

Inhoudsopgave

Van de redactie	34
Voorouders van vondelingen gevonden door dr. Régis de la Haye, r.delahaye@planet.nl	35
Jan Pieter Arbeel (1821-1868) door drs. Piet Schoenmakers, p.schoenmakers@planet.nl	50
In memoriam Leo van Heur (1926-2016) door Jo Hoen en Funs Patelski jo.hoen@gmail.com , a.s.m.patelski@hetnet.nl	66
Genealogische markt in Venray door Arno Coopmans, a.j.coopmans@hetnet.nl	67
Genealogiedag Limburg 2016 door ing. Bert van Laer, vanlaer@home.nl	68
Uitreiking Edmond Delhougne Penning door ing. Bert van Laer, vanlaer@home.nl	70

Het LTVG verschijnt vier maal per jaar en is:

- Voor leden van zowel het Koninklijk LGOG als ook de Sectie Genealogie gratis. Het lidmaatschap van de Sectie Genealogie bedraagt voor leden van het Koninklijk LGOG € 25,00 per jaar. Leden van de Sectie Genealogie ontvangen drie maal per jaar een Nieuwsbrief.
- Een abonnement zonder enig lidmaatschap kost € 30,- per jaar.
- Losse nummers zijn verkrijgbaar voor € 7,50 per blad (excl. verzendkosten).

Voor lidmaatschappen, abonnementen en losse nummers:
Bureau Koninklijk LGOG, Postbus 83, 6200 AB Maastricht,
tel. 043 321 25 86.

Mailadres: info@lgog.nl. Website: www.lgog.nl.

Redactie: Ton van den Berg, Jan Hanssen, Bert van Laer (secretaris) en Funs Patelski (hoofd- en eindredacteur).

Redactieadres: Uilenweg 1, 6006 SK Weert, tel. 0495 54 47 58

Mailadres: vanlaer@home.nl

Het werk van het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap wordt in belangrijke mate ondersteund door de Provincie Limburg.

Druk: drukkerij econoom bv beek-1

ISSN 0169-5177

Diverse rechten: Illustraties dienen vrij van rechten te worden aangeleverd. Bij plaatsing van een bijdrage wordt de auteursrechtelijke economische exploitatiebevoegdheid geacht in zijn geheel aan het LGOG te zijn overgedragen. Het LGOG kiest ervoor om het auteursdeel (50%) van de ontvangen reproductievergoedingen, mede vanwege de relatief bescheiden omvang van deze gelden, niet door te betalen aan de desbetreffende freelance auteurs. Het LGOG maakt gebruik van de mogelijkheid geboden door Stichting Reprerecht om deze gelden te besteden aan een collectief auteursdoel: de gelden worden toegevoegd aan het redactiebudget, ter verbetering van de uitgaven van het LGOG.

Van de redactie

Om maar gelijk met de deur in huis te vallen: de redactie heeft minder prettig nieuws te melden.

Onze hoofd- en eindredacteur Funs Patelski moet het voorlopig rustig aan doen. Binnenkort zal hij een bypass-operatie moeten ondergaan. Daarna zal zijn herstel nog de nodige tijd vergen. Wij wensen hem en zijn echtgenote Maria veel sterkte toe in deze moeilijke tijd!

Het spreekt vanzelf dat de overige redactieleden het allergrootste deel van Funs' werkzaamheden voorlopig gaan overnemen. Ondergetekende zal, samen met de andere redactieleden Bert van Laer en Ton van den Berg, de komende nummers redactioneel begeleiden. We zullen trachten bij deze zware taak eenzelfde enthousiasme en deskundigheid aan de dag te leggen. De lezer kan trouwens gerust zijn: Funs zal op de achtergrond een oogje in het zeil houden.

Dit gezegd hebbende kan ik het onderhavige nummer aan u presenteren. Het is nog volledig door Funs samengesteld en vervolmaakt. Vooral het redigeren van de artikelen kost een hoofd- en eindredacteur veel tijd, energie en kopzorg. Het opmaken van het nummer is afgelopen week nog door hem persoonlijk gebeurd.

Het resultaat is een nieuw themanummer, deze keer over Maastrichtse vondelingen. Iemand die een vondeling als voorvader heeft, loopt genealogisch gezien tegen een probleem aan. Immers: wie waren de ouders? Een ware hausse aan vondelingen werd in de jaren 1814-1823 in Maastricht afgeleverd bij het Vondelingenhuis. Smeets en Gulikers publiceerden over dit fenomeen als eersten zo'n vijftig jaar geleden. Régis de La Haye hield onlangs een lezing over dit onderwerp en presenteert thans een zeer uitgebreide versie daarvan. Hij toont aan dat middels archiefonderzoek er toch nog veel mogelijkheden zijn om de herkomst van deze vondelingen te traceren.

Piet Schoenmakers schildert vervolgens nauwgezet zijn speurtocht naar de wederwaardigheden van zijn voorvader Jan Pieter Arbeel. Inderdaad ook een Maastrichtse vondeling. Dit artikel zal nog een vervolg krijgen vanwege een zeer, zeer verrassende ontdekking bij dit onderzoek gedaan!

Jo Hoen en Funs Patelski besteden aandacht aan het overlijden van Leo van Heur. Leo heeft decennia lang het genealogische landschap in Limburg mede bepaald vooral door de vele functies die hij binnen onze sectie heeft vervuld en altijd op zeer beminlijke wijze.

Verder een tweetal artikelen van onze bestuursleden Arno Coopmans en Bert van Laer. Zij schetsen in het kort de activiteiten die plaatsvonden tijdens de genealogische markt in Venray en de Genealogiedag Limburg 2016 in Maastricht in respectievelijk mei en maart jl.

In Maastricht werd toen tevens voor de eerste keer de Edmond Delhougne Penning uitgereikt. Eerste laureaat was, inderdaad, Funs Patelski. Bert beschrijft in het laatste artikel de omstandigheden waaronder dit gebeurde.

Jan H. Hanssen

Foto voorzijde:

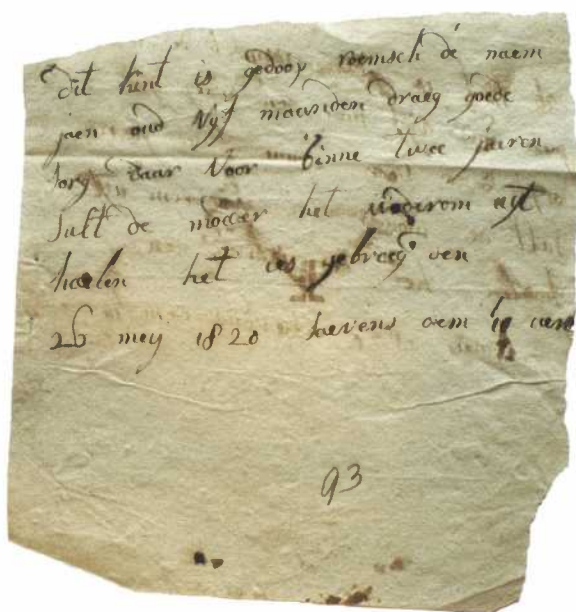
Een compilatie van briefjes aangetroffen op de kinderen die tussen 1814 en 1823 te vondeling werden gelegd in de rol van het vondelingenhuis in de Lenculenstraat te Maastricht.

RÉGIS
DE LA HAYE

Voorouders van vondelingen gevonden

Maastricht telde in de jaren 1814-1823 een opmerkelijk hoog aantal vondelingen. In een uitstekende publicatie uit 1967 van de hand van MART SMEETS en JOHAN GULIKERS kwamen de auteurs tot een aantal van 509, hetgeen betekende dat gemiddeld over tien jaar in Maastricht iedere week een pasgeborene te vondeling werd gelegd.¹ De schrijvers merkten reeds op dat de bevoegde autoriteiten indertijd al hadden begrepen dat de ware identiteit van de moeder van de vondeling in een aantal gevallen zonder veel moeite achterhaald kon worden en dat er aantoonbaar gevallen waren van voorkennis bij de beheerders van het Vondelingenhuis.

Het bleek immers dat Josephine Albert, de dochter van de huisbaas van het Vondelingenhuis, wel eens afspraken maakte met de moeder van het kind. Op 23 maart 1822 werd een vondeling aangegeven die de naam **Joannes Lutter** kreeg. Men wist in het Vondelingenhuis blijkbaar precies wie de moeder van het kind was, want hoe kwam men anders aan de naam "Lutter"? Dat bleek enkele jaren later, toen de moeder, **Anna Maria de la Rue**, het kind erkende. Ze was woonachtig in Lutterade...! Vandaar dus de naam Lutter. Toen bleek ook dat hij reeds op 8 januari 1822 als Joannes De la Rue stond ingeschreven bij de burgerlijke stand van Maastricht. De betreffende ambtenaar had ook een vermoeden kunnen hebben, maar wellicht kneep hij even een oogje dicht. Gedeputeerde Staten betaalde immers.²

Afb. 1.
Briefje van
de vondeling
Gudarre.

Een ander voorbeeld is de op 26 mei 1820, om 10:00 uur 's avonds, in de rol van het Vondelingenhuis geplaatste vondeling **Gudarre**. Hoe kwam men aan die naam? Op het briefje dat bij de vondeling was aangetroffen stond alleen maar een voornaam: Jan: *dit kient is gedoopt roemsch de naam jaen oud vijf maanden draeg goede zorg daar voor binne twee jaeren*

sult de moeder het wederom uyt haelen het is gebroeg den 26 meij 1820 saevens oem 11 uere. (afb. 1).

En inderdaad, zoals afgesproken, kwam de moeder, **Gertrudis Gerardu**, twee jaar later, op 15 maart 1822, het kind weer terughalen. Het was doorgestoken kaart, want de vondelingennaam Gudarre is simpelweg een anagram van de echte naam Gerardu. De moeder van het kind was dus vanaf het begin bij de mensen van het Vondelingenhuis bekend. Jan Gerardu en zijn moeder zijn daarna voor ons even spoorloos.

Nu de archieven over deze periode openbaar en eenvoudig toegankelijk zijn,³ blijkt het zeer goed mogelijk, althans in een aantal gevallen, om te achterhalen wie de moeder van het kind is en daardoor ook verder onderzoek te verrichten naar de voorouders. Op mijn lezing over dit onderwerp op de Genealogiedag Limburg te Maastricht op 12 maart 2016 heb ik daar al enkele voorbeelden van gegeven. In deze bijdrage een verdere uitwerking, een schets voor de methodiek van verder onderzoek, en natuurlijk ook nieuwe onderzoeksvragen, omdat ieder onderzoek nu eenmaal nieuwe vraagstellingen oproept.

Vijf documenten per kind

Voor iedere vondeling werd door de ambtenaar van de burgerlijke stand van Maastricht een "vondelingenakte" opgemaakt. Daarin werden nauwkeurig de vondstomstandigheden verhaald, werd de leeftijd van de baby geschat, werd beschreven wat het kind aan kleding droeg en of er eventueel voorwerpen of briefjes bij waren achtergelaten. Deze werden als bewijsstukken bij de akte bewaard. Soms bewaarde de moeder zelf een voorwerp, bijvoorbeeld de helft van een speelkaart, als bewijsstuk, om wanneer het haar beter ging, de vondeling weer op te kunnen eisen.⁴

Na het opmaken van de "vondelingenakte" werd doorgaans door de ambtenaar van de burgerlijke stand op dezelfde dag een geboorteakte opgemaakt. Bovendien blijkt van sommige vondelingen ook nog een geboorteakte te bestaan onder hun ware identiteit, met natuurlijk de naam van de moeder, waarbij ook de getuigen van belang kunnen zijn voor verder genealogisch onderzoek. We zullen daar een voorbeeld van zien.

Hoewel op de briefjes die bij de vondeling werden aangetroffen, uitdrukkelijk stond vermeld dat ze reeds gedoopt waren, soms met doopdatum en doopkerk erbij, werden ze nogmaals in de Sint-Servaaskerk, de parochiekerk van het Vondelingenhuis in de Lenculensstraat, onder hun vondelingennaam gedoopt, doorgaans op de dag van de vondst zelf, met twee mensen van het Vondelingenhuis als peter en meter.⁵ Ook daarvan hierna enkele voorbeelden.

Er werden dus voor iedere vondeling minimaal drie, soms zelfs vijf aktes opgemaakt, met of zonder bijlagen. Deze aktes en de bijlagen kunnen in bepaalde gevallen een aanuiding bevatten, hoe klein ook, die verder onderzoek mogelijk maakt en die ons op het spoor van de moeder kan brengen.

Tenslotte moet in het onderzoek ook betrokken worden (althans voor de vondelingen die de babyjaren hebben overleefd) waar de kinderen in de kost werden gedaan en wat hun verdere lotgevallen waren. Sommige kinderen werden aan hun moeder teruggegeven, andere verdwenen spoorloos uit de administratie.

Lijsten van vondelingen met aantekeningen over hun lotgevallen worden bewaard in het archief van de Provincie Limburg, het archief van het Burgerlijk Ambestuur van Maastricht en in de bevolkingsregisters van Maastricht vanaf 1816.⁶ Er zal in deze studie verder niet iedere keer specifiek naar deze bronnen verwezen worden.

De briefjes

In een aantal gevallen blijkt het dus mogelijk de herkomst van de vondeling te achterhalen. In deze bijdrage een paar voorbeelden die nog verder archiefonderzoek vereisen en in de toekomst zeker nog kunnen worden aangevuld. Daarbij zijn vooral de briefjes die bij de vondeling werden aangetroffen van groot belang. Op een aantal staat een datum van doop of van aangifte bij de burgerlijke stand, maar jammer genoeg staat er meestal niet de gemeente bij. Het achterhalen van genealogische gegevens over de biologische moeder vereist dus enig speurwerk.

Sommige briefjes zijn niet bewaard gebleven, maar vergelijking met de bewaard gebleven exemplaren wijst uit dat de ambtenaren die de vondelingenakte opmaakten, de teksten zeer nauwkeurig hebben gekopieerd, inclusief de soms talrijke spel- en taalfouten.

De meeste briefjes zijn immers geschreven door personen die niet gewend waren om veel te schrijven, getuige de houterige letters en de vele taal- en spelfouten. Het merendeel van de briefjes zijn Franstalig of eerder "koeterwaals".

Dat er derden betrokken waren bij de tevondelinglegging blijkt uit briefjes die duidelijk geschreven zijn door een andere persoon dan de moeder van het kind. Een sprekend voorbeeld is de vondeling Wijnoogst, wiens briefje is geschreven in een mooi handschrift en in foutloos Frans, maar de handtekening van de

moeder verraadt iemand die niet gewend is de pen te hanteren (zie verder hierna).

Ook uit een serie briefjes van dezelfde hand, met dezelfde spelfouten, bovendien geschreven in dezelfde korte periode, blijkt dat er derden betrokken waren bij de tevondelinglegging. Daarover zo dadelijk meer, want deze serie is het bewijs van een "Luikse connectie".

Een schoolvoorbeeld: Larik (= Bockx)

Een schoolvoorbeeld om te laten zien hoe men, met als aanknopingspunt slechts één gegeven, de moeder van de vondeling kan achterhalen, verschaft ons de familie Larik.

Op 10 juni 1822 werd door de 25-jarige Josephine Albert van het Vondelingenhuis in de Lenculenstraat aangifte gedaan bij de ambtenaar van de burgerlijke stand van Maastricht. Zij verklaarde dat op 8 juni, 's avonds om 23:30 uur, in de rol van het Vondelingenhuis geplaatst was een kind van het mannelijk geslacht dat ongeveer acht dagen oud schijnt te zijn.

Daaraan voorafgaand, maar wel op dezelfde dag, 10 juni 1822, was de vondelingenakte opgemaakt, waarbij het kind uitvoerig werd beschreven. Allereerst werd gezegd welke kleren het aan had en daarna gemeld dat op het kind was aangetroffen een *schuins doorgesneden kaart zynde scheppen boer, waar op geschreven stond "Gedoopt in S. Servaes. N. Hubertus"* (afb. 2). Het kind was van het mannelijk geslacht en ongeveer acht dagen oud. Het werd ingeschreven met de naam **Hubertus Larik** en opgenomen in het Vondelingenhuis.

De in tweeën geknipte speelkaart schoppen boer is bij de akte bewaard gebleven. Op de achterkant van de kaart staat inderdaad: *Gedoopt in S. Servaes. Hubertus*. Een eerste kleine hint verschaft de schrijfwijze *gedoopt*,

Afb. 2. Bij de baby Hubertus Larik, in Maastricht te vondeling gelegd op 8 juni 1822, werd een in tweeën geknipte speelkaart aangetroffen. Voor de moeder van het kind vormde dit een bewijsstuk, mocht zij ooit haar kind kunnen terugvragen. Op de achterkant van de speelkaart staat de vermelding: "Gedoopt in S. Servaes. Hubertus".

zonder -t (gedoopt). Het weglaten van een eind-t bij een voltooid deelwoord is Maastrichts taaleigen. De schrijver moest dus uit de stad of uit de nabije regio komen. Misschien is straks ook nog het handschrift te identificeren? Maar voorlopig hebben we alleen maar een voornaam en de vermelding dat hij was gedoopt in de Sint-Servaas. De vondeling blijkt inderdaad in de Sint-Servaaskerk gedoopt te zijn. De enige baby die hiervoor in aanmerking komt werd gedoopt op 4 juni 1822 en ingeschreven als Dionisius Hubertus, onwettige zoon (*filius non legitimus*) (alleen in kladregister) van **Maria Bockx (Bokx)**, met als peetouders Dionisius Bokx en Catharina Smeets.

Onderzoek in het archief van de burgerlijke stand van Maastricht leert verder dat deze baby óók al was aangegeven bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. Op dezelfde dag als de doop, 4 juni 1822, werd namelijk aangifte gedaan door de 57-jarige vroedvrouw Anna Maria Groenewaldt, woonachtig op de Kommel, van de geboorte van een jongen, op 3 juni 1822, om 18:00 uur, zoontje van Maria Box, dienstmeid, woonachtig in Val-Meer, tijdelijk verblijvend op de Kommel, genaamd Dionisius Hubertus. Getuigen waren Dionisius Box, in garnizoen in Maastricht, kanonnier van het 3e Bataillon Veldartillerie, 25 jaar, en Wilhelmus Voosen, in garnizoen in Maastricht, kanonnier bij voormeld bataljon, 21 jaar. Dionisius kon de akte ondertekenen, Wilhelmus niet. Dionisius Box was ons al bekend, want hij was ook de peetoom van het jongetje dat in de Sint-Servaas op 4 juni, dus de dag na zijn geboorte, gedoopt werd. Mede gezien zijn leeftijd was hij waarschijnlijk een broer van Maria Bokx, de moeder van het kind.

Niet alleen zijn er van Hubertus Larik twee geboorteaktes, hij is ook, net als vele vondelingen, tweemaal gedoopt, aangezien hij als *expositus* [vondeling] in de Sint-Servaaskerk de dag na zijn tevondelinglegging, op 11 juni 1822, werd gedoopt, hoewel op het kaartje uitdrukkelijk vermeld staat dat hij al gedoopt was. Peetouders zijn hier Christianus Spiessens en Mechtildis Smeets, twee mensen van het Vondelingenhuis.

De moeder had de vondeling in de vorm van de halve speelkaart een onbetwistbaar identificatiemiddel meegegeven. Zij hield dus rekening met de mogelijkheid om, met de andere helft van de speelkaart als bewijsstuk, haar zoontje ooit terug te kunnen vragen. Dit is echter nooit gebeurd en we weten niet welk drama zich bij haar heeft afgespeeld.

Als kindje van zeven maanden komt Hubert Larik voor op de lijst van vondelingen in het archief van de provincie van 1 september 1823. Hij werd toen verzorgd in Vroenhoven bij *Bastiaans*. Op 31 mei 1834, hij is dan 12 jaar, werd hij bij het Vondelingenhuis uitgeschreven en per 5 januari 1841 in de kost gedaan bij de weduwe Jan Nooteboom in Berg en Terblijt. Hij werkte daar blijkbaar een tijdje als knecht, want met dat beroep wordt hij vermeld in het militieregister, toen hij werd opgeroepen voor zijn dienstplicht. In het militieregister staat hij te boek als vondeling, zonder ouders, woonachtig in Berg en Terblijt. Zijn signalement luidde: 1,63 m, aangezicht groot, voorhoofd klein, ogen grijs, neus dik, mond matig, kin lang, haar en wenkbrauwen blond.⁷ Op 29 maart 1841 werd hij goedgekeurd voor militaire

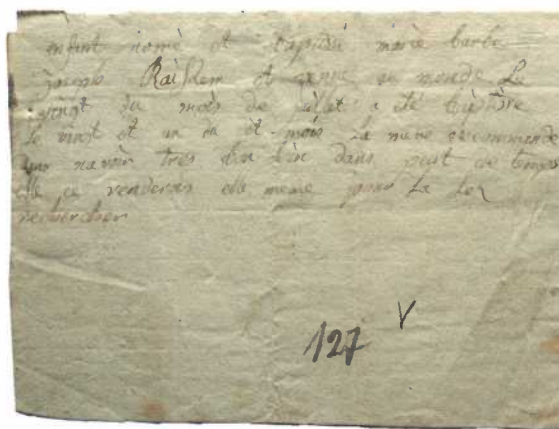
dienst en op 26 april 1841 ingedeeld bij het 7e Regiment Infanterie, waar hij wegens *expiratie van dienst* op 10 maart 1846 werd ontslagen. Onmiddellijk daarna werd hij aangenomen als plaatsvervanger voor nr. 9 van de lichte 1846 uit de gemeente Wijlre en op 10 maart 1853 ontslagen wegens *expiratie van dienst*. Daarna nam hij weer dienst als plaatsvervanger voor nr. 26 van de lichte 1853 uit de gemeente Houthem. Hij heeft dus ongeveer twintig jaar lang in het leger gediend, waarvan de meeste tijd als remplaçant.

Hubertus Larik trouwde in Vaals op 3 februari 1864 met Anna Maria Hubertina (Hubertina) Weber, geboren te Vaals op 16 augustus 1837, dochter van Mathijs Weber en Maria Adelheid Lousberg. Het echtpaar kreeg vijf kinderen. De familie ontwikkelde zich tot een ware dynastie van onderwijzers. Hubertus Larik overleed in Harles gemeente Vaals op 12 juni 1896.

Nu nog even terug naar zijn geboorte. Zijn moeder heette dus Maria Bockx, en zijn peetoom was Dionisius Box, die ook getuige was bij de geboorteaangifte door de vroedvrouw. Naar alle waarschijnlijkheid was hij dus haar broer. In de conscriptieregisters komt voor ene Denis Box, arbeider, geboren in Val-Meer op 5 november 1775, en ene Hubert Box, arbeider, geboren in Val-Meer op 9 juli 1777.

Een generatie eerder dus. Dionisius en Hubertus waren nu precies de voornamen van onze vondeling bij zijn eerste doop in de Sint-Servaas. Met andere woorden: we hebben nu voldoende genealogische aanknopingspunten om de familie van de moeder van onze vondeling te achterhalen.

De briefjes met voornaam, familienaam en datum

Afb. 3. Vondelingenbriefje van Maria Barbara Josepha Raikem.

Veel vaker dan prentjes of speelkaarten werden bij de vondelingen kleine briefjes aangetroffen met daarop informatie die kan leiden tot de identificatie van de moeder van het kind. En in veel gevallen lukt het dan ook.

Voor briefjes waarop zowel voornaam, familienaam, doopdatum en/of datum van aangifte bij de burgerlijke stand staan, is de speurtocht natuurlijk het gemakkelijkst.

Zo werden op 14 augustus 1819, om 22:00 uur 's avonds, twee meisjes van ongeveer vier weken naar het Vondelingenhuis gebracht, met twee briefjes. Eén briefje is bewaard gebleven. Daar stonden zowel de geboorte- als de doopdatum op en de volledige voor- en achternaam van het kind: *enfant nomè et baptissé marie barbe joseph Raikem et venue au monde le vingt du mois de juillet a été baptissé le vingt et un du dit mois La mere recommande dans navoir tres bon soin dans peut de temps elle se renderas elle meme pour La Lez rechercher* [kind genaamd en gedoopt Marie Barbe Joseph Raikem, is op de wereld gekomen op 20 juli, is op de 21e van die maand gedoopt, de moeder beveelt aan er goed voor te zorgen, binnenkort zal ze zelf komen om haar te halen] (afb. 3).

Het kind kreeg geen vondelingennaam, maar de echte naam van haar moeder, die immers op het briefje stond: **Maria Barbara Josepha Raikem**. Dat was overigens niet conform de wetgeving, want men mocht een vondeling geen bestaande familienaam geven. We zien inderdaad gevallen waarbij kindjes van wie de familienaam bekend was, toch een vondelingennaam kregen. De baby overleefde het niet. Zij overleed op 26 augustus 1819. Het kind bleek geboren te zijn in Luik, want op 21 juli 1819 verklaarde Françoise Fraipont, weduwe van Henri Ferdinand Lagace, oud 48 jaar, vroedvrouw, wonende in Luik, Rue Pierreuse nr. 319, quartier du Nord, dat de dag ervoor rond 22:00 uur 's avonds Marie Barbe Joseph Raikem, oud 40 jaar, naaister, wonende in Luik, Rue du Verdebois nr. 349, quartier du Sud, op het adres Rue Pierreuse nr. 319 was bevallen van een meisje genaamd Marie Barbe Joseph Raikem.⁸

Bij het tweede kindje hoorde een (niet bewaard gebleven) briefje waarop stond: *le 20 juillet dis 1819 une petit fille nomez Louise aiant bon soin* [20 juli 1819, een klein meisje genaamd Louise, zorg er goed voor]. Het was dus op dezelfde dag geboren en tegelijkertijd met de baby Raikem naar het Vondelingenhuis van Maastricht gebracht, maar ze werd niet aangegeven bij de burgerlijke stand, althans niet in Luik. Dit kind kreeg de vondelingennaam **Louisa Bord**. Zij overleed op 28 september 1819.

De straat waar de vroedvrouw woonde en waar de bevalling plaatsvond zegt voldoende over de

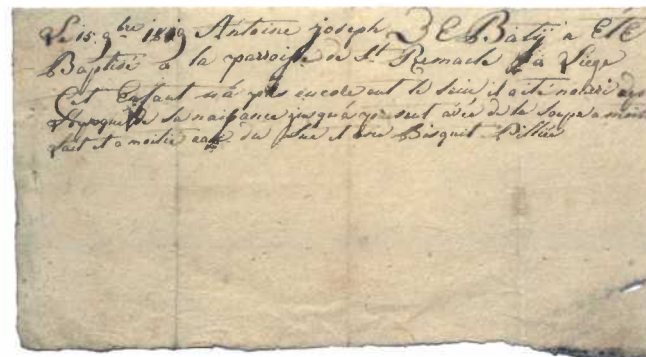
De stijl afdalende en in de 19e eeuw overbevolkte Rue Pierreuse van Luik, alwaar bij vroedvrouw Françoise Fraipont, weduwe van Henri Ferdinand Lagace, jonge meisjes kwamen bevallen.

miserabele situatie van het menselijk drama dat zich in dergelijke gevallen afspeelde. De Rue Pierreuse was een overbevolkte en luidruchtige volksbuurt, "een soort toren van Babel", waar soms 10 à 12 personen, mannen en vrouwen, samen in één kamer woonden.⁹

Afb. 4. Lintje aangetroffen bij de vondeling Karmozijn, met de volledige namen van het kind en de datum van doop en aangifte.

Op 17 november 1819 werd een akte opgemaakt voor de vondeling **Catharina Karmozijn**, die toen ongeveer tien dagen oud was. Ze droeg een zijden lintje, met de tekst: *caterinne dieudonnaij gallart le 7 novembre batises et anonses 1819* [Catharine Dieudonnay Gallart op 7 november 1819 gedoopt en aangegeven] (afb. 4). Haar vondelingennaam dankt zij aan de kleur van het lintje, maar haar familienaam stond gewoon op het lintje. Snel gevonden dus: op 7 november 1819, rond 20:00 uur 's avonds, beviel **Catherine Gaillard**, oud 34 jaar, dagloonster, wonende in Jupille, in het *Hospice de la Maternité* [kraamkliniek] in Luik van een meisje genaamd Catherine Dieudonnée Gaillard.¹⁰ De baby heeft het overigens niet overleefd en overleed op 17 december 1819.

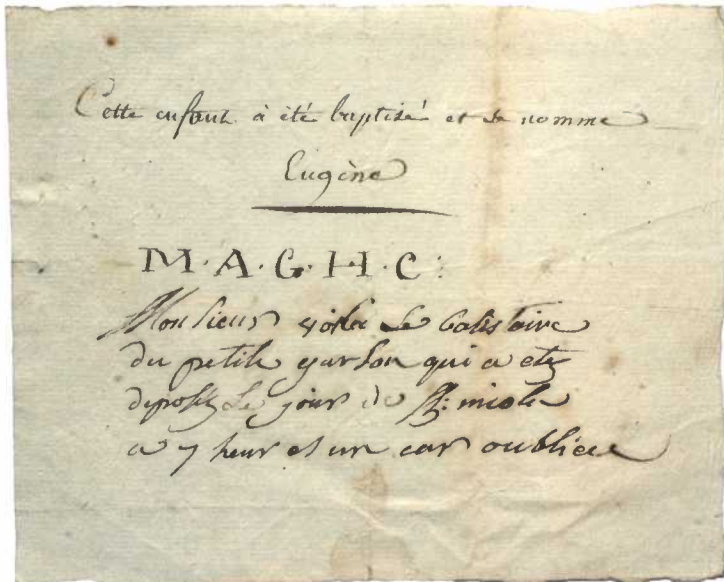

Afb. 5. Briefje aangetroffen bij de vondeling Kurk.

In de nacht van 9 op 10 december 1819 werd een baby in de rol te vondeling gelegd, met twee briefjes. Op het ene briefje stond: *Le 15 bre 1819 Antoine Joseph De Baty a été baptisé a la parroisse de St. Remacle à Liège. Cet enfant n'a pas encore eut le sein, il a été nourri depuis l'époque de sa naissance jusqu'a present avec de la soupe a moitié lait et a moitié eau du suc et une bisquit pilliée* [15 november 1819, Antoine Joseph de Baty is gedoopt in de parochiekerk van Saint-Remacle in Luik. Dit kind heeft nog geen borstvoeding gehad, maar is sinds zijn geboorte gevoed met soep, met de helft melk en de helft sap en een vermalen koekje] (afb. 5). Goed Frans, maar wel met enkele kleine spelfouten.

Onderzoek in het Rijksarchief in Luik wijst uit dat de baby inderdaad op 15 november 1819 is gedoopt in

de kerk van Saint-Remacle-au-Pont als Antonius Josephus, onwettige zoon van **Maria Barbara Debatit**, met als peetouders Henricus Josephus Remi en Maria Joanna Thomas. Hij werd blijkbaar niet aangegeven bij de burgerlijke stand, noch in Luik noch in Maastricht, maar onder zijn vondelingennaam **Antonius Josephus Kurk** werd hij op 10 december in de Servaaskerk nogmaals gedoopt, hoewel op het briefje stond dat hij reeds gedoopt was.

Afb. 6. Briefje in de nacht van 9 op 10 december 1819 neergelegd bij de vondeling Kurk. Het gaat echter niet over de vondeling Kurk maar over de vondeling Rijder die op 6 december 1819 te vondeling werd gelegd.

Ook in 1819 moet het niet moeilijk geweest zijn de echte moeder te achterhalen. Een briefje naar de pastoor van de Saint-Remacle had uitkomst gebracht. Maar blijkbaar heeft men niet de moeite genomen. Antoon Joseph Kurk heeft het in ieder geval overleefd. In 1823 werd hij verzorgd in Wyck bij de weduwe Thimis en per 30 november 1831 bij diezelfde weduwe in de kost gedaan. We vinden hem daarna terug, wanneer hij werd aangenomen als plaatsvervanger voor de dienstplichtige Petrus Gielen, van de lichte 1843 uit de gemeente Margraten.

Op 25 juli 1850 trouwde hij in Maastricht, als schoenmakersgezel, met Catharina Wilkens, oud 31 jaar, dienstmeid, dochter van Jan Mathijs Wilkens, land-bouwer, en Elisabeth Martens. Uit dit huwelijk werd een dochter Maria Elisabeth geboren in Bunde op 22 maart 1851, die op 10 april 1872 trouwde met Michaël Hubertus Beckers, geboren Uikhoven 7 september 1872 als zoon van Michaël Beckers, land-bouwer, en Maria Ida Opsteyn.

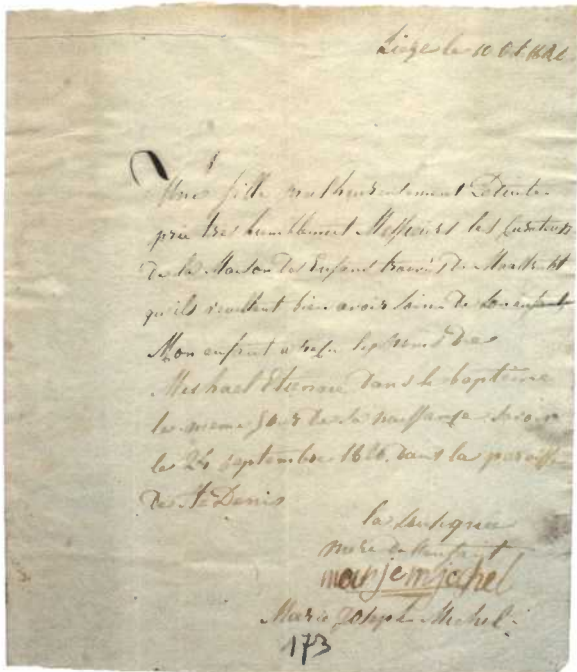
Om te achterhalen wie voornoemde moeder Marie Barbe de Baty was, hebben we alleen maar de namen van de peetouders bij de doop in de Saint-Remacle-au-Pont in Luik. Meestal was dat familie. En inderdaad, peetmoeder Maria Johanna Thomas was de tante van Marie Barbe Debatty, geboren in Bonnelles, een dorpje onder de rook van Seraing. Zij werd op 7 fructidor

VIII (= 25 augustus 1800) geboren als dochter van Joseph Debaty en van Marie Joseph Thomas. Zij was dus pas 19 jaar toen zij haar kindje, de vondeling kreeg. Ze heeft verder heel haar leven in Bonnelles gewoond, waar zij van Henri Joseph Micha in 1821 en 1829 nog twee zontjes kreeg, uiteindelijk in 1830 met hem trouwde, en daarna nog vijf kinderen ter wereld bracht. Een van hen ontving de voornamen Antoine Joseph, die van de Maastrichtse vondeling. Zij overleed in Bonnelles op 86-jarige leeftijd.

Maar daarmee is het verhaal van Kurk nog niet compleet. Bij deze vondeling werd namelijk een tweede briefje aangetroffen, dat hoorde bij het ongeveer veertien dagen oude kind dat enkele dagen tevoren, op 6 december 1819 in de rol was geplaatst. Men was klaarblijkelijk vergeten een briefje erbij te leggen en deed dat alsnog bij de volgende vondeling. Daarop staat te lezen: *Cette enfant à été baptisé et se nomme Eugène* en in een ander handschrift: *M.A.G.H.C. Mon Sieur voila le batistaire du petit garçon qui a etez deposez le jour de St. Nicola a 7 heur et un car oubliee* [dit kind is gedoopt en het heet Eugène. M.A.G.H.C. Meneer, hierbij het doopbewijs van de kleine jongen die is afgegeven op Sint-Nicolaasdag om kwart over 7, vergeten]. Omdat het briefje met de echte naam van het kind pas op 10 december was binnengekomen, kreeg het niet de voornaam die op het briefje stond (Eugène), maar de naam **Ambrosius**, naar de heilige van de dag van de vondst. Op 7 december had ook de ambtenaar van de burgerlijke stand van Maastricht een geboorteakte opgemaakt, met als (fictieve) geboortedatum 23 november 1819. Als familienaam werd **Rijder** bedacht. Het kind overleed al enkele dagen later op 10 december 1819.

De mensen die de vondeling Kurk in de rol van het Vondelingenhuis hebben gedeponneerd moeten de familie van de vondeling Rijder dus gekend hebben.

In een enkel geval geeft de moeder van het kind op een briefje zoveel persoonsgegevens, dat er geen twijfel meer mogelijk is over de identiteit van de vondeling. In de nacht van 11 op 12 oktober 1820 werd een jongetje te vondeling gelegd, dat de naam **Michel Etienne Wijnoogst** kreeg.¹¹ De moeder had bij de baby een briefje gevoegd, gericht aan de *curateurs de la maison des Enfants trouvés de Maastricht* [curatoren van het Vondelingenhuis van Maastricht], met de volgende inhoud: *Liege le 10 oct. 1820. Une fille malheureusement seduite prie tres humblement, Messieurs les curateurs de la maison des Enfants trouvés de Maastricht, qu'ils veuillent bien avoir soin de son Enfant. Mon Enfant a reçu les noms de Michael Etienne dans le bapteme, le même jour de sa naissance savoir le 24 Septembre 1820 dans la paroisse de St. Denis. La sousignée Mère de l'enfant* [volgt de handtekening:] *marje mjcchel*, [met eronder:] *Marie Joseph Michel* [Luik, 10 oktober 1820. Een meisje dat jammerlijk verleid werd verzoekt heel nederig de curatoren van het Vondelingenhuis van Maastricht goed te zorgen voor haar kind. Mijn kind kreeg bij zijn doop de namen Michel Etienne, de dag van zijn geboorte, namelijk 24 september 1820, in de parochiekerk Saint-Denis. De ondergetekende, moeder

Afb. 7.
Briefje
aangetroffen
bij de
vondeling
Wijnoogst.

van het kind, Marie Michel. Daaronder **Marie Joseph Michel**] (afb. 7). Bij het briefje was ook een blauw lintje gevoegd (afb. 8). Onder zijn vondelingennaam Michael Stephanus Wijnoogst werd hij op 12 oktober 1820 in de Sint-Servaaskerk gedoopt.

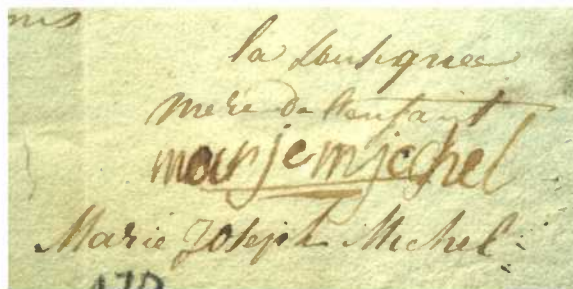
Afb. 8.
Blauw lintje
bij het briefje
betreffende
de vondeling
Wijnoogst.

Allereerst valt op dat het briefje is geschreven in goed Frans, zonder één spelfout, in een mooi handschrift, maar dat de handtekening van de moeder duidt op iemand die niet gewend is om te schrijven. Iemand anders heeft dus de brief voor haar geschreven.

De moeder van de vondeling geeft echter zoveel persoonsgegevens, dat de toezichthouders van Gedeputeerde Staten nu echt niet meer konden doen alsof ze niets in de gaten hadden. Tengevolge van een schrijven van Gedeputeerde Staten aan het gemeentebestuur van Luik werd deze vondeling dan ook door zijn Luikse moeder, Marie Joseph Michel, weer teruggehaald.

Volgens het briefje van de moeder was het kind op 24 september 1820 gedoopt in de Saint-Denis in Luik.

Afb. 9.
Handtekening
van Marie
Joseph
Michel, de
moeder van
vondeling
Wijnoogst.

Het Rijksarchief in Luik beschikt niet over de doopregisters uit deze periode, maar er was wel een geboorteakte opgemaakt bij de burgerlijke stand van Luik, die ons zelfs het huisadres van de moeder van het kind verschaft. De vondeling werd in Luik op 24 september 1820 rond 12:00 uur geboren in het Hospice de la Maternité, de kraamkliniek, als Michel Etienne Michel, zoon van Marie Josephe Michel, oud 26 jaar, dagloonster, wonende in Luik, Rue Faubourg Sainte-Marguerite nr. 384, Quartier de l'Ouest.¹²

De Luikse kraamkliniek, het Hospice de la Maternité, lag in de Rue du Crucifix op nr. 721. Deze straat lag oorspronkelijk tussen twee later gedempte armen van de Maas en was bij de aanleg van de Rue de la Cathédrale hierin opgenomen. Een deel van de façade van het Hospice is nog bewaard gebleven in de binnenplaats van het pand Rue de l'Université 29 en 31.¹³

We hebben met dit alles voldoende gegevens om verder onderzoek te doen in Luik: identiteit, leeftijd, beroep en adres van de moeder van het kind zijn bekend. We hebben in dit geval zelfs de handtekening van de moeder (afb. 9). Het is bij genealogisch onderzoek altijd aan te bevelen een foto te maken van iemands handtekening, want die kan als bewijs doorslaggevend zijn.¹⁴

Zoals gezegd vond de vondeling Michel Etienne Michel zijn moeder. Hij was leerlooier van beroep toen hij, 24 jaar oud, in Luik op 26 december 1844 trouwde met de hoogzwangere 20-jarige Catherine Laurence Delhez. Zijn moeder Marie Joseph Michel was daarbij aanwezig en verleende toestemming voor het huwelijk. Uit hun huwelijk sproten vervolgens negen kinderen.

Ook de stammoeder van de nog altijd bestaande familie **Lelkens** moet gevonden kunnen worden. In de nacht van 22 op 23 november 1820 werd op de stoep van het Vondelingenhuis een baby aangetroffen, met een (niet bewaard gebleven) Franstalig briefje van de moeder **Marie Barbe Kelles**, waarop stond dat het kind op 7 november 1820 gedoopt was: *Carlle François fils naturelle de Marie Barbe Kelles ay née est étée batisée le sept nonembre mille huit cent vingt de parent catolique* [Carlle François, natuurlijke zoon van Marie Barbe Kelles, is geboren en gedoopt op 7 november 1820, van een katholieke ouder]. Het kind was dus zestien dagen oud. Het kreeg de voornamen van het briefje, Charles François en als achternaam een anagram van de familienaam van de moeder die immers op het briefje stond, Lelkes.

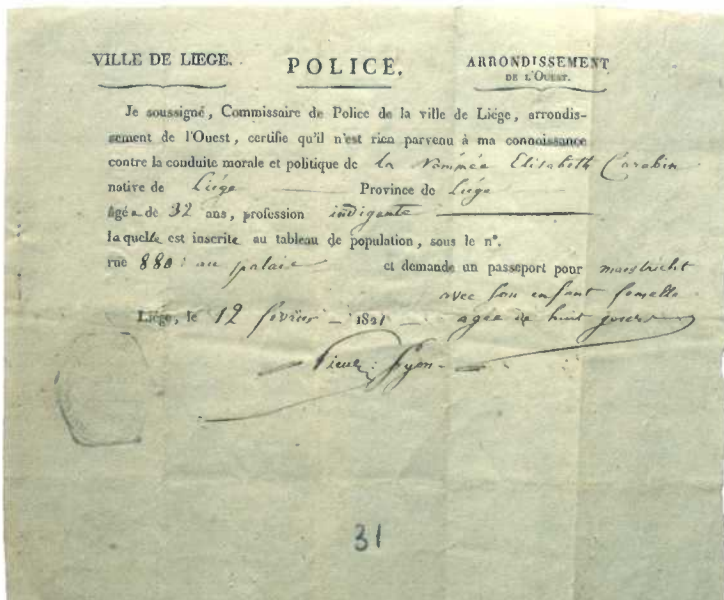
Het kind was op 9 november 1820 aangegeven bij de burgerlijke stand van Luik. Op die dag verklaarde Marie Josephe Chevron, oud 55 jaar, wonende in Luik, Rue du Champion nr. 363, quartier du Sud, dat op 7 november 1820 **Marie Barbe Kelles**, dienstmeid, oud 25 jaar, wonende in Tongeren, was bevallen op het adres Rue Grande Bèche, quartier de l'Est, van een kind van het mannelijk geslacht, genaamd Charles François Kelles.¹⁵ De Rue du Champion, waar het huis van de vroedvrouw lag, was een klein smal straatje, bij de ingang slechts 3 meter breed, gelegen tussen de Rue de la Cathédrale en de Maaskade en bevolkt door arme mensen en naaisters. Vanaf 1880 werd de straat gesaneerd.¹⁶

Leakens,
Hubertina
(1854-1917),
dochter van
de vondeling
Charles
François
Leakes.
(Foto:
collectie John
Odekerken,
Houthem)

Het jongetje werd op 30 november 1823 in Margraten bij de weduwe Gillis Geelen in de kost gedaan. Charles François Leakes trouwde in Wijlre op 6 oktober 1853 met Johanna Margaretha Conjaerts uit Strucht, waar het echtpaar zich ook vestigde en kinderen kreeg. De ambtenaar van de burgerlijke stand schreef de naam daarna in als Leakens (met een -n-). De familie Leakens bestaat nog altijd.¹⁷

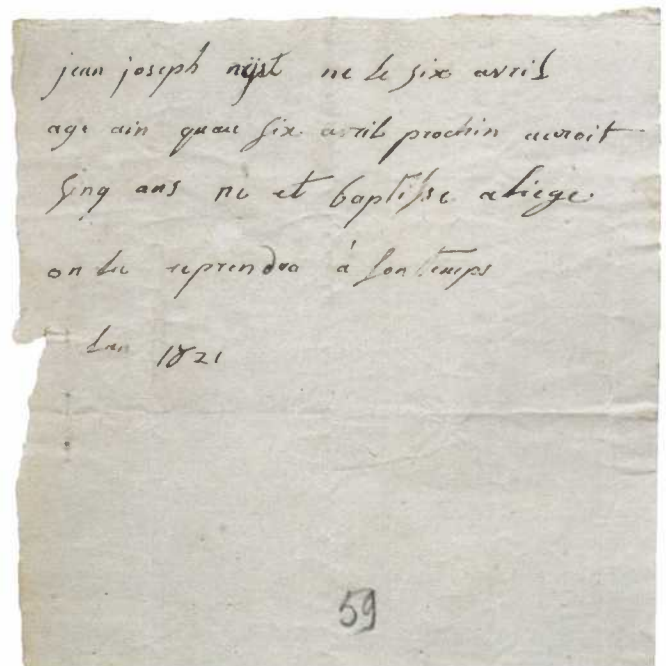
Afb. 10. Paspoort afgegeven door de politie van Luik aan Elisabeth Carabin, om met haar acht dagen oude dochtertje naar Maastricht te reizen.

Dat moeders die hun kindje in de rol van het Vondelingenhuis achterlieten, soms geen schroom hadden om uitgebreide persoonsgegevens achter te laten, bewijst het paspoort dat Elisabeth Carabin op 12 februari 1821 van de politie in Luik meekreeg, om met haar dochtertje van een week oud naar Maastricht te gaan en het daar als vondeling achter te laten (afb. 10). Het kind werd in de nacht van 13 op 14 februari 1821 in de rol gedraaid. Het kreeg de voornaam van haar moeder: Elisabeth en de achternaam Acacia.

De geboorteakte is dan ook snel gevonden in de burgerlijke stand van Luik, acht dagen terugtellend vanaf 12 februari. Op 4 februari 1821 omtrent 12:00 uur bevalt in het *Hospice de la Maternité*, Rue du Crucifix nr. 721, Elisabeth Carabin, 33 jaar, dagloonster, Rue Bois Saint Gilles nr. 994, quartier du Sud, van een meisje genaamd Marie Josephe Carabin.¹⁸

Omdat in dit geval de moeder van de vondeling zonder enige moeite achterhaald kon worden, schreef Gedeputeerde Staten op 26 februari 1821 naar het gemeentebestuur van Luik een brief met het verzoek om de moeder op te sporen. Resultaat onbekend. Verder handelen bleek daarna ook niet nodig, want het kind overleed al op 17 maart, in het huis van Pieter Matthijssen in Kanne, waar zij was geplaatst.¹⁹

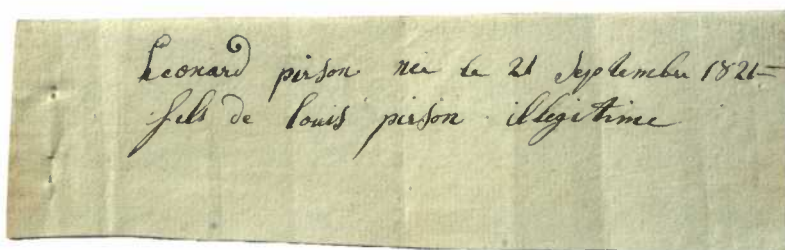
Afb. 11. Vondelingenbriefje van Jan Joseph Tijns.

Hoe men een jongetje van bijna vijf jaar in de rol van het Vondelingenhuis heeft kunnen wringen, staat er niet bij. Maar in de vondelingenakte staat uitdrukkelijk vermeld dat Jean Joseph Nijst op 30 maart 1821 werd aangetroffen in de rol. Er lag een briefje bij met de tekst: *Jean Joseph Nijst ne le six avril age ain quau six avril prochain auroit cinq ans ne et baptisse a Liege on le reprendra a son temps, lan 1821* [Jean Joseph Nijst, geboren op 6 april zodat hij 6 april daarop vijf jaar zou worden, geboren en gedoopt in Luik, we zullen hem te zijner tijd weer opnemen, jaar 1821] (afb. 11). Hij kreeg de vondelingennaam Tijns.

Met de voornaam, de familienaam, de geboorteplaats en de geboortedatum is het niet moeilijk de geboorteakte te vinden. Jean-Joseph Nest, werd geboren in het *Hospice de la Maternité*, op 6 april 1816 om 4:00 uur als zoon van **Elisabeth Nest**, oud 28 jaar, huishulp, wonende place Verte nr. 780, quartier du Sud.²⁰

Ondanks de toezegging van de familie werd de vondeling Jean Joseph Tijns door zijn Luikse familie nooit meer teruggenomen. In 1823 kwam hij in Maastricht bij Engelen in de kost en op 31 maart 1828, als hij 12 jaar oud is, bij Hendrik Bouwen in Maarland.

Tegen het einde van zijn leven woonde Jean Joseph Tyns in Luik. Hij overleed aldaar, ongehuwd, zonder beroep, op 16 mei 1897, om 8:00 uur 's morgens, 81 jaar oud, op het adres Rue Basse Wez nr. 155, maar hij was woonachtig in Luik, Boulevard de l'Ost nr. 2.²¹ Rue Basse Wez 155 was het adres van het *Asile de la Vieillesse* voor oude ongeneeslijke mannen.²²

Afb. 12. Vondelingenbriefje van Leonard Orpins.

Op 25 september 1821 werd in de rol van het Vondelingenhuis een baby gevonden van ongeveer vijf dagen oud, waarvoor op 26 september een vondelingenakte werd opgemaakt. Er lag een briefje bij waarop staat: *Leonard Pirson née le 21 septembre 1821 = fils de Louis Pirson. illegitime* [Leonard Pirson, geboren op 21 september 1821, zoon van Louise Pirson, onwettig] (afb. 12). Ook dit kind blijkt uit Luik te komen. Op 22 september 1821, verklaarde Marie Thérèse Malien, vroedvrouw, echtgenote van Jean Lambert Nelis, oud 36 jaar, wonende Rue des Célestines nr. 676, quartier du Sud, dat de dag ervoor om 18:00 uur, Louise Pirson, oud 25 jaar, zonder beroep, wonende Rue Féronstrée nr. 700, quartier du Nord, is bevallen van een kind van het mannelijk geslacht, genaamd Léonard Pirson.²³ Inderdaad *illegitime*.

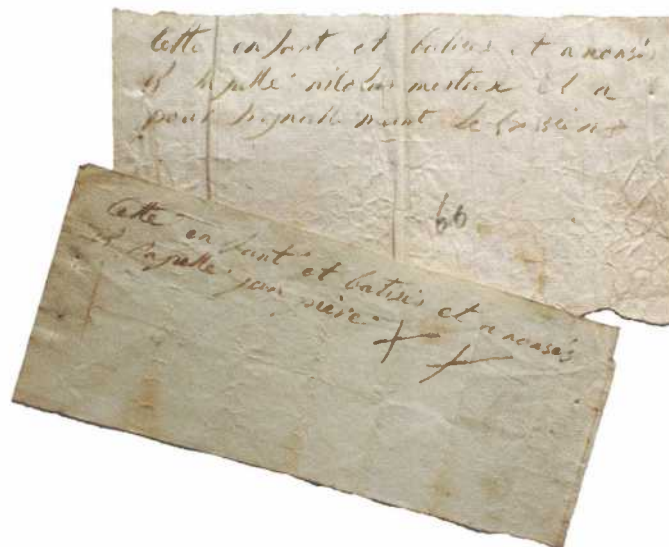
De baby overleefde het maar enkele maanden.

Leonard Orpins overleed in Maastricht op 1 januari 1822.

Briefjes met voornamen en familienamen

Met briefjes waarop alleen maar voornamen en familienamen staan, wordt het onderzoek moeilijker. We moeten dan uitgaan van de geschatte leeftijd die in de vondelingenakte staat en in een wat bredere periode zoeken naar een akte van de burgerlijke stand of een doopinschrijving, zonder dat deze overigens altijd is te vinden.

In de nacht van 10 op 11 april 1821 werd in de rol van het Vondelingenhuis een jongetje neergelegd van ongeveer twee weken oud, met een briefje, waarop

Afb. 13. De twee briefjes van de vondelingen Kornalijn (boven) en Arbeel (onder) zijn van precies hetzelfde handschrift, met precies dezelfde kleur inkt en met precies dezelfde spelfouten.

staat: *Cette enfant et batisés et anonsés il sapellé Nicolas Mestrex et il a pour signallemant le vassiens* [dit kind is gedoopt en aangegeven, het heet Nicolas Mestrex, het heeft als kenmerk het vaccin] (afb. 13 boven). Het briefje is van precies hetzelfde handschrift en bevat precies dezelfde spelfouten als het briefje van de vondeling **Jan Pieter Arbeel**. De vondeling kreeg de familienaam **Kornalijn**.

Ook in dit geval brengt onderzoek in de burgerlijke stand van Luik uitkomst. Op 30 maart 1821, om 16:00 uur, beviel **Marguerite Mestrez**, oud 27 jaar, wonende in Sprimont, in Luik, in het Hospice, Rue du Crucifix nr. 721, van een kind van het mannelijk geslacht, genaamd **Nicolas Mestrez**.²⁴ De vondeling werd in 1823-1826 in Aubel bij Dehoen (Delhoen) in de kost gedaan. Daarna is er niets meer van hem vernomen.

Het andere briefje was geschreven in precies hetzelfde handschrift en met precies dezelfde spelfouten. Er moet dus een verband bestaan tussen beide. Het hoorde bij het kindje van ongeveer tien dagen dat op 21 maart 1821 werd gevonden, en waarover de vondelingenakte vermeldde dat het *geen byzondere lidteekens op zyn ligchaam had, dan het teken der besnydenis*.

Het briefje bevatte alleen maar de voornamen: *Cette enfant et batisés et anonsés et sapelle jan pierre X X* [dit kind is gedoopt en aangegeven en het heet Jan Pierre] (afb. 13 onder). Het kindje kreeg de naam **Arbeel**.

Deze vondeling werd op 21 maart 1821 in de Sint-Servaas gedoopt, met als peetouders Joannes Barthele en Catharina Welthi, beambten van het Vondelingenhuis. Op 31 maart 1833 werd het kind aan **Hendrik Hendrix** te Berg *overgedragen*. Hij bleef er wonen, want op 18 februari 1847 trouwde hij in Berg en Terblijt met Ida Gijsselaars.

Hij is de stamvader van de nog altijd voortlevende familie Arbeel.

Briefjes met alleen maar voornamen

Meestal hebben we alleen maar voornamen. Vier briefjes lagen er bij de tweeling die in de nacht van 8 op 9 oktober 1820 te vondeling werd gelegd, met de voornamen van de kindjes. Het waren bijzondere, weinig voorkomende voornamen, Maximilien Grégoire Joseph en Dieudonné Henri Alexandre. Zij werden beiden met de familie- en vondelingennaam **Vaandel** te Maastricht ingeschreven.

Op het eerste briefje staat: *1eme venu: Maximilien Gregoire Joseph et bien baptisé et annonce, le 17 aout 1820. Ce deux enfants ce deux frere jumeau, on vous recommande d'en avoir grand soin, vous en aurez une reconnaissance, gardez bien le billet* [eerst gekomen: Maximilien Gregoire Joseph, is gedoopt en aangegeven op 17 augustus 1820. Deze twee kinderen zijn een tweeling, met de aanbeveling er goed voor te zorgen, u zult erkentelijkheid verkrijgen, bewaar dit briefje goed] (afb. 14).

Op het tweede briefje staat: *2eme venu: Dieudonné Henri Alexandre et bien baptisé et annoncé le 17 aout 1820, ce 2 jumeau on vous recommande dans avoir grand soin, ce sont deux frere jumeau vous en aurez une reconnaissance. Gardez le billet* [tweede gekomen: Dieudonné Henri Alexandre, is gedoopt en aangegeven op 17 augustus 1820, met de aanbeveling er goed voor te zorgen, u zult erkentelijkheid verkrijgen, bewaar dit briefje] (afb. 15).

Het derde briefje bevat een gecorrigeerde datum: *1eme. Gregoire baptisé et annoncez le 17 aout dernier, septembre 1820. Deux jumeau* [eerste, Gregoire gedoopt en aangegeven op 17 augustus

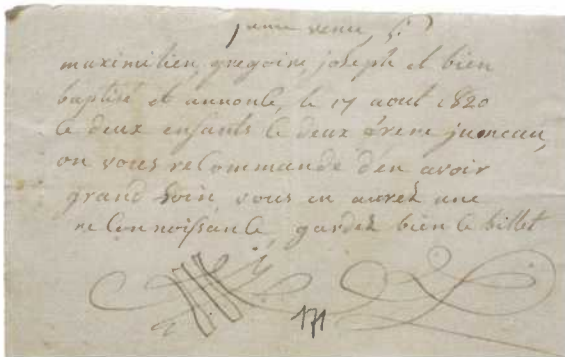
jongstleden, septembre 1820, tweeling] (afb. 16). Dezelfde correctie staat ook op het vierde briefje: *Dieudonné bien baptisé et annoncé le 17 aout dernier septanbre 1820* [Dieudonné, gedoopt en aangegeven op 17 augustus jongstleden september 1820] (afb. 17).

De briefjes geven twee data, maar geen familienaam en geen geboorteplaats. Aangezien er blijkbaar heel wat vondelingen uit Luik blijken te komen, leidt een eerste onderzoek naar de burgerlijke stand van Luik. Een onderzoek rond de datum van 17 augustus 1820 levert niets op, maar op de andere datum, 17 september, is de tweeling gevonden.

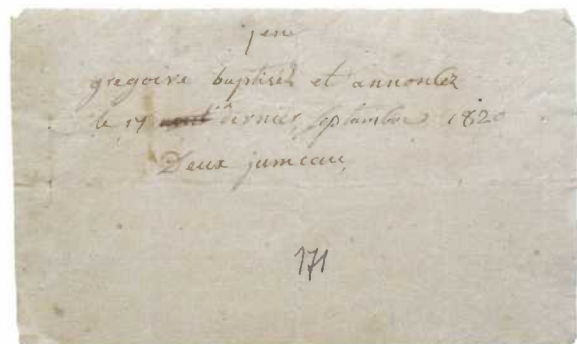
Op 18 september 1820 verklaarde Marie Thérèse Malien, oud 35 jaar, vroedvrouw, wonende Rue Sur les Foulons nr. 1099, quartier du Nord, dat de dag tevoren, rond 1:00 uur 's morgens, **Marie Jeanne Deruisseau**, oud 34 jaar, dienstmeid, wonende in Verviers, op het adres Rue Potiérue nr. 749 is bevallen van een kind van het mannelijk geslacht, genaamd Maximilien Gregoire Joseph Deruisseau.

In de volgende akte verklaarde zij dat dezelfde moeder een kwartier daarna, om kwart over een, is bevallen van een tweede kind van het mannelijk geslacht, genaamd Dieudonné Henri Alexandre Deruisseau.²⁵ Zoals op de briefjes staat is Maximilien inderdaad de eerste van de tweeling en Dieudonné de tweede.

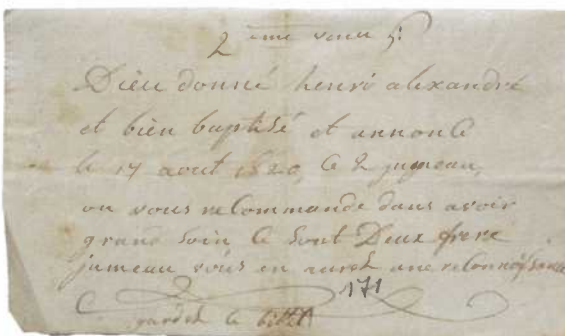
Dieudonné overleefde het niet. Hij stierf in Maastricht op 25 oktober 1820, 5 weken oud. Zijn tweelingbroer Maximiliaan overleefde het wel. In 1823 was hij in de verzorging bij "Ubags in Gulpen" en per 30 september 1832 werd hij bij Jan Willem Ubags in

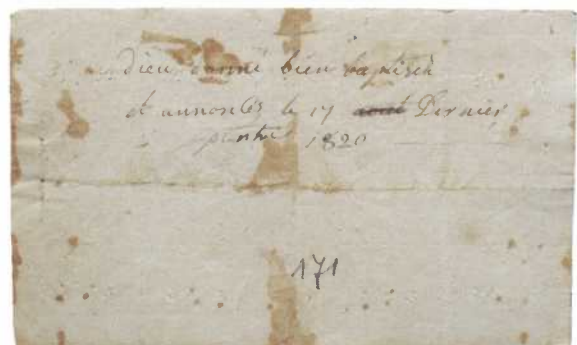
Afb. 14. Vondelingenbriefje voor de eerste van de tweeling Vaandel, Maximilien Grégoire Joseph.

Afb. 16. Briefje met de datum voor de eerste van de tweeling Vaandel, Maximilien Grégoire Joseph.

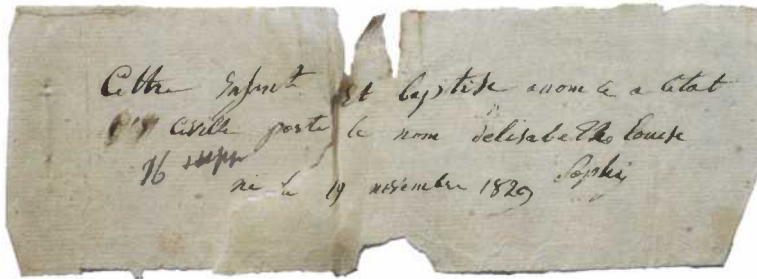

Afb. 15. Vondelingenbriefje voor de tweede van de tweeling Vaandel, Dieudonné Henri Alexandre.

Afb. 17. Briefje met de datum voor de tweede van de tweeling Vaandel, Dieudonné Henri Alexandre.

Ingber in de kost gedaan. Hij trouwde in Wittem op 16 mei 1849 met Maria Anna Roevros uit Meerssen. Het echtpaar kreeg zes kinderen, twee jongens en drie meisjes. Eén van de jongens, Frans Egidius Bartholomeus Vaandel stierf als kind, zijn broer Johannes Josephus Vaandel, geboren op 15 november 1849 trouwde in Wittem op 18 oktober 1872 met Johanna Maria Agatha Franssen uit Wittem. Hij werd de stamvader van de familie **Vaandel**. Vondeling Maximilien Grégoire Joseph Vaandel (alias Deruisseau) overleed in Wittem op 15 december 1887 in de leeftijd van 67 jaar.

Afb. 18. Briefje bij de vondeling Verclo.

Ook voor de vondeling **Verclo** hebben we alleen maar de combinatie van drie voornamen. In de nacht van 22 op 23 november 1820 werd in het Vondelingenhuis een meisje van 4 dagen oud achtergelaten. Er was een briefje bij waarop staat: *Cette enfant et baptise anomce a letat civile porte le nom delisabeth louise Sophie né le 19 novembre 1820* [dit kind is gedoopt en aangegeven bij de burgerlijke stand, het draagt de naam Elisabeth Louise Sophie, geboren op 19 november 1820] (afb. 18).

En inderdaad, op 22 november 1820 verklaarde Maria Thérèse Malien, oud 35 jaar, vroedvrouw, wonende in

Luik, Rue sur les Foulons nr. 1064, quartier du Nord, dat op 19 november, omtrent 16:00 uur, **Jeannette Remacle**, oud 22 jaar, wonende Rue Quai de la Sauvenière, quartier du Sud, bij haar thuis is bevallen van een meisje genaamd Elisabeth Louise Sophie Remacle.²⁶

Het meisje **Verclo** alias Remacle wordt in 1823 in de kost gedaan bij Ruipers in Berg. Zij werd op 14 februari 1823 aan haar grootmoeder teruggegeven.

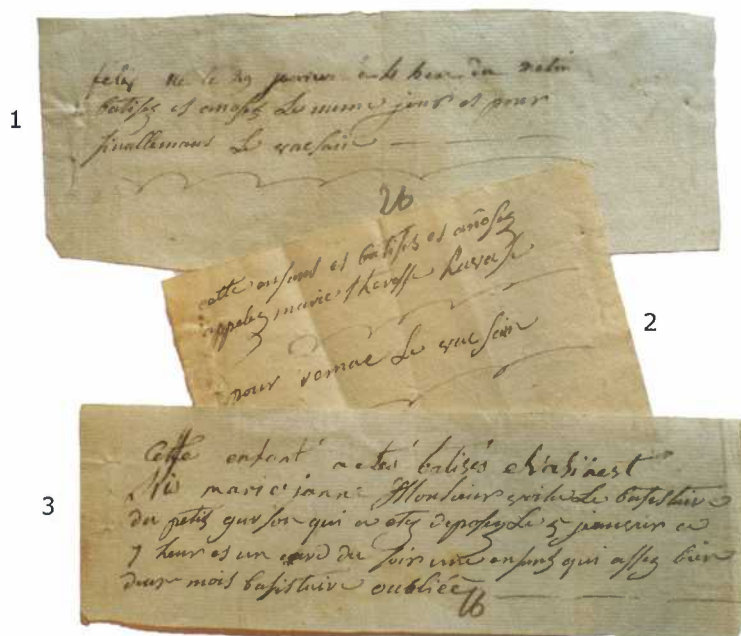
Hetzelfde handschrift: vijftien koeterwaalse briefjes

Wanneer er briefjes bewaard zijn gebleven, blijkt uit vergelijking van het handschrift dat sommige door een en dezelfde persoon zijn geschreven, derhalve in precies hetzelfde handschrift en met precies dezelfde spelfouten. Zo is er een opmerkelijke serie van vijftien briefjes, die alle aantoonbaar geschreven zijn door een en dezelfde persoon.

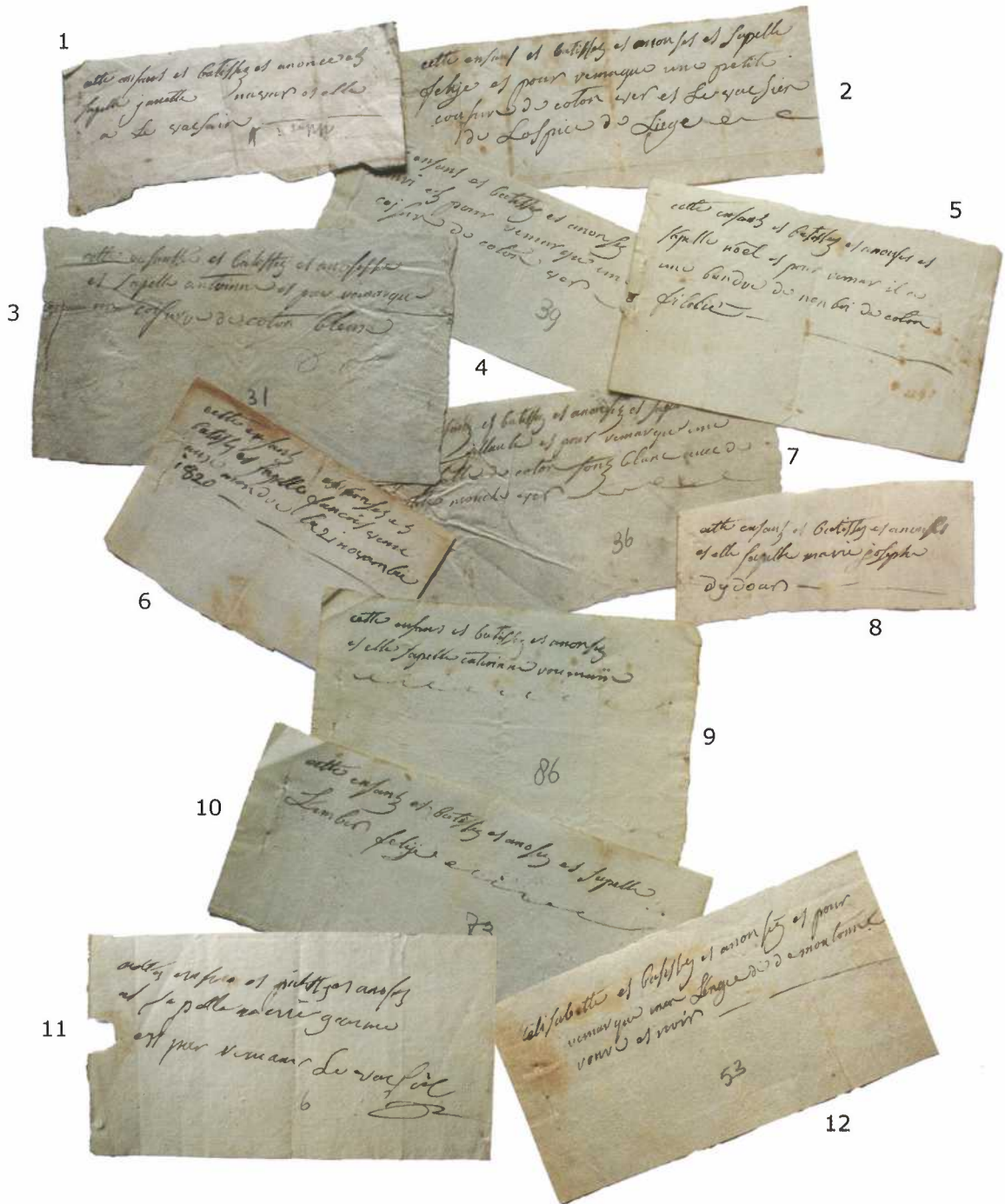
De serie begint met drie briefjes uit begin 1820 (afb. 19). Op 25 januari 1820, om 19:30 uur 's avonds, werd een meisje van ongeveer 14 dagen oud in de rol aangetroffen, met een wrat aan het linkeroor en drie littekens van pokkeninenting. Er lagen twee briefjes bij het kind. Op een briefje staat: *cette enfant et batiset et anôset appelet marie theresse havase - pour remae le vacsein* [dit kind is gedoopt en aangegeven genaamd Marie Theresse Lavase - als kenmerk de inenting]. De eerste letter van de naam las men in de vondelingenakte als een hoofdletter 'L', terwijl in feite een kleine letter 'h' was bedoeld, want uit de akte van de burgerlijke stand van Luik weten we dat het kindje Marie Thérèse Havasse heette, geboren in het Hospice in Luik op 10 januari om 2:00 uur 's nachts als dochter van **Marie Joseph Havasse**, oud 24 jaar, dagloonster, woonachtig in Luik, Rue derrière Sainte Catherine, quartier du Sud.²⁷ De vondelingenakte gaf haar de naam **Maria Theresia Vase**.

Op 31 december 1831 werd zij in de kost gedaan bij Gabriel Vijgen in Maastricht. Ze bleef in Maastricht. Op 17 september 1849 kreeg ze van een onbekende vader een dochter Gertrudis, die echter op 6 november al overleed, en op 8 november 1858, ook van een onbekende vader, een zoon Andries die papiermaker werd en trouwde met Anna Maria Voogd. Hij werd de stamvader van de familie **Vase**. Hij is het ook die op 7 januari 1899 het overlijden van zijn moeder Maria Theresia Vase komt aangegeven. Moeder is dan nog altijd ongehuwd en woonachtig Bonnefantenstraat 12.

Hetzelfde handschrift treffen we aan op het briefje bij de ongeveer 11 dagen oude vondeling **Felix Jeugd**, die op 7 februari 1820 in de rol werd gelegd. Dat hij 11 dagen oud was, was gemakkelijk te berekenen, want op het briefje stond: *felix né le 29 janvier a 4 heur du matin batiset et anoset le meme jour et pour finalement le vacsain* [Felix, geboren op 29 januari om 4 uur 's morgens, dezelfde dag gedoopt en aangegeven en uiteindelijk de inenting]. En inderdaad, bij de burgerlijke stand van Luik werd aangegeven dat op 29 januari om 4:00 uur 's ochtends in het Hospice geboren werd Felix Paulus, zoon van **Jeannette Paulus**, oud 31 jaar, huishoudster, wonende in Luik, Rue de la Syrène nr. 1120, quartier du Nord.²⁸

Afb. 19. Van boven naar beneden, briefjes aangetroffen bij de vondelingen Felix Jeugd, Maria Theresia Vase en Raymondus Rein.

Afb. 20.
Twaalf briefjes
uit de periode
december 1820
- mei 1821,
met alle
precies
hetzelfde
handschrift en
precies
dezelfde
spelfouten.

Het briefje is dus geschreven door iemand die precies de datum en het uur van de geboorte kende en dat kan behalve de ambtenaar van de burgerlijke stand alleen maar iemand van het Hospice zijn geweest. In 1823 blijkt Felix bij Crijns in Wolder verzorgd te worden. Op 31 januari 1832 werd hij bij Bernard Crijns in Wolder in de kost gedaan. Bij de oproep voor militaire dienst staat hij te boek als dagloner in Vroenhoven, 1,775 m, bruine ogen, zwarte haren en wenkbrauwen. Daarna is er niets meer over hem vernomen.

Nog even terug naar de vondeling Maria Theresia Vase, want er lag nog een tweede briefje bij haar, waarop staat: *cette enfant a etés betisés evasinesst Nis (?) marie janne* - verder in een andere hand - *Monsieur*

voila le batistaire du petit garçon qui a etet deposet le 5 janvier a 7 heures un care du soir une enfant qui assez bien deux mois batistaire oubliée [dit kind is gedoopt en ingeënt (Nis?) Marie Janne - andere hand - Meneer, dit is het doopbriefje van de kleine jongen die is afgegeven op 5 januari om kwart over 7 's avonds, een kind van zeker twee maanden, doopbriefje vergeten]. Dat jongetje wiens briefje op 5 januari 1820 was vergeten, was de vondeling **Raymondus Rein**, ongeveer drie maanden oud, inderdaad volgens de akte van de burgerlijke stand op 5 januari om 7:00 uur 's avonds in de rol gedaan. Dit kind overleed echter al op 4 juli 1820. Wie de Marie Jeanne van het briefje is, is niet duidelijk, en vóór haar naam staat iets onleesbaars. Misschien was het de moeder?

Daarna vinden we in de korte periode tussen 2 december 1820 en 16 mei 1821 bij de vondelingen-aktes maar liefst 12 briefjes, die door dezelfde persoon zijn geschreven, met alle hetzelfde handschrift, dezelfde kleur inkt, en dezelfde spelfouten. Er moet dus een verband hebben bestaan tussen deze persoon en de ouders (altijd overigens moeders) van de vondelingen. Er moet een waar netwerk geweest zijn.

Het betreft allereerst de vondeling **Marie Joseph Raddoy**, die op 1 december 1820, om half acht 's avonds in de rol van het Vondelingenhuis werd gevonden, een meisje van ongeveer twee dagen oud. Het briefje vermeldt: *cette enfant et batisset et anonces et elle sapelle marie josephe dydoar* [dit kind is gedoopt en aangegeven en ze heet Maria Joseph Dydoar] (afb. 20 nr. 8). Maar pas enkele dagen later, op 7 december, werd het kind bij de burgerlijke stand van Luik aangegeven en wel door de vroedvrouw Henriette Guillaume, echtgenote van Jean François Elias, oud 45 jaar, wonende in Luik, Rue des Ecoliers nr. 162, quartier de l'Est. Zij verklaarde dat op 4 december omtrent 4:00 uur 's morgens bij haar thuis bevallen is **Catherine Dedoyard**, oud 24 jaar, naaister, wonende in Verviers en dat het kind de naam krijgt van Marie Therese Dedoyard.²⁹

De schrijver van het briefje heeft de familienaam dus niet goed gehoord (Dydoar). In Maastricht werd de vondelingennaam gevormd uit het anagram van de naam (Raddoy). De vroedvrouw was eigenlijk te laat met de aangifte bij de burgerlijke stand en had derhalve een wat latere datum opgegeven, maar wel met de goede naam.

Onder de naam **Raddoy** (Raddoij) ging deze vondeling verder door het leven. In 1823 werd het kind verzorgd bij Kaarsenmakers in Wolder en op 30 november 1832 werd zij ook daar ondergebracht.

Op 16 oktober 1861 trouwde zij in Maastricht met ... een andere vondeling, namelijk **Ambroise Frileux**, gevonden op 7 december 1810 (vandaar de voornaam, feestdag van de H. Ambrosius). Frileux was toen al twee maal getrouwd geweest, allereerst met Maria Gertrudis Lijst en daarna met Maria Ida Martens. Alleen uit het tweede huwelijk was een levenloos kindje geboren. Marie Joseph Raddoy overleed op 16 januari 1869.

De vondeling **Franciscus Berken** werd op 3 december 1820 aangetroffen in de rol. Hij was ongeveer 14 dagen oud. Op het briefje staat: *cette enfant et anonset et batisset et sapelle fancois venu aux mondee le 21 novambre 1820* [dit kind is aangegeven en gedoopt en het heet François, ter wereld gekomen op 21 november 1820] (afb. 20, nr. 6). Het kindje overleed te Vroenhoven (Wolder), in het huis van Andrees Leenders, op 21 januari 1821 om 7:00 uur in de ochtend.

Jeannette Ravan was ongeveer 14 dagen oud, toen zij op 18 december 1820 in de rol werd gelegd. Op het briefje staat: *Cette enfant et batisset et annonce et sapelle janette navar et elle a le vacsain* [dit kind is gedoopt en aangegeven en heet Janette Navar en ze is ingeënt] (afb. 20 nr. 1). Zij overleed op 2 oktober 1821.

Aan zijn naam Noël te zien, moet de ongeveer vier dagen oude vondeling **Noël Guur**, gedeponneerd in de rol op 28 december 1820 om 19:00 uur 's avonds, een "Kerstkindje" geweest zijn en aan de naam die hem gegeven werd kan men afleiden dat het "guur" weer was. Op het briefje stond: *cette enfant et batisset et anonset et sâpelle Noël et pour remar il a une bandre de nonbri de coton filocié* [dit kind is gedoopt en aangegeven en heet Noël en als bijzonderheid een navelbandje van katoen] (afb. 20, nr. 5). Overleden op 13 februari 1821.

Toen hij het briefje schreef voor de vondeling **Maria Graine**, ging het de schrijver blijkbaar niet goed. Hij schreef slordig, met fouten en helemaal scheef. De baby van ongeveer 8 dagen oud werd op 5 januari 1821 in de rol gelegd, met het briefje *cette enfant et patis et anoset et sa pelle marie garnie est par reman le vacsin* [dit kind is gedoopt en aangegeven en heet Marie Garnie en als bijzonderheid de inenting] (afb. 20, nr. 11). Maar het meisje overleefde het. Het kind werd op 31 december 1822 aan Hendrik Moers te Kesselt als pleegkind gegeven. Op 20 oktober 1852 werd haar een "doopbrief" overhandigd. Daarna is er niets meer van haar vernomen.

De vondeling **Antoine Rolando** werd op 13 februari 1821 in de rol gevonden. Hij was ongeveer acht dagen oud. Op het briefje staat: *cette enfant et batisset et anosse et sapelle antoinne et pour remarque un coifurre de coton bleux* [dit kind is gedoopt en aangegeven en heet Antoinne en als bijzonderheid een mutsje van blauw katoen] (afb. 20, nr. 3). Het kindje overleed op 24 oktober 1821.

De vondeling **Hendrik Joseph Bonsoir** was ongeveer zes weken oud toen hij op 20 februari 1821 bij het Vondelingenhuis in de rol werd gedraaid. Op het briefje staat: *cette enfante et batisset et anonset et sapelle hanri joseph gillante et pour remarque une camisolle de coton font blanc avec de petite mouche ver* [dit kind is gedoopt en aangegeven en heet Henri Joseph Gillante en als bijzonderheid een vestje van katoen, wit met kleine groene knoopjes] (afb. 20, nr. 7). Hij blijkt in 1823 bij Vandermeulen in Berg te zijn ondergebracht. Op 31 januari 1833 werd hij bij Jan Zavelberg in Welten in de kost gedaan. Over hem hebben wij voorlopig slechts kunnen achterhalen dat Heinrich Joseph Bonsoir in Aken trouwde met Catharina Schmitz en dat het koppel in 1859 een zoon Johann Wilhelm kreeg.

Een jongetje van ongeveer vijf dagen, die de naam **Henri Phlomis** kreeg, werd op 23 februari 1821 om 19:00 uur 's avonds in de rol gedeponneerd. Op het briefje staat het volgende: *cette enfant et batisset et anonset et sapelle hanri et pour remarque une petite coifure de coton ver* [dit kind is gedoopt en aangegeven en heet Henri en heeft als bijzonderheid een mutsje van groen katoen] (afb. 20, nr. 4). Overleden op 9 september 1821.

Het ongeveer vijf weken oude jongetje, afgegeven op 10 maart 1821, werd vernoemd naar de maand van de vondst: **Felix Maart**. Op het briefje stond: *cette enfant*

et batisset et anonset et sapelle felije et pour remaque une petite coufure de coton ver et le vacsien de lospice de Liege [dit kind is gedoopt en aangegeven en heet Felije en als bijzonderheid een mutsje van groen katoen en de inenting van het Hospice van Luik] (afb. 20, nr. 2). Het kind werd in ieder geval niet geboren in het Hospice van Luik, want dan zou het voorkomen in de burgerlijke stand van Luik. In 1823 was hij in de zorg bij Nicolai in Wolder en per 31 augustus 1832 werd hij bij Paulus Nicolas van Wolder ondergebracht. Op 5 januari 1839 vermeldt het register van het Vondelingenhuis dat hem de doopbrief is gegeven. Daarna werd er niets meer van hem vernomen.

Het ongeveer twee dagen oude meisje **Elisabeth Vlaag** werd op 18 maart 1821, 's avonds om 20:30 uur, bij het Vondelingenhuis afgegeven. Op het briefje staat: *elisabette et batisset et anonset et pour remarque un léngce de moutonné voure et noir* [Elisabette is gedoopt en aangegeven en als bijzonderheid een doek van rood en zwart gestreepte stof] (afb. 20, nr. 12). Zij overleefde. Op 31 maart 1833 werd zij bij de weduwe Thijssens in Neerkanne in de kost gedaan. Elisabeth Vlaag bleef daarna in de buurt wonen, want zij overleed in Oud-Vroenhoven op 4 december 1848 om 17:00 uur 's middags als ongehuwde dienstmeid, inwonend bij Nicolaas Franssen, oud 56 jaar, landbouwer aan de Canderweg, gehucht Biesland nr. 2.

Bij de vondeling **Pallen**, op 22 april 1821 om 22:00 uur 's avonds afgegeven bij het Vondelingenhuis in Maastricht, hebben we een combinatie van slechts twee voornamen, maar die ons wel de oplossing bieden. Op het briefje staat: *cette enfant et batisse et anose et sapelle Lember felije* [dit kind is gedoopt en aangegeven en het heet Lambert Felix] (afb. 20, nr. 10). Het moet een flinke baby geweest zijn, want de beheerders van het huis schatten zijn leeftijd op ongeveer vijf dagen, terwijl hij maar één dag oud was, toen hij op 22 april 1821 in de rol van het Vondelingenhuis werd geplaatst. Immers, op 21 april 1821 verklaarde Hubertine Gilot, echtgenote van Jean Casset, oud 24 jaar, vroedvrouw wonende in Luik, Rue du Faubourg Saint Leonard nr. 160, quartier du Nord, dat op dezelfde dag rond 8:00 uur 's morgens Maria Josephe Lepage, oud 20 jaar, dienstmeid, wonende in Luik, Rue Puits du Sock nr. 926, quartier de l'Est, bij haar thuis is bevallen van een jongetje genaamd Lambert Felix Lepage.³⁰

Lambert Felix Pallen overleefde het. In 1823 werd hij verzorgd bij Bastiaans in Wolder en per 30 april 1833 werd hij aan Jan Bastiaans in Wolder overgegeven. Op 5 januari 1839 werd hem de doopbrief afgegeven. Hij was dienstknecht en woonde in Oud-Vroenhoven toen hij in 1840 werd opgeroepen voor militaire dienst. Hij was klein van stuk, slechts 1,512 m, en vanwege *gebrek aan maat* werd hij van 1840 tot 1843 driemaal vrijgesteld. Zijn signalement: aangezicht vol, voorhoofd hoog, ogen blauw, neus ordinair, mond matig, haar en wenkbrauwen blond.³¹

Hij trouwde op 21 april 1866 in Aken met Angela Pütz. Het koppel kreeg vier kinderen in Aken en twee in Laurensberg. Lambert Felix Pallen staat te boek als landbouwer, woonachtig in Vaals, oud 55 jaar, wanneer op 4 april 1877 om 18:00 uur 's avonds zijn

zoontje Joseph Johann, geboren op 24 mei 1874 in Laurensberg, op 3-jarige leeftijd overleed.

Catharina Zinnig, tenslotte, was een meisje van ongeveer acht dagen, toen ze op 15 mei 1821 om 21:00 uur 's avonds in de rol werd gedraaid, met een briefje: *cette enfant et batisset et anonset et elle sapelle caterinne roumain* [dit kind is gedoopt en aangegeven en zij heet Caterinne Roumain] (afb. 20, nr. 9). Zij stierf op 23 november 1821.

Van vier van deze vijftien vondelingen (Vase, Jeugd, Raddoy, Pallen) hebben we de oorspronkelijke geboorteakte bij de burgerlijke stand in Luik gevonden. Van één van hen werd vermeld dat hij in het Hospice in Luik was ingeënt (Maart). Gezien het feit dat bij al deze vijftien vondelingen een briefje lag dat geschreven was door dezelfde persoon, kunnen we vermoeden dat ook de andere vondelingen uit Luik en omgeving kwamen, en dat ze via hetzelfde circuit naar Maastricht zijn gebracht.

Van de vijftien zijn er zeven als baby in het Vondelingenhuis overleden, en werden er acht bij een pleeggezin in de kost gedaan. Van de acht die in een pleeggezin werden opgenomen is daarna van drie van hen nooit meer iets vernomen (Jeugd, Graine, Maart).

De rol van de vroedvrouw

Het is nu al de derde keer (na Orpins = Pirson, Vaandel = Deruisseau, Verclo = Remacle) dat we in ons korte onderzoek de Luikse vroedvrouw Marie-Thérèse Malien tegenkomen. Heel wat ongehuwde moeders van Maastrichtse vondelingen blijken bij haar thuis te zijn bevallen op adres Rue sur les Foulons nr. 1099, quartier du Nord. Dat geldt ook voor de volgende vondelingen.

Op 10 november 1818, rond 23:00 uur 's avonds, beviel **Marguerite Radoux**, 30 jaar, dienstmeid, wonende in Herstal, bij haar thuis van haar zoontje **Martin Radoux**.³² Op 18 november omstreeks 21:00 uur 's avonds werd aangebeld bij het Vondelingenhuis in Maastricht. Op de stoep lag een jong kind met een briefje waarop stond: *Cette Enfant Et baptise Et annonce aletat civile porte le nom de Martin radoux* [dit kind is gedoopt en aangegeven bij de burgerlijke stand en draagt de naam Martin Radoux]. Het kind kreeg de vondelingennaam **Frederik Gerugt**. De jongen overleed op 23 mei 1828.

Op 30 maart 1820, rond 9:00 uur 's morgens, beviel bij haar thuis **Marie Elisabeth Laguesse**, oud 22 jaar, zonder beroep, wonende in Luik, Rue de la Wache (nummer niet ingevuld), quartier du Sud, van een dochter genaamd **Françoise**.³³ De boreling gaat al de dag erna, op 31 maart 1820, naar het Vondelingenhuis in Maastricht. Op het briefje dat bij haar werd aangetroffen staat te lezen: *cette enfant et baptise et anonce aletat civile se nomme francoise laguesse ne le 30 mars 1820* [dit kind is gedoopt en aangegeven bij de burgerlijke stand en heet Françoise Laguesse, geboren op 30 maart 1820]. Haar leeftijd werd geschat op twee dagen en zij kreeg op 1 april de naam **Francisca Aguessel** (anagram van Laguesse). Het meisje overleefde het avontuur. In 1823 werd zij

verzorgd bij Claessens in Berg en op 31 maart 1832 werd het kind aan Jan Klaassens in Berg toevertrouwd. Zij overleed ongehuwd in Berg en Terblijt op 5 augustus 1849.

Tenslotte, op 25 april 1820 omtrent 12:00 uur, werd bij haar geboren het jongetje Mathieu Edouard Boulanger van **Catherine Alexandrine Boulanger**, oud 27 jaar, zonder beroep woonachtig in Luik, Rue du Pôt d'Or nr. 681, quartier du Sud.³⁴ Niet 25 april, maar 24 april is de geboortedatum die op het briefje staat, dat op 3 mei 1820 om 21:00 uur 's avonds werd aangetroffen bij een jongetje van ongeveer tien dagen dat werd gedeponereerd in de rol: *Cette enfant et baptise et porte le nom d'edouard boulange nee le 24 avril 1820 - lon vous le recomande au soin de la Charite* [dit kind is gedoopt en draagt de naam Edouard Boulange, geboren 24 april 1820 - we vertrouwen u hem toe, aan de zorgen van de naastenliefde]. Van het Vondelingenhuis ontving hij de naam **Eduard Goubanel**, een anagram van de naam Boulange die op het briefje stond. Het kind overleed al op 11 oktober 1820.

De Rue des Foulons (of: sur les Foulons), waar vroedvrouw Malien woonde, was een klein smal en ongezond straatje tussen de Féonstrée, la Batte en de haven van Luik, een achterbuurt, in 1808 officieel betiteld als plaats van immoraliteit, met *verdachte huizen* waar zich veel *libertinage* afspeelde en waar nette mensen niet kwamen, een appreciatie die volgens Théodore Gobert, auteur van het boek *Les rues de Liège*, in zijn tijd, de jaren 1924-1929, nog altijd gold.³⁵ Dit zegt voldoende over de sociale achtergronden die speelden bij de tevondelinglegging van kindjes.

In haar studie over vondelingen in Luik vertelt N. HAESSENNE-PEREMANS dat Luikse vroedvrouwen best bereid waren om kindjes naar het hospice in Namen of Brussel te brengen.³⁶ Wellicht ook naar Maastricht?

Van de achttien kindjes in ons onderzoek waarvan de geboorteplaats bekend is, blijkt dat er zeven zijn geboren in het Hospice de la Maternité en elf bij een vroedvrouw thuis. De kinderen geboren in het Hospice zijn gemiddeld vijftien dagen daarna naar het Vondelingenhuis in Maastricht gebracht, de kinderen geboren bij een vroedvrouw thuis soms al na een of twee dagen. Het is bekend dat de borelingen na de geboorte twaalf à vijftien dagen in het Hospice bleven, onder andere voor de inenting.³⁷ Bij de vroedvrouw konden ze natuurlijk niet langer dan één dag blijven, zeker als men weet in welke straten de vroedvrouwen woonden. Ook naar dit aspect van het vondelingenbestaan zal meer onderzoek gedaan moeten worden.

Verder onderzoek

In deze bijdrage zijn enkele voorbeelden gegeven van onderzoek naar moeders van vondelingen. Omdat het slechts enkele gevallen betreft, is het moeilijk algemene conclusies te trekken. Er zal verder onderzoek nodig zijn. SMEETS en GULIKERS hadden in hun studie al opgemerkt dat er veel Franstalige briefjes waren. Voor zover we nu kunnen nagaan, blijken ze doorgaans uit Luik te komen, waar geen vondelingenhuis was. De moeders zijn altijd alleenstaande twintigers en

dertigers, werkzaam in een dienstberoep aan de onderkant van de samenleving, die in Luik kwamen bevallen. Zij woonden niet altijd in Luik maar ook in de wijde omgeving (we noteerden reeds Sprimont, Tongeren, Verviers, Jupille, Herstal, Bonnelles). Het moet in Luik in bepaalde kringen een publiek geheim geweest zijn dat, zo nodig, kindjes zonder problemen afgegeven konden worden in het Vondelingenhuis te Maastricht. Dat er een "Luikse connectie" was, is wel duidelijk. Dit neemt niet weg dat het voor de jonge moeders vreselijke drama's moeten zijn geweest, hetgeen soms blijkt uit de hartverscheurende teksten op de briefjes.

Bij verder onderzoek zal ook gelet moeten worden op het handschrift, de schrijfwijze en de spelling van de briefjes. Door het vergelijken van handschriften kunnen zeker nog verbindingen gelegd worden.

Tenslotte zal er onderzoek gedaan moeten worden naar de pleeggezinnen, enerzijds naar mogelijke afspraken met de beheerders van het Vondelingenhuis, maar vooral naar de latere lotgevallen van de pleegkinderen,³⁸ naar de samenstelling van de pleeggezinnen en het beleid van het Armbestuur en van Gedeputeerde Staten ten opzichte van die pleeggezinnen. Het is namelijk opvallend dat van een aantal pleegkinderen die de jeugd jaren hebben overleefd en bij een familie in de kost zijn gedaan, nooit meer iets vernomen wordt (in dit artikel de vondelingen Jeugd, Graine, Maart, Gudarre, Kornalijn). Althans onder hun vondelingen-naam . . . Onder welke identiteit gaan zij verder door het leven?

Conclusie

Dit artikel is een bijdrage zonder conclusie. De oorspronkelijke vraagstelling van ons onderzoek heeft veel nieuwe vragen opgeroepen. We kunnen hoogstens opmerken dat er nog veel onderzoek naar vondelingen gedaan moet worden. Wel kunnen we concluderen dat het onderzoek, zeker voor genealogen, bijzonder interessant is.

Noten

1. J.H.J. GULIKERS, M.K.J. SMEETS, Vondelingen te Maastricht 1814-1823, in: *Huldeblijk. Bundel opstellen aangeboden aan de genealoog Jan J.M.H. Verzijl*, Roermond 1967, 47-96.
2. GULIKERS, SMEETS, 56.
3. De archiefdiensten van België en Frankrijk zijn momenteel bezig om alle kerkregisters en aktes van de burgerlijke stand integraal op internet te publiceren. Zie mijn artikel 'Kerkregisters en Burgerlijke Stand van België op Internet', in: *LTG* 41 (2013), 20.
4. De vondelingenakten maken deel uit van het archief van het Burgerlijk Armbestuur van Maastricht.
5. RHCL, 21.209A, Parochiearchief Sint-Servaas, inv.nr. 1489 (kladregister) en 1502 (netregister).
6. RHCL, 04.01, Provinciaal Archief (PA), inv.nr. 3426, verbalen Gedeputeerde Staten, 1 september 1823, Litt. R., nr. 197. RHCL, 20.133, Burgerlijk Armbestuur Maastricht, inv.nr. 7398, Registres des enfants trouvés 1818-1830.

7. RHCL, 04.01, PA, inv.nr. 9471, nr. 11.
8. AEL, Burgerlijke Stand Luik (verder: BS Luik), 1819, geboorteakte nr. 1073.
9. THÉODORE GOBERT, *Liège à travers les âges. Les rues de Liège*, tome 9 (herdruk Bruxelles 1976), 338-369.
10. AEL, BS Luik, 1819, geboorteakte nr. 1569.
11. GULIKERS, SMEETS, nr. 287.
12. AEL, BS Luik, 1820, geboorteakte nr. 1401.
13. THÉODORE GOBERT, tome 4, 421-422. MARCEL FLORKIN, *Médecine et médecins au pays de Liège*, tome 2 (Liège 1957).
14. Zie bijvoorbeeld mijn bijdrage: De handtekening van Maergriet de la Heye, in: *Herten in het Woud. Genealogie van de familie de La Haye, deel IIIa. Trembleur*, Geleen, Beek 1998, 68-72.
15. AEL, BS Luik, 1820, geboorteakte nr. 1595.
16. THÉODORE GOBERT, tome 4, 86-87.
17. Zie voor genealogische en biografische gegevens over nakomelingen van de vondeling Lelkens: MARCEL KRUTZEN, JOHN ODEKERKEN, Frans Odekerken (1880-1970), reclasseringsambtenaar uit Strucht, in: *Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal, Jaarboek 2011*, Valkenburg aan de Geul 21 (2011), 274-291.
18. AEL, BS Luik, 1821, geboorteakte nr. 180.
19. PAUL VRIJENS, Vondelingen uit het Vondelingenhuis van Maastricht (1814-1850), in: *Heemkunde Kanne* 17 (juni 2016), 3-8.
20. AEL, BS Luik, 1816, geboorteakte nr. 471.
21. AEL, BS Luik, 1897, overlijdensakte nr. 1159.
22. THÉODORE GOBERT, tome 3, 268.
23. AEL, BS Luik, 1821, geboorteakte nr. 1362.
24. AEL, BS Luik, 1821, geboorteakte nr. 478.
25. AEL, BS Luik, 1820, geboorteakte nr. 1356 en 1357.
26. AEL, BS Luik, 1820, geboorteakte nr. 1664.
27. AEL, BS Luik, 1820, geboorteakte nr. 45.
28. AEL, BS Luik, 1820, geboorteakte nr. 169.
29. AEL, BS Luik, 1820, geboorteakte nr. 1753.
30. AEL, BS Luik, 1821, geboorteakte nr. 602.
31. RHCL, 04.01, PA, inv.nrs. 9466, 9470, 9474 en 9478.
32. AEL, BS Luik, 1818, geboorteakte nr. 1279.
33. AEL, BS Luik, 1820, geboorteakte nr. 492.
34. AEL, BS Luik, 1820, geboorteakte nr. 630.
35. THÉODORE GOBERT, tome 5, 244-249.
36. N. HAESSENNE-PEREMANS, Le sort des enfants trouvés et abandonnés dans la région liégeoise au début du XIXe siècle, in: *Bulletin de l'Institut Archéologique Liégeois* 90 (1978), 34.
37. HAESSENNE-PEREMANS, 43.
38. Een eerste onderzoek naar pleeggezinnen in Kanne is onlangs gepubliceerd door PAUL VRIJENS, zie noot 19.

Derde Limburgs Kwartierstatenboek

De redactie van het Limburgs Tijdschrift voor Genealogie is voornemens om door de lezers ingezonden correcties en aanvullingen op de drie Limburgse Kwartierstatenboeken te gaan publiceren, bij voorkeur in de vorm van uitgewerkte gezinnen en genealogische fragmenten. Zo wil zij de lezers en bezitters van deze werken verder van dienst zijn.

Overigens is alleen het Derde Limburgs Kwartierstatenboek verkrijgbaar. De eerste twee delen zijn uitverkocht.

Het geïllustreerde werk omvat 448 bladzijden binnenwerk met 170 kwartierstaten van 68 inzenders. Naast een inleiding, lijst van afkortingen en inhoudsopgave, bevat het boek uitvoerige aantekeningen, bron- en literatuurverwijzingen.

Een apart hoofdstuk is gewijd aan aanvullingen op het Eerste en Tweede Limburgs Kwartierstatenboek. Het geheel is voorzien van een lexicografisch register op familienamen van echtparen en personen.

Het boek is uitgevoerd in A4 formaat op HV MC Silk 135 gr. papier, genaaid en gebonden met een harde band in kleur.

U kunt het boek verkrijgen bij het **Bureau van het LGOG** te Maastricht voor € 29,95, exclusief verzendkosten, of € 39,95 bij verzending. Een e-mail info@lgog.nl of een telefoontje volstaat. 043-321 25 86 (maandag t/m donderdag tussen 9.00 en 12.00 uur).

PIET
SCHOENMAKERS

Jan Pieter Arbeel (1821-1868)

Een zoektocht naar de lotgevallen van een vondeling

Eind 2011 en begin 2012 verschenen in Gens Nostra twee themanummers onder de titel *Vader onbekend*.¹ Daarin handelden ook enkele bijdragen over het verschijnsel vondeling. Een bijzondere categorie personen, want van vondelingen is niet alleen de vader onbekend maar ook de moeder.

Een zeer lezenswaardige bijdrage is het artikel van HARMEN SNEL, *De vondelingen in Amsterdam in de beginperiode van de Burgerlijke Stand (1812 - 1821)*. Opmerkelijk is dat de structuur van zijn verhaal voor een groot deel langs hetzelfde stramien loopt als de auteurs JOHAN GULIKERS en MART SMEETS 45 jaar geleden hanteerden in hun bijdrage aan het liber amicorum voor de genealoog JAN VERZIJL, met als titel *Vondelingen te Maastricht 1814-1823*.² Het is interessant om de situatie in beide steden te kunnen vergelijken en vast te stellen dat heel wat bevindingen gelijklopend zijn.

Het bijzondere van de bijdrage van GULIKERS en SMEETS is, dat zij in een bijlage een chronologische lijst hebben opgenomen van 509 vondelingen die in de genoemde periode werden opgenomen in het Maastrichtse vondelingenhuis. Hierin staan behalve de namen ook het geslacht, de leeftijd, data van vinden en aangifte, door wie, waar en onder welke omstandigheden gevonden. Althans voor zover bekend en alles zeer summier. Een verhaal dat ik goed ken omdat in die bijlage een vondeling uit mijn eigen kwartierstaat voorkomt. Mijn overgrootvader trouwt met een dochter van Jan Pieter Arbeel, vondeling nummer 332 uit deze lijst.

De slotconclusie aan het eind van het artikel van HARMEN SNEL over de vondelingen in Amsterdam luidt: *Verder onderzoek naar een vondeling loont. Met wat inventiviteit is het mogelijk over de ouders van een vondeling meer te vinden*.³ Door het uitdagende karakter van deze opmerking vroeg ik me af of dat ook zou gelden voor de vondeling Jan Pieter Arbeel. Dat

zou immers een bijzondere verlenging van een doodlopende lijn in mijn kwartierstaat tot gevolg hebben.

De zoektocht naar de beantwoording van die vraag voerde mij naar een boeiend stukje sociale geschiedenis. Al snel bleef de onderzoeksvraag niet meer beperkt tot het vinden van zijn ouders, maar groeide deze uit tot een reconstructie van zijn verdere leven. Dit verhaal gaat weliswaar over Jan Pieter Arbeel maar belicht ook een sociaal fenomeen dat in het begin van de 19e eeuw in Maastricht buitenproportionele vormen aannam: kinderen te vondeling leggen. Die kinderen verloren veel. Eerst en vooral hun ouders en familie, verder hun identiteit en afstamming en velen al vroeg het leven zelf. Jan Pieter Arbeel overleefde echter, werd volwassen, huwde en kreeg kinderen. Zo werd hij de stamvader van allen die ook nu nog de naam Arbeel dragen. Een naam ontsproten aan het brein van de vrouw die hem vond.

Vondelingen in Maastricht

Het te vondeling leggen van kinderen is van alle tijden.⁴ Het is de verdienste geweest van GULIKERS en SMEETS om de bijzondere omvang van dit verschijnsel in Maastricht gedurende de periode 1814-1823 voor het eerst onder de aandacht te brengen. Wanneer zij het juridische aspect belichten, komen zij tot de conclusie dat de van oorsprong Franse wetgeving ten aanzien van vondelingen op twee gedachten hinkte. Vanuit het strafrecht stelde men het te vondeling leggen strafbaar, waarbij de hoogte van de straf afhing van de kans dat de vondeling gevonden werd. Vanuit burgerlijk recht en decreten werd echter bepaald dat vondelingen onmiddellijk moesten worden gelegaliseerd in de burgerlijke stand, vervolgens opgevangen in vondelingenhuisen en daar worden opgevoed en verzorgd op kosten van de staat.

Het toppunt van gedogen was wel het keizerlijk decreet van 19 januari 1811 waarin werd voorgescreven dat *In elk hospice aengesteld om vondelingen aen te nemen, zal er een draye-poort wezen alwaer zij zullen moeten gelegd worden*.⁵ Dat onder deze regelgeving het aantal vondelingen sterk toenam zal niemand verbazen. Werden in het begin van de 19e eeuw per jaar gemiddeld zo'n 25 vondelingen aangetroffen in Maastricht, in de periode 1814-1824 beliep dit aantal gemiddeld het dubbele, met uitschieters in de jaren 1819, 1820 en 1821 met respectievelijk 71, 97 en 82 vondelingen. Om die reden moest ook een eerdere voorziening in de Witmakersstraat verhuizen naar het grotere pand in de Lenculenstraat.⁶

Oorzaak grote aantallen vondelingen

Het toenemende aantal ongehuwde moeders en vondelingen brengen GULIKERS en SMEETS in verband met de aanwezigheid van het garnizoen. Ze verwijzen naar de Franse wetgeving van 17 december 1796 die bepaalde dat een arrondissementshoofdstad diende te

Drs P.J.J.M. (Piet) Schoenmakers, lid van de Sectie Genealogie, studeerde sociologie en sociaal economische geschiedenis aan de toenmalige Katholieke Hogeschool Tilburg, thans Tilburg University.

Hij begon zijn loopbaan in 1970 als assistent bij de vakgroep sociaal economische geschiedenis onder leiding van prof. Harry van de Eerenbeemt, werkte ruim tien jaar als stafdocent in het Hoger Beroeps-onderwijs in Tilburg en Den Bosch en was nadien vijftien jaar werkzaam in verschillende managementfuncties bij de gemeente Roermond, laatstelijk als adjunct-gemeentesecretaris.

Tot zijn pensionering in 2009 was hij directeur van de Regionale Economische Ontwikkelingsmaatschappij Midden-Limburg BV. Als hobby heeft hij onder andere genealogisch onderzoek.

beschikken over een vondelingenhuis. De vondelingen moesten daar worden opgevangen en op kosten van de staat worden verzorgd.⁷ Het bestaan van deze regels en voorzieningen heeft wellicht meer oorzakelijke invloed op het aantal vondelingen gehad dan de aanwezigheid van het garnizoen.

GULIKERS en SMEETS brengen de sterke stijging vanaf 1819 ook in verband met het aantreden in dat jaar van Josephine Albert, de 22-jarige dochter van de beheerder van het vondelingenhuis.⁸ Ongetwijfeld heeft zij een bewonderenswaardige en actieve rol gespeeld in de aanpak van de onderliggende sociale problematiek, maar zonder de geldende regelingen en aanwezige voorzieningen had zij dat niet gekund. De samenhang tussen aanwezige voorzieningen en het aantal vondelingen blijkt bijvoorbeeld als in de loop van 1818 de al sinds 1811 voorgeschreven *drayepoort*, ook wel de rol genoemd, werd aangebracht in de muur van het vondelingenhuis. Feitelijk werd vanaf dat moment een kind niet meer te vondeling gelegd, maar anoniem en zonder risico op het bestemde adres afgeleverd. Een jaar later was het aantal vondelingen ten opzichte van het voorgaande jaar bijna verdrievoudigd tot 71 kinderen. Eind 1823 werd de rol gesloten en in 1824 werden nog maar vijf vondelingen opgenomen.⁹

Dat ook het stadsbestuur invloed toedichtte aan de aanwezigheid van de rol op het hoge aantal vondelingen, blijkt uit een brief aan de regenten van het Vondelingenhuis. Het stadsbestuur verzocht er zorg voor te dragen dat de rol niet alleen werd gesloten, maar *heel en al zodra doenlijk is gesupprimeerd worde*, met andere woorden ook daadwerkelijk werd weggehaald. Mogelijk wilde men voorkomen dat mensen door het zien van de rol op een idee werden gebracht.¹⁰

Interessant is het om deze ontwikkeling in Maastricht te vergelijken met de situatie in het vondelingenhuis in Amsterdam zoals onderzocht door HARMEN SNEL. Hij signaleert tot 1806 twintig jaar lang, een jaarlijkse opname van rond de 400 vondelingen. Tussen 1812 en 1821 varieert het aantal tussen 400 en 850 om dan in 1825 voor het eerst sinds 1782 te dalen tot minder dan 200. Het gemiddelde aantal vondelingen in de periode 1812-1821 is daar dan 6,5% van het aantal geboorten.¹¹ GULIKERS en SMEETS berekenen voor de drie topjaren in Maastricht 10% van het aantal geboorten.¹²

Herberekenen we dit echter over de gehele periode van 1814 tot 1824, waarbij we voor het gemak even uitgaan van een gelijk aantal geboorten jaarlijks, dan komen we uit op 6,1%. Een nagenoeg gelijk percentage dus. Met deze vergelijking wordt het twijfelachtig of terecht gesproken kan worden over een specifieke Maastrichtse vondelingenkwestie die op het conto van Josephine Albert mag worden geschreven.¹³ Het beeld in Amsterdam wijkt in ieder geval niet erg af van Maastricht.

Voor een begrip van de dieperliggende oorzaak van de vondelingenproblematiek kan gewezen worden op de belabberde sociaal-economische situatie in die tijd. Die is beslist van een grotere invloed dan de aanwezigheid van een garnizoen. Terwijl het garnizoen na 1815 in omvang afnam, steeg het aantal vondelingen zelfs. In de laatste jaren van de Franse tijd was er sprake van

een economische depressie die zich voortzette in de beginperiode van het Koninkrijk der Nederlanden, rond de jaren 1810 en 1820. Volgens de nijverheidsenquête van 1820 hadden de veelal kleine nijverheidsbedrijfjes in de stad last van concurrentie van gelijksoortige bedrijfjes op het platteland waar de kosten van levensonderhoud, derhalve ook de lonen, lager waren. Van industrialisatie was nog geen sprake in Nederland en de nijverheid bevond zich op een klein ambachtelijk niveau. De bedrijfjes hadden gemiddeld één knecht in dienst. Het loon was gering, meestal tussen de 50 en 65 cent per dag, en daarmee lag het loonniveau hier ver onder het landelijk gemiddelde. De slechte economische situatie werd in Maastricht nog verergerd door het afslanken van het garnizoen en de daardoor teruglopende inkomsten van de burgerij.¹⁴

Het gevolg was dat de brede onderlaag van de bevolking in armoede verkeerde. Dit gold niet alleen voor de grote groep werklozen maar ook voor arbeiders in loondienst. De lonen waren vaak zo laag dat zij waren aangewezen op loonbijslag van het burgerlijk armbestuur. In de decennia die volgden ging de levensstandaard nog verder achteruit omdat de lonen stabiel bleven, maar vanaf 1820 de prijzen gingen stijgen.¹⁵

Onder de hierboven geschetste omstandigheden werd Jan Pieter Arbeel begin maart 1821 geboren en op 20 maart van dat jaar gevonden in de rol van het vondelingenhuis in Maastricht.

terstond hebben wij het zelve ingeschreven onder de naam Jan Pieter Arbeel

Op 20 maart 1821 werd om half negen 's avonds in de rol naast de ingang van het vondelingenhuis door Josephine Albert, dochter van de beheerder, een jongetje aangetroffen van ongeveer tien dagen oud. Het gevolg was dat zij de volgende dag, zoals artikel 58 van het Burgerlijk Wetboek voorschreef, met het kind ten stadhuize moest verschijnen om aangifte te doen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Zenuwachtig zal zij niet geweest zijn, want ze deed dit nu al ruim twee jaar. Ze naderde haar tweehonderdste aangifte, gemiddeld gesproken ging zij dus een tot twee keer per week.¹⁶ En evenveel keren moest zij een naam bedenken die zij aan de ambtenaar van de burgerlijke stand zou opgeven en waaronder de vondeling werd ingeschreven.

Op het briefje dat het jongetje bij zich droeg toen zij hem in de rol vond, stond dat hij *Jan Piere* heette, maar die Nederlands-Franse dubbelnaam stond haar waarschijnlijk niet aan. Wellicht achtte zij het beter voor hem om Jan Pieter te heten in het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden. Voor het bedenken van een achternaam beschikte ze over een aantal invalshoeken waaruit ze inspiratie putte. Deze keer kwam ze op Arbeel.

Op last van een Frans ministerieel voorschrift mocht voor de naamgeving aan een vondeling geen bestaande naam worden gebruikt. Dit om verwarring en onaangename verdenkingen te vermijden.¹⁷

Josephine Albert moest dus nieuwe namen verzinnen. GULIKERS en SMEETS onderscheiden in de analyse van de toegekende achternamen voor de vondelingen zes categorieën: tijd en weer (b.v. Lente, Koel, Nevels), historische gebeurtenissen (b.v. Paix,

Vuurwerk, Waterloo), omstandigheid bij de vondst (b.v. Stoepmans, Trap, Mand), een eigenschap van de vondeling (b.v. Zwak, Vroom, Beschaafd), voorwerpen bij de vondeling aangetroffen (b.v. Satijn, Karmozijn, Papier) en een restcategorie met namen die er van getuigden dat de inspiratie op was, zoals Lepel, Mes en Vork.¹⁸ In deze opsomming vergaten de auteurs een categorie die ze eerder wel hebben besproken. De categorie van de vervorming van bestaande namen. Vaak waren dit namen die op de bijgevoegde briefjes stonden. In een aantal gevallen gebruikte ze echter haar eigen familienaam. Zo kunnen de namen Trebal, Bertinal en Arbeel als nieuwe composities van de letters uit de naam Albert gezien worden. Voor de gewenste klank nam ze zondig de vrijheid om een letter toe te voegen of te veranderen.

Op 21 maart 1821 stapte Josephine Albert om drie uur 's middags met de naam Jan Pieter Arbeel in haar hoofd en de toekomstige naamdrager in een mandje onder haar arm, binnen bij de *President Burgemeester Van Slijpe*.¹⁹ Eigenlijk moet zij bij de *Burgemeester, Ambtenaar van den Burgerlyke Stand* zijn, maar die was verhinderd.

Van Slijpe aanhoorde haar verhaal, bekeek het kind en liet van wat hij hoorde en zag een proces-verbaal opmaken, dat luidt als volgt:

*Op heden den 21e maart 1821, ten drie uren des na middags, is voor ons burgemeester, ambtenaar van den burgerlijken Stand der stad Maastricht, gecompareerd Josephina Albert, zonder beroep, dogter van den huishouder van het Vondelingshuis, oudt 24 jaren, woonagtig op de Linkulestraat, de welke ons verklaard heeft dat op gisteren, ten half negen uren's avonds, in de rol geplaatst aan voormeld huis, een jonk kind gevonden en dadelijk en tot nader orde in het zelve opgenomen is geworden. Alwelk kind aan ons vertoond is geworden ingewikkelt in een stuk wolle deken, geel en blauw geruidt, een rood en bruin gestreepte tirentaye windel, een linne doek en een dito navelbandje en gekleed met een linne hembd met perkale omzet, een linne kapje met kant omzet en een wit geruidt pigné musje, alles noch met letters noch met cyffers geteekend; en op zich hebbende het nevensgaande aldus luidende briefje: cette enfant et batisés et annonsés et s'apelle Jan Piere XX. Na bezigtiging van dit kind, hebben wij erkend dat het van het mannelijk geslacht was, schijnende omtrent tien dagen oud te zijn, en dat het gene bijzondere lidtekens op zijn lighaam had, dan het teken der besnijdenis. Terstond hebben wij het zelve ingeschreven onder de voornamen en de naam van Jan Pieter Arbeel en hebben bevolen, overeenkomstig Artikel 58 van het Burgerlijk Wetboek, dat tot nadere dispositie der edele groot achtbare heeren Gedeputeerde Staten dezer provincie, even genoemd kind in opgemeld Vondelingshuis zal worden geadmitteerd. Van allen het welk wij verhandig proces-verbaal opgesteld hebben, in tegenwoordigheid van Joannes Baertelet, portier binnen meermaals gemeld huis, oudt 44 jaren, en Christiaan Spisen, kleermakersgezel, oudt 28 jaren, woonagtig binnen deze stad; En na gedane voorlezing aan de deklarante en getuigen, hebben zij met ons geteekend.*²⁰

Vervolgens werd een geboorteakte opgemaakt in het stedelijk geboorteregister welke akte inhoudelijk grotendeels overeenkomt met de tekst van het proces-verbaal en die door dezelfde personen is getekend.

Drie jaar eerder had het college van Gedeputeerde Staten van Limburg besloten dat het plaatselijk bestuur bij het vinden van een vondeling aanstonds kennisgeving moest doen onder overlegging van een proces-verbaal van de ambtenaar van de burgerlijke stand. Daarbij moesten zij autorisatie verzoeken om het gevonden kind op rijkskosten te doen opvoeden.²¹

Vanwege de sterke stijging van het aantal vondelingen liepen de kosten danig uit de hand en dat verklaart dat GS aan de hand van het verslag wel eens vroeg of de ouders van een vondeling niet achterhaald konden worden. De gemeente ontkende dit steevast. Zij hadden er ook geen belang bij, want het rijk draaide op voor de kosten. Volgens GULIKERS en SMEETS moet het opsporen daadwerkelijk mogelijk zijn geweest en zij toonden dit aan met een drietal voorbeelden.²² Helaas zat Jan Pieter Arbeel daar niet bij. En dat brengt mij dan weer bij de aansporing van de in de inleiding geciteerde HARMEN SNEL: *Verder onderzoek naar een vondeling loont*. Ik hoop het.

Op zoek naar zijn ouders

Een eerste aanknopingspunt biedt natuurlijk het proces-verbaal van de ambtenaar van de burgerlijke stand. Daarin wordt verwezen naar een briefje dat de vondeling bij zich droeg, met de tekst: *Cette enfant et batisés et annonsés et s'apelle Jan Piere XX*. Gesteld dat de boodschap op dit briefje overeenstemde met de werkelijkheid, dan was hij reeds gedoopt, was er aangifte gedaan van zijn geboorte en had hij de namen gekregen van Jan Pierre. Duidelijke aanwijzingen om in de doopregisters en de geboorteregisters van de burgerlijke stand te gaan zoeken naar een Jan Pierre. Toch overheersen bij mij de twijfels over de juistheid van die boodschap.

Ten eerste was het te vondeling leggen van een kind formeel strafbaar. Waarom zouden ouders die besloten hadden tot deze daad, op een briefje informatie verschaffen die zou kunnen leiden tot hun opsporing? Ligt onjuiste informatie die de autoriteiten op een dwaalspoor moest brengen, niet meer voor de hand? Afgezien van de strafbaarheid, vraag ik me ook af of ouders die in het te vondeling leggen van hun kind de ultieme oplossing zagen voor hun probleem, aanwijzingen zouden geven om die oplossing door hun opsporing weer snel ongedaan te laten maken. Deze vragen reduceren bij mij de betrouwbaarheid van de inhoud van dit briefje sterk.

Dan bewijst zich weer de onderzoekswaarde van de chronologische lijst van vondelingen die GULIKERS en SMEETS hebben opgesteld. Als ik daarin de inhoud van de gevonden briefjes vergelijk, constateer ik tot mijn verbazing dat meer dan tien keer de tekst nagenoeg gelijklopend is. Zou dit er niet op duiden dat de tekst van deze briefjes ook wel eens werd overgeschreven? Driekwart van de bevolking in die tijd kon niet lezen of schrijven.²³ Circuleerde er mogelijk iets als een soort gebruiksaanwijzing in de stad met voorbeelden hoe men te werk moest gaan? Was er soms iemand beschikbaar die instructies gaf hoe men te werk moest gaan, of die aanbod om hierbij te helpen?

Al deze overwegingen doen mij ernstig twijfelen aan de informatiewaarde van het bij Jan Pieter Arbeel gevonden briefje. Ik houd er rekening mee dat de kans

Op heden den een en twintigsten maart achtien honderd een en twintig, ten drie uren des namiddags, is voor ons Burgemeester, Ambtenaar van den Burgerlyken Stand der Stad Maastricht, gecompareerd Josephina Albert, Londen beroep, dogter van den heushouden van het vonsinghuis, oud vier en twintig jaren, woonagtig op de Linde Strakt, de welke aan ons vertoond heeft een kind van het mannelijke geslacht, op gisteren geboren, ten half negen uren s' avonds, in de volghende plaats van de geboorte, aan welke kind deyzende ontwaart tien dagen oud te zijn in de geboorte, en van de voornaam van Jan Pieter Arbeel genoemd hebben, en hebben deyzende en van gelykenoortig de wet, dat tot verdunde geboorte den Beroep van de Huisvrouw, en een wolk beklaard heeft te willen geboortende de voornaam van Jan Pieter Arbeel, omgeveerd kind in opgemelde verdunde alwelke verklaring en vertoning gedaan zyn in tegenwoordigheid van Joannes B. aertbeet, woonagtig te Maastricht, prater binnen meermal geveerd kind, van beroep, oud vier en twintig jaren, en van Christiaan Spiden, woonagtig te Maastricht, alreerommers geveerd van beroep, oud acht en twintig jaren. En na gedane voorlezing aan de deklaringe en getuigen, hebben zy sekerlyk gesproken by indissolubel van De Burgemeester voornoemd, De Præsident van de Burgerlyken Stand, J. Van der Vliet

Albert
B. Caertdot
Spiden

Geboorteakte van de vondeling Jan Pieter Arbeel.

groot is dat ik geen Jan Pierre in het geboorteregister vind.

Een tweede aanknopingspunt in het proces-verbaal biedt de waarneming van de ambtenaar van de burgerlijke stand. Hij beschreef eerst wat de vondeling allemaal droeg. De beschrijving van die kledingstukken zou in 1821 mogelijk tot een opsporing kunnen bijdragen, maar zegt ons vandaag weinig. Wel interessant is de vermelding dat het kind een navelbandje droeg. Dit duidt erop dat het daadwerkelijk om een jonge baby gaat. Binnen een tot twee weken na de geboorte valt het navelstompje af en wanneer het wondje geheeld is, is het dragen van zo'n bandje overbodig geworden.

Dit gegeven vormt een bevestiging dat de vondeling ongeveer tien dagen oud werd geschat, hetgeen dicht bij de werkelijke leeftijd zit. Het lijkt mij dus overbodig verder terug te gaan dan begin maart 1820 bij het raadplegen van geboorteregisters.

Een bijzondere aanwijzing vormt wel de constatering van de ambtenaar van de burgerlijke stand dat de vondeling *gene bijzondere lidtekens op zijn lighaam had, dan het teken der besnijdenis*. De eerste gedachte die bij mij opkomt wijst in de richting van een joodse vondeling. Hoe plausibel is het echter dat een niet-joods kind in 1821 in Maastricht besneden is. Binnen de christelijke, in Maastricht overwegend katholieke, bevolkingsgroep kan dit slechts begrepen worden als een ingreep op medische gronden. Gelet op de stand van de volksgezondheidszorg in die tijd, is het zeer onwaarschijnlijk dat zo'n ingreep bij een kind van amper twee weken is uitgevoerd. Al helemaal niet in kringen en of omstandigheden waarin overwogen wordt om het kind te vondeling te leggen. Om die reden moet ik toch eerder denken aan een rituele besnijdenis.

Van een islamitische besnijdenis kan geen sprake zijn aangezien in die cultuur kinderen pas besneden worden als ze dertien jaar zijn. Een joodse besnijdenis ligt het meest voor de hand. Die optie wordt bekrachtigd door het tijdstip, waarop de besnijdenis bij de vondeling heeft plaatsgevonden, namelijk uiterlijk twee weken na de geboorte. Die termijn past in de voorschriften van de Briet Mila, zoals de rituele besnijdenis van jongens in het jodendom wordt genoemd. Volgens de regels uit de Tora vindt de Briet Mila plaats op de achtste dag na de geboorte in navolging van aartsvader Abraham die zijn zoon Izaak op de achtste dag liet besnijden. De besnijdenis wordt voltrokken door de moheel, een joodse rituele besnijder. Hij houdt in een besnijdenisregister aantekening van zijn verrichtingen.²⁴ In het RHCL bevindt zich het uitgebreide besnijdenisregister van de moheel Benedict Wesley. Daarin zien we dat aantekening werd gehouden van de naam van het kind, de geboorte- en besnijdenisdatum, de plaats, de namen van de ouders en de peter. Helaas voor ons onderzoek begint dit register pas in 1831.²⁵

Als mijn aanname, dat het hier gaat om een joodse vondeling juist is, hoef ik niet te zoeken in de doopregisters van een der katholieke of protestantse kerken. Joden dopen hun kinderen niet. De bevestiging van de toetreding tot de geloofsgemeenschap is voor hen de besnijdenis. Hoe rijmt dan het gegeven van een joodse vondeling met de opmerking op het briefje dat deze vondeling gedoopt was? Is het een bevestiging van mijn eerder genoemde veronderstelling dat de inhoud van het briefje bewust verdraaid werd om de autoriteiten op een dwaalspoor te brengen? De joodse gemeenschap had pas 25 jaar gelijke burgerrechten. Hun mentaliteit was eeuwen doordrongen van de norm om geen aanstoot te geven, want dat kon reden tot verbanning zijn. Het feit dat de vondeling besneden was zou bij opsporing leiden naar de joodse gemeenschap. Misschien naïef, maar mogelijk heeft men met het briefje in een andere richting willen wijzen. Of is het simpel de bevestiging van de stelling dat het briefje gewoon is overgeschreven in de veronderstelling dat een vondeling een briefje bij zich moest hebben?

Uitgaande van de diverse hierboven genoemde aanwijzingen en mijn overwegingen daarbij ga ik op zoek naar de geboorte van een joods jongetje in de eerste helft van maart 1821. Het ligt voor de hand om te beginnen in het geboorteregister van Maastricht. Dat de geboorte en de aangifte van het kind dat ik zoek in een van de omringende dorpen heeft plaatsgevonden en dat hij vervolgens in Maastricht te vondeling is gelegd, is een optie die niet moet worden uitgesloten.

In de geboorteregisters van de burgerlijke stand van de gemeente Maastricht werden tussen 2 maart en 18 maart veertien jongens ingeschreven. Echter geen Jan Pierre zoals te verwachten was. In tien gevallen deed de vader aangifte, met vermelding van zijn beroep en de naam van zijn echtgenote die het kind gekregen had. Eén aangifte werd gedaan door Josephine Albert van het vondelingenhuis. De resterende drie aangiftes werden gedaan door een vroedvrouw, waarbij sprake is van ongehuwde moeders. Een van deze laatste drie aangiftes trekt mijn bijzondere aandacht. Die aangifte

werd gedaan door vroedvrouw Eva van Gulpen, oud zesenvijftig jaar en woonachtig in de Koestraat. Zij vertoonde een kind van het mannelijk geslacht geboren op 3 maart 1821 om tien uur 's avonds. De moeder Jeannette Wijngaard was ongehuwd, zonder beroep en woonde in de Rechtstraat te Wijk. Het kind werd Moses genoemd. De getuigen waren de 54-jarige Jacob Wijngaard, slachter van beroep, en Michaël Moses, koopman. Hoewel een geboorteakte geen religie vermeldt, duiden hier de namen duidelijk op de aangifte van een joods kind en dan ook nog met de naam Moses.²⁶ Aangezien het ook een ongehuwde moeder betrof en dit bij vondelingen een factor van betekenis is, ontstaat bij het lezen van deze akte een *had ik het niet gedacht* gevoel. Vermoedens bewijzen echter niets.

Wie was Jeannette Wijngaard en wie was de 54 jaar oude Jacob Wijngaard? Voor een eerste toets raadpleeg ik de Joodse Genealogie Databank Sittard, Limburg & Euregio.²⁷ Daaruit blijkt dat Jacob Moise Wijngaard (Levi), slager te Maastricht, op 17 prairial V (5 juni 1797) in Maastricht was gehuwd was met Johanna Charlotta Kreuger. Uit dit huwelijk werden vijftien kinderen geboren. Het vierde kind geboren op 19 brumaire X (10 november 1801) heette Jeanne of Jeannette, ingeschreven in haar geboorteakte als Schoontje.²⁸ Vervolgens blijkt dat op 26 november 1845 Jeannette Wijngaard, dochter van Jacob Wijngaard en Charlotta Kruger, 44 jaar oud, huwde met Moijsses Schwaab. Bij het aangaan van dit huwelijk werden acht kinderen erkend en gewettigd die tussen 1831 en 1844 uit deze relatie geboren waren in Maastricht. Op 25 februari 1846 werd hun negende en laatste kind geboren. Verder werd vermeld dat Jeannette op 3 maart 1821, buiten deze relatie, een zoon Moses heeft gekregen.²⁹

Op basis van deze bevindingen kan bevestigd worden dat Jeannette Wijngaard uit de Maastrichtse geboorteakte van 5 maart 1821, de twintigjarige ongehuwde dochter is van de joodse slager Jacob Wijngaard (Levi) die als vader ook getuige was bij de aangifte. Later ontdekte ik dat reeds in 1977 in dit tijdschrift een artikel over de joodse familie Wijngaard verscheen.³⁰

Met de vondst van de geboorte van een joods jongetje op een dag die redelijk overeenstemt met de geschatte leeftijd van de vondeling, lijkt ik op het goede spoor te zitten. Temeer omdat de omstandigheden van Jeannette Wijngaard het zo aannemelijk maken. De achttienjarige ongehuwde dochter van een Joodse slager die zelf al vijftien kinderen had, werd zwanger en kreeg een kind. Voor een huwelijk zwanger worden was toentertijd cultureel gezien minder problematisch, maar wanneer de vader zijn vaderschap niet kon of wilde erkennen, bracht dit de moeder vaak sociaal en economisch ernstig in de problemen. Uit het feit dat haar vader getuige was bij de aangifte, mag ik aannemen dat de band met haar familie niet was verbroken. Maar we spreken wel over een gezin met vijftien kinderen. De heersende armoede in die tijd kan ook dit gezin hebben getroffen. In een maatschappelijke situatie waarin wekelijks een kind te vondeling werd gelegd en waarin het vondelingenhuis functioneerde als een opvanghuis waar kinderen konden

worden afgegeven om vervolgens op staatskosten te worden opgevoed, is het begrijpelijk als zij zouden besluiten dit buitenechtelijk kind te vondeling te leggen.

Het zou dus goed kunnen dat Moses Wijngaard even later Jan Pieter Arbeel heette en in het vondelingenhuis zat. Hoe aannemelijk dit ook moge klinken, daarmee is het nog geen bewijs. Hooguit de grond voor een hypothese die slechts geldt zolang ik geen verdere levenstekens van Moses Wijngaard vind. Immers als hij inderdaad 17 dagen na zijn geboorte in de burgerlijke stand administratief getransformeerd is in de vondeling Jan Pieter Arbeel, zullen we nooit meer een administratief spoor van Moses Wijngaard kunnen tegenkomen. Maar ook dan hebben we nog niet bewezen dat hij het is. Het enige dat echt bewezen kan worden is dat hij het niet is, namelijk door een levensteken van hem te vinden waaruit blijkt dat hij gewoon als Mozes Wijngaard door het leven is gegaan.

Op dat moment in mijn zoektocht kan ik geen verwijzing naar een huwelijks- of overlijdensakte van hem achterhalen in de toen beschikbare digitale inventarisaties. Ik word dan geattendeerd op het bestaan van een soort joods bevolkingsregister gemaakt over de periode 1832 tot 1900 op basis van de boeken van de rabijnen. Wanneer ik dit register raadpleeg vind ik Mozes Swaab en Jeannette Wijngaard. Hun burgerlijke staat wordt *clandiestien huwelijk* genoemd. Als eerste kind wordt vermeld Manus Wijngaard, oud 12 jaar, geboren in Maastricht met als opmerking onecht kind.³¹ Dit levert toch het ernstige vermoeden op dat deze Manus de op 3 maart 1821 geboren Mozes is.

Als ik echter maanden later in het RHCL de herkeuring van Jan Pieter Arbeel in de Militieregisters onderzoek, vind ik in het Lotingsregister van Maastricht onder trekkingnummer 175 van lichting 1840 Mozes Wijngaard, geboren 3 maart 1821 als onwettige zoon van Jeanette Wijngaard. Hoe hoopgevend de indicaties ook waren maar met deze registratie is een overtuigend bewijs gevonden dat Mozes Wijngaard niet de vondeling Jan Pieter Arbeel kan zijn. Later blijkt uit onderzoek verricht door Jean Camille Kech uit Luik, gepubliceerd op de website nl.geneanet.org dat Mozes Wijngaard (1821-1907) zich bekeerde tot het katholicisme en daarbij de voornaam Louis aannam.³² Hij trouwde op 21 mei 1851 te Luik met Anna Christina Gassen (1819-1910) met wie hij zeven kinderen kreeg. Daarmee staat onomstotelijk vast dat Mozes Wijngaard niet de vondeling Jan Pieter Arbeel kan zijn.

Terug naar de burgerlijke stand Maastricht

Nu gebleken is dat Mozes Wijngaard niet te vondeling is gelegd, rijst de vraag of dit met een van de overige dertien jongens gebeurd zou kunnen zijn die in de afgebakende periode in Maastricht geboren zijn. Er waren nog twee aangiftes gedaan door een vroedvrouw en in beide gevallen betrof dit ook ongehuwde moeders.

Op 9 maart 1821 werd door de vroedvrouw Catharina Gangée, oud 46 jaar, woonachtig in de Papestraat, een kind aangegeven, geboren dezelfde dag, zoon van Jeannette Lieutenant, ongehuwd en van

beroep naaister. Het kind kreeg de voornamen Henricus Josephus. In de kantlijn van deze akte staat evenwel een aantekening met als strekking dat het kind uit nevenstaande akte door George Gilles en Marie Joseph Lieutenant bij hun huwelijk op 15 februari 1831 in Sittard erkend is. Evident dat dit niet onze vondeling kan zijn.

Op 15 maart 1821 werd door dezelfde vroedvrouw een kind aangegeven van het mannelijk geslacht, geboren op 14 maart uit Anna Catharina van Hommerich, ongehuwd en van beroep dienstmeid, die verklaarde het kind de voornamen te willen geven van Hendrik Joseph. Als getuige was aanwezig Hendrik Joseph Jean. Gelet op dezelfde voornamen van kind en getuige zou deze getuige weleens de biologische vader kunnen zijn. Wij hebben echter geen aanwijzing dat het hier gaat over een joodse man of vrouw. Bovendien is het kind te jong om op 20 maart besneden te zijn.

Resteren nog de tien kinderen van de echtparen die in die periode in Maastricht geboren zijn. Hoewel het steeds minder aannemelijk wordt, is het gelet op de heersende armoede toch denkbaar dat ook echtparen er toe zijn gekomen om een kind te vondeling te leggen. Om dit uit te sluiten moeten we zoeken of we deze kinderen op een later tijdstip tegenkomen in het bevolkingsregister in de hoedanigheid van bruidegom, vader of overledene. Dit blijkt bij zeven kinderen het geval te zijn. Van de drie overige kinderen Petrus Hubertus Houben, Joannes Paulus Beyer en Hendrik Thesinghs heb ik geen verdere gegevens gevonden. Hun namen en afkomst geven geen indicatie dat het om de gezochte vondeling gaat.

Kan ik met deze bevindingen stellen dat de vondeling Jan Pieter Arbeel niet in Maastricht was geboren? Hoogstwaarschijnlijk, maar niet zeker. Er bestaat immers ook de mogelijkheid dat hij helemaal niet is aangegeven, niet in Maastricht of elders. Weliswaar was men verplicht aangifte te doen bij een geboorte, maar wat als dit niet is gebeurd. Wie zou dat moeten melden bij de autoriteiten als er bijvoorbeeld geen vroedvrouw bij de bevalling is geweest en in eigen kring al voor de bevalling het plan was opgevat om het kind toch te vondeling te leggen? Deze optie is niet waarschijnlijk, temeer omdat de vondeling ook al ritueel de joodse besnijdenis had ondergaan, maar anderzijds ook niet uit te sluiten. Zou het zo zijn dan is er ook geen enkele mogelijkheid de ware identiteit ooit te achterhalen.

De laatste optie die nog hoop kan geven ooit de ouders van deze vondeling te vinden, is de aanname dat de vondeling elders is geboren, dat de aangifte daar heeft plaatsgevonden en dat hij vervolgens naar het vondelingenhuis in Maastricht is gebracht. Het gebied waar ik kan zoeken is in principe schier eindeloos. Redelijkerwijs beperk ik me tot een aantal kansrijke plaatsen.

Pas met de komst van de Fransen in 1794 werden de joden wettelijk gelijkgesteld en werden de toelatingsverboden en beperkingen opgeheven. Vanaf die tijd groeide door immigratie de joodse gemeenschap in Limburg weer, maar was in 1820 nog steeds heel beperkt in omvang. Rond Maastricht hebben alleen Beek, Eijsden en Meerssen kleine joodse gemeen-

schappen die samen ongeveer 150 personen bevatten.³³ Tussen 1 maart en 20 maart 1821 werden in Beek, Eijsden en Meerssen respectievelijk vier, een en drie jongens geboren. Voor al deze geboorteaktes geldt dat de aangifte werd gedaan door de vader onder vermelding van zijn beroep en de naam van de vrouw waarmee hij was gehuwd. Geen omstandigheden waaruit een evident motief blijkt om het kind te vondeling te leggen. Evenmin is er op basis van namen aanleiding om een joodse identiteit te vermoeden bij deze acht kinderen.³⁴

Ondanks alle speurwerk, rest mij op dit moment geen andere conclusie dan dat de ware identiteit van Jan Pieter Arbeel voor alsnog in nevelen gehuld blijft. Het is goed mogelijk dat dit altijd zo zal blijven. Hoewel het Frans in die tijd in Maastricht een gangbare taal was, zou de Franstalige tekst op het briefje dat de vondeling bij zich had er ook op kunnen duiden dat zijn geboorte over de grens in Wallonië gezocht moet worden. De bijdrage van Régis de la Haye in dit tijdschrift bevestigt dat vermoeden. De toekomst zal leren of dit iets oplevert.

De stelling van HARMEN SNEL dat met enige inventiviteit een en ander over de ouders van een vondeling valt te achterhalen, ging helaas in het geval van Jan Pieter Arbeel niet op. Maar zoals uit het vervolg van onze zoektocht zal blijken, achterhalen we wel een groot deel van zijn verdere levenswandel.

Opgenomen in het vondelingenhuis

Na het bezoek van Josephine Albert aan het gemeentehuis op 21 maart 1821, alwaar Jan Pieter Arbeel was ingeschreven in de burgerlijke stand, keerde ze met hem terug naar het vondelingenhuis. De burgemeester had besloten dat Jan Pieter moest worden toegelaten. De regenten van het vondelingenhuis waren nu in afwachting van de goedkeuring van Gedeputeerde Staten om het kind op rijkskosten te doen opvoeden. Een aantal dagen later ontvingen zij een bekostigingsbesluit met een kopie van het proces-verbaal van de aangifte.³⁵ Met dit besluit kon Jan Pieter definitief opgenomen worden in het vondelingenhuis. Maar waar kwam hij dan eigenlijk terecht?

Sinds 1802 werden vondelingen in Maastricht opgevangen in een vondelingenhuis in de Witmakersstraat. In 1810 werden de activiteiten overgeplaatst naar het pand van het Protestantse Weeshuis aan de Lenculenstraat 33. Het Protestantse weeshuis was daar aan het eind van de zeventiende eeuw opgericht, maar huisvestte maar weinig weeskinderen.³⁶ Daarentegen nam het aantal vondelingen gestaag toe.

Toen Jan Pieter in 1821 in het tehuis werd opgenomen, had de 24-jarige Josephine Albert, zeer waarschijnlijk de functie van beheerder van haar vader overgenomen. Uit de inventarisatie van GULIKERS en SMEETS blijkt dat de aangifte van vondelingen vanaf 1814 gedaan werden door Joannes Albert. Na februari 1819 trad in nagenoeg alle gevallen zijn dochter Josephine op. De dan 59-jarige Joannes Wenceslaus Albert richtte zich vanaf die tijd blijkbaar meer op administratieve werkzaamheden. Immers, hij ondertekende een overzicht aan het Bestuur der

Godshuizen met opgemaakt door my Econome van voormeld Huis.³⁷ Dit overzicht getiteld: *Staat van den Stand en Bewegingen van het Vondelingen Huis gedurende de Maanden January, February en Maart 1821* vermeldt dat Jan Pieter een van de 32 kinderen was die dat kwartaal instroomden. Zes kinderen verlieten het huis en maar liefst veertien kinderen overleden. Deze mutaties brachten het saldo dat kwartaal op 316 kinderen. Hierbij hanteerde hij de omschrijving *verbleven in huis*. Dit mogen wij niet letterlijk nemen.

Uit andere gegevens blijkt immers dat er rond die tijd ruim veertig vondelingen en tachtig verlaten kinderen in de Lenculenstraat verbleven. Een veel groter aantal was bij pleeggezinnen op het platteland ondergebracht. Met *verbleven in huis* zal hij bedoeld hebben dat zoveel kinderen onder het gezag van het bestuur stonden en telden voor de financiële declaratie bij het Rijk.

Op 16 juli 1823 leverden de regenten aan Gedeputeerde Staten desgevraagd een blijkbaar eerder verzonden verantwoording.³⁸ Zij deden over meerdere jaren opgave van het aantal kinderen waarbij zij enerzijds onderscheid maakten tussen vondelingen en verlaten kinderen en anderzijds in huis geplaatste kinderen en op het platteland geplaatste kinderen.

Vergelijk ik de gegevens van 1822 met de gegevens over 1815, het eerste jaar van hun opgave, dan ontstaat een nauwkeuriger beeld van de vondelingsstroom in die periode. Zo steeg het aantal in huis geplaatste vondelingen van 19 naar 45 en het aantal op het platteland ondergebrachte vondelingen van 68 naar 213. De verdrievoudiging van het totaal aantal vondelingen werd dus vooral opgevangen door deze kinderen elders bij pleeggezinnen onder te brengen.

In hetzelfde verslag gaf Joannes Albert ook een indruk van de personele bezetting en de daarmee samenhangende financiële lasten. Allereerst werd genoemd een huishouder met een jaarwedde van 142 gulden. Waarschijnlijk betrof dit zijn dochter Josephine. Vervolgens een schrijver met een jaarwedde van 200 gulden. Hier zal het over zijn eigen functie gaan. Voorts een schoolmeester die 95 gulden verdiende, een geneesheer 40 gulden en een heelmeeester die 20 gulden ontving. Wanneer het eerder gesignaleerde loon van een knecht van 50 cent per dag als maatstaf wordt genomen, kan de conclusie zijn dat het personeel in het vondelingenhuis niet buitensporig veel verdiende. Ook in verhouding tot de totale exploitatiekosten waren de loonkosten laag. De *Staat der algemene uitgaven ten dienst van het vondelingenhuis gedaan door de kas der armen binnen Maastricht gedurende het jaar 1823*, verschaft ons een indruk van de kosten die gemoeid waren met de opvang. In het totaal beliepen die 20.973,80 gulden.

Ruim 19.000 gulden bedroegen de onderhoudskosten van kinderen, inclusief de maandelijkse toelagen die de pleeggezinnen ontvingen. Het resterende bedrag had betrekking op de algemene uitgaven. Hier moeten we denken aan huur (323,40), onderhoud gebouw (121,65), onderhoud inventaris (418,55), jaarwedden der beamten 452,00, de uitzet van zes bekwaam geworden kinderen (54,00), voor gezondheidsdienst, geneesmiddelen en doodskisten (145,30) en tenslotte de remise van de rentmeester (104,35).³⁹

Dat de eerst als beheerder aangeduide Joannes Wenceslaus Albert later de functie van *Econome* vervulde, vloeide zeer waarschijnlijk voort uit de behoefte aan meer informatie over de gang van zaken en die had weer alles te maken met de toenemende politieke druk om te bezuinigen.

De correspondentie tussen Gedeputeerde Staten en het *Kollegie van Regenten over de Armen* draaide er geen doekjes om. Op 4 december 1822 kregen de regenten een brief die opent met een verwijzing naar een brief van 13 januari 1820 en dan vervolgt met: *Intusschen is alles sedert dien tijd op den ouden voet gebleven, de toegezegde algemene verordeningen hebben geene plaats gegrepen, en het getal, ten laste dezer Provincie komende kindere, is bij voortdoring aanmerkelijk toegenomen, zoodat de kosten van derzelve onderhoud weldra al te bezwaard voor de ingezetenen zouden*

Staat der Onderhoudskosten der Vondelingen binnen de Provincie Limburg gesce onder de eerste des Maanden Maart 1823.

Namen der kinderen	Voornamen	Dagthuing Huis opnemmg of afgafte	Dagthuing Huis opnemmg of afgafte	Plaats waer by de algemene Kas	Plaats waer by de Kas van de Armen	Bedrag in fl. s.	Bedrag in fl. s.	Totaal	aanmerkingen
1	Alberst	19	17	Maastricht	Maastricht	19 50	6 00	25 50	
2	Pontneuf	14	14			19 50	6 00	25 50	
3	Epoux	18	18			19 50	6 00	25 50	
4	Innocent	19	19			19 50	6 00	25 50	
5	Bothe	15	15			19 50	6 00	25 50	
6	Jarmen	14	10			19 50	6 00	25 50	
7	Palmier	15	10			19 50	6 00	25 50	
8	Pudent	16	16			19 50	6 00	25 50	
9	Stamat	17	17			19 50	6 00	25 50	
10	Jeser	13	13			19 50	6 00	25 50	
11	Hulboom	14	14			19 50	6 00	25 50	
12	Numer	15	15			19 50	6 00	25 50	
13	Wheux	13	13			19 50	6 00	25 50	
14	Palmier	13	7			19 50	6 00	25 50	
15	Barment	12	7			19 50	6 00	25 50	
16	Yvaac	12	12			19 50	6 00	25 50	
17	germar	12	12			19 50	6 00	25 50	
18	Wheux	12	12			19 50	6 00	25 50	
19	Schouwen	12	12			19 50	6 00	25 50	
20	Stuy	16	16			19 50	6 00	25 50	
21	Balhuut	11	30			19 50	6 00	25 50	
22	Wampel	14	8			19 50	6 00	25 50	
						135 50	132 00	547 50	

Namen der kinderen	Voornamen	Dagthuing Huis opnemmg of afgafte	Dagthuing Huis opnemmg of afgafte	Plaats waer by de algemene Kas	Plaats waer by de Kas van de Armen	Bedrag in fl. s.	Bedrag in fl. s.	Totaal	aanmerkingen
135	Noulen	2	17			11 75	1 50	13 25	
136	Araine	2	2			3 00	3 00	7 50	
137	Wentela	2	7			19 50	3 00	22 50	
138	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
139	Bordou	2	20			19 50	3 00	22 50	
140	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
141	Messe	2	2			19 50	3 00	22 50	
142	Lupins	2	2			19 50	3 00	22 50	
143	Adonau	2	2			19 50	3 00	22 50	
144	Maart	2	10			19 50	3 00	22 50	
145	Maag	2	15			19 50	3 00	22 50	
146	Arade	2	20			19 50	3 00	22 50	
147	Werkleur	2	2			19 50	3 00	22 50	
148	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
149	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
150	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
151	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
152	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
153	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
154	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
155	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
156	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
157	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
158	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
159	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
160	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
161	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
162	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
163	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
164	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
165	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
166	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
167	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
168	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
169	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
170	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
171	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
172	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
173	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
174	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
175	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
176	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
177	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
178	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
179	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
180	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
181	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
182	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
183	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
184	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
185	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
186	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
187	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
188	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
189	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
190	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
191	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
192	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
193	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
194	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
195	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
196	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
197	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
198	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
199	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	
200	Arade	2	2			19 50	3 00	22 50	

gaan worden. *Het komt ons derhalve meer dan ooit van belang voor, alle middelen van bezuiniging ten deze in ernstige overweging te nemen.*⁴⁰

Vervolgens werden de regenten in die brief uitgenodigd te reageren op de volgende bedenkingen. Ten eerste of hun maatregel, om kinderen van twaalf jaar en ouder over te dragen aan landbewoners onder de omstandigheid van gebrek aan werk waar veel over geklaagd werd, wel doelmatig en succesvol was. Ten tweede of het gewenste resultaat niet op een meer zorgzame en zekere wijze zou kunnen worden verkregen door middel van het onderbrengen van de vondelingen en verlaten kinderen in Inrichtingen van Weldadigheid, die in de zuidelijke en de noordelijke provincies waren opgericht. Tegelijk met een reactie van de regenten verlangde Gedeputeerde Staten een gedetailleerd overzicht van zowel de vondelingen als de verlaten kinderen die onder hun beheer stonden. Dit overzicht diende te bevatten: namen, ouderdom, sedert wanneer in het gesticht opgenomen, waar verzorgd, welk onderwijs werd genoten, tot welk beroep of handwerk zij werden opgeleid, en of zij ook verdiensten hadden en zo ja welke arbeid ze daar voor verrichtten.

Het beleid van Gedeputeerde Staten was duidelijk; er moest drastisch bezuinigd worden, zij gaven er de voorkeur aan de kinderen te verplaatsen naar de nieuw opgerichte of op te richten Koloniën der Maatschappij van Weldadigheid en zij wilden greep krijgen op de gang van zaken in het vondelingenhuis door allerlei informatie op te vragen. Die opstelling van Gedeputeerde Staten zal mede er toe geleid hebben dat de administratie van het vondelingenhuis werd geïntensiveerd.

Zonder die ontwikkeling zou ik nu, bijna tweehonderd jaar later, beduidend minder informatie over Jan Pieter Arbeel hebben gevonden. Het eerste overzicht waarin ik hem tegenkom dateert uit 1822. Daarin was vastgelegd waar de vondelingen verzorgd werden, welk onderwijs ze genoten, voor welk beroep ze werden opgeleid en welke verdiensten zij aanbrachten. Jan Pieter Arbeel staat onder nummer 145 met vermelding in de kolom *Waar verzorgd* de opmerking *Houthem bij Hendrix*.⁴¹ Gezien het feit dat hij pas een jaar oud was, is het vanzelfsprekend dat in de laatste drie kolommen *nog niets* staat vermeld. Hieruit blijkt dat Jan Pieter maar kort in het vondelingenhuis heeft gezeten. Mogelijk maar enkele maanden, hooguit anderhalf jaar. Van daaruit was hij dus geplaatst in een pleeggezin met de naam Hendrix woonachtig in Houthem.

De pleeggezinnen Hendrix

Jan Pieter Arbeel behoorde tot die tachtig procent van de vondelingen die in de wijde omgeving van Maastricht terecht kwamen in pleeggezinnen. Hij dus bij Hendrix in Houthem. Wat kan ik achterhalen over deze familie Hendrix? Bevolkingsregisters kunnen hierbij niet van dienst zijn, want die bestonden nog niet. Rond 1822 vond ook geen volkstelling plaats. Terugvallen op de Franse volkstelling uit 1796 is wel 25 jaar terug in de tijd, maar zou mogelijk toch een aanwijzing kunnen bevatten over de aanwezigheid van een of meerdere families Hendrix.

De Heemkundevereniging Houthem-Sint Gerlach

heeft op basis van die eerste inwonerslijst gezinsreconstructies gemaakt.⁴² Daarin vinden we inderdaad één familie Hendrix. In de buurtschap Broekhem woonde in het huis op nummer 12 Hendrik Hendrix met zijn vrouw Anna Barbara Habets en acht kinderen. Hendrik blijkt geboren in 1753 en zijn vrouw in 1757. Dat betekent dat beiden ver in de zestig zouden zijn als in 1821 of 1822 de vondeling bij hen zou zijn ondergebracht. Dit lijkt mij erg oud voor pleegouders. Mogelijk dat later een van hun drie zonen zich in Houthem heeft gevestigd en dat de vondeling daar terecht kwam. Maar 25 jaar na de volkstelling kunnen ook andere "Hendrixen" zich in Houthem gevestigd hebben. We moeten dus op zoek naar meer aanwijzingen om aannemelijk te maken waar onze vondeling belandde.

Een volgende aanwijzing komt uit de maandstaten die het vondelingenhuis vanaf september 1824 bijhield in verband met de betaling van kostgeld aan de diverse pleeggezinnen.⁴³ In de eerste maandstaat staat ook Jan Pieter Arbeel vermeld. Maar dan vind ik ook iets merkwaardigs. Waar het eerst genoemd overzicht uit 1822 spreekt over *in Houthem bij Hendrix* lees ik nu dat een toelage werd betaald aan Hendrik Hendrix in Arensgenhout. Er zijn drie mogelijkheden. Er zit een slordigheid in de administratie van het vondelingenhuis, of de vondeling is met zijn pleeggezin tussen 1822 en 1824 van Houthem naar Arensgenhout verhuisd, of de vondeling is overgedragen aan een andere familie Hendrix. De administratie van het vondelingenhuis geeft hierover geen opheldering. Tegelijk weet ik wel iets meer, de pleegvader heette blijkbaar Hendrik met zijn voornaam en opvallend is dat die voornaam overeen komt met de Hendrix die ik in Houthem heb gevonden. Ik vervolg dit spoor.

Voor het levensonderhoud van Jan Pieter, dan ruim drie jaar oud, ontving Hendrik Hendrix in Arensgenhout zeven gulden per maand. Maar niet alleen voor hem. Hij ontving dit bedrag ook voor Maria Louisa Maxel, die een jaar oud was. Blijkbaar had hij dus twee vondelingen opgenomen. Maria Louisa Maxel was drie dagen oud toen zij op 10 december 1822 werd gevonden in de rol van het vondelingenhuis.⁴⁴

In februari 1825 werd volgens het register opeens niet meer voor Maria Louisa betaald, zonder enige opgave van redenen. Bij raadpleging van het overlijdensregister van de gemeente Hulsberg blijkt zij te zijn overleden. Op 28 januari 1825 verscheen voor de ambtenaar van de burgerlijke stand in Hulsberg, Henricus Hendrix, 38 jaar oud, van beroep dienst-knecht, en zijn buurman Nicolaus Bormans, 50 jaar oud en winkelier, beiden wonende in Arensgenhout onder de gemeente Hulsberg. Zij verklaarden dat de dag ervoor om vier uur 's middags in het huis van Henricus, de in de kost hebbende Maria Ludovica Maxel was overleden, twee jaar en zeven weken oud. De akte werd naast de ambtenaar van de burgerlijke stand, alleen getekend door de getuige Bormans. Hendrik verklaarde niet te kunnen schrijven.

Door deze akte weet ik nu dat Hendrik 38 jaar oud is, dienstknecht van beroep en ongeletterd en bijgevolg dus ook dat hij niet de Hendrik Hendrix uit Houthem is, want die zou dan over de zeventig moeten zijn. Het

De bekende musicus, componist en dirigent Marcel Arbeel (1919-2000), achterkleinzoon van de vondeling Jan Pieter Arbeel dirigeert de politiekapel te Heerlen. Adjudant Engelen bespeelt de doedelzak.

pleegezin uit Houthem was dus niet verhuisd. Er moet sprake zijn van een andere Hendrik Hendrix. Mogelijk is het een zoon van Hendrik Hendrix uit Houthem.

Volgens de eerder genoemde gezinsreconstructies van de Heemkundevereniging in Houthem had hij acht kinderen waarvan het derde kind op 31 okt 1784 was gedoopt als Henricus. In dat geval had deze Hendrik bij de aangifte van het overlijden van Maria Louisa Maxel in 1825 moeten opgeven dat hij 40 jaar oud was in plaats van 38. De leeftijd klopt dus niet, maar dat hoeft niet te betekenen dat ik fout zit. Het was in die tijd niet ongebruikelijk dat men niet precies wist hoe oud men was. Wanneer ik nu wist met wie hij was getrouwd, zou ik via een huwelijksakte kunnen achterhalen wie zijn ouders zijn en een eventuele relatie met Hendrix in Houthem ontdekken.

Ik ga op zoek in de burgerlijke stand van Hulsberg, echter geen huwelijksakte van Hendrik Hendrix maar wel een zestal geboorteaangiften. De eerste in 1817, de laatste in 1839. De leeftijd die hij als vader opgef klopt met de leeftijd die ik zoek, vijf keer werd als beroep gemeld dienstknecht, de laatste keer dagloner. In alle gevallen gaf hij aan niet te kunnen schrijven. Deze antecedenten komen overeen met die van de Hendrik die het overlijden van Maria Louisa Maxel in 1825 heeft aangegeven. Ik neem aan dat het hier om een en dezelfde persoon gaat, temeer daar er in Arensghout geen andere Hendrik Hendrix in de burgerlijke stand voorkomt. Nieuw is de informatie dat in alle gevallen

Maria Elisabeth Senden *sijne huisvrouw* is. Hendrik Hendrix en Maria Senden zijn dus niet in Hulsberg getrouwd, maar waar dan wel. Als na lang zoeken in omringende plaatsen hun huwelijksakte boven water komt in de burgerlijke stand van Oud-Valkenburg, vallen de puzzelstukjes in elkaar.

Op 12 augustus 1814 verscheen voor de burgemeester van Oud-Valkenburg Hendrik Hendrix, woonachtig in deze gemeente, oud 29 jaar, wettige zoon van Hendrik Hendrix en Anna Barbara Habetz, beiden woonachtig in Houthem, en Maria Elisabeth Senden, woonachtig in deze gemeente, geboren in Hulsberg, oud tweeëntwintig jaar, wettige dochter van Gerard Senden en Maria Elisabeth Schillings, beiden wonende in de gemeente Hulsberg, *welke mij gerequireert hebben tot het celebreren van hun huwelijk*. Hendrik Hendrix in Arensghout is dus de zoon van Hendrik Hendrix in Houthem.

In de huwelijksbijlagen bevindt zich een in het Frans gestelde verklaring van de burgemeester van Houthem dat de huwelijksafkondiging correct en zonder bezwaar had plaatsgevonden, die ons ook vertelt dat Hendrik knecht was en in Sibbe woonde, destijds behorende tot de gemeente Oud-Valkenburg. Maria Elisabeth was dienstmeisje en woonde eveneens in Sibbe. Vandaar hun huwelijk in Oud-Valkenburg.

Nu duidelijk is dat Hendrik Hendrix uit Arensghout de zoon is van Hendrik Hendrix uit Houthem, leidt het ook geen twijfel dat Jan Pieter Arbeel in eerste instantie in Houthem werd ondergebracht bij Hendrik Hendrix senior, gehuwd met Anna Barbara Habets. De meeste van hun acht kinderen hadden waarschijnlijk het ouderlijk huis al verlaten, de jongste dochter Maria Helena was op dat moment immers al 23 jaar.⁴⁵

Hendrik was dagloner. Eerder vermeldde ik dat een dienstknecht in die tijd ongeveer vijftig cent per dag verdiende, dat wil zeggen dat Hendrik bij voldoende werk ongeveer dertien gulden per maand ontving. In vergelijking daarmee is de maandelijkse toelage van zeven gulden voor het verzorgen van een vondeling een substantiële aanvulling op het inkomen, dat om reden van afnemende arbeidscapaciteit bij een dagloner dalende zal zijn geweest. Mogelijk heeft hierin een bewegreden gelegen om een pleegkind op te nemen. Opmerkelijk is dat Hendrik senior op 4 augustus 1821 aangifte deed van het overlijden van zijn vrouw Anna Barbara.

Werd Jan Pieter voor die datum bij hen opgenomen dan zou zijn overplaatsing naar Hendrik junior goed in verband gebracht kunnen worden met het overlijden van diens moeder. Indien hij pas later hier geplaatst werd, kan ook het volgende gespeeld hebben. Het kwam wel voor dat de jongste dochter ongehuwd bleef om de zorg van de ouder wordende ouders op zich te nemen. Maria Helena Hendrix, hun jongste dochter geboren op 17 september 1798, overleed in 1839 ongehuwd te Houthem.

Het is zeer plausibel dat zij na het overlijden van haar moeder bij haar vader is blijven wonen en dat zij samen hebben besloten om een vondeling op te nemen. In dat geval blijft de vraag open waarom hij in 1824 bij Hendrik junior in Arensghout verbleef.

Nieuw raadsel

De maandstaat voor de betaling van kostgelden van december 1826 plaatste mij voor een nieuw raadsel. In deze maand werd de toelage betaald aan Hendrik Hendrix echter niet in Arensgenhout maar in Berg gemeente Berg en Terblijt. De veronderstelling dat Hendrik junior dan met zijn gezin naar Berg was verhuisd, lijkt voor de hand te liggen, maar is reeds onjuist gebleken. We weten namelijk uit de gezinsreconstructie dat Hendrik junior in 1827 nog een zoon aangaf in Hulsberg uit welke geboorteakte blijkt dat hij nog in Arensgenhout woonde. Er heeft blijkbaar wederom een overdracht plaatsgevonden aan een nieuw pleeggezin, nu in Berg, en die pleegvader heet voor de derde keer Hendrik Hendrix.

Over het waarom kan ik hooguit weer gissen op grond van aanwezige omstandigheden. In december 1826 overleed in Houthem Hendrik senior. Het zou kunnen zijn dat Hendrik junior niet con amore de vondelingen van zijn vader had overgenomen en zich nu door diens overlijden vrij voelde om het pleegouderschap te beëindigen, mede gezien de komst van het zesde kind in zijn eigen gezin. Zoekend naar een

Hendrik Hubertus (Harie) Arbeel (1907-1988), zoon van Johannes Hubertus (Hubèr) Arbeel, waarschijnlijk in de jaren veertig bij een personenauto met een Limburgs kenteken. De auto is niet van hem, ook al rust zijn rechtersvoet nonchalant op de bumper. Auto's waren toen nog een zeldzaamheid waar je je graag bij liet fotograferen. Hubèr Arbeel was een kleinzoon van de vondeling Jan Pieter Arbeel.

oplossing was het gezin van Hendrik Hendrix in Berg blijkbaar een geschikt alternatief, waarbij de naam doet vermoeden dat het wederom een oplossing in familieverband betrof.

Het opnemen van vondelingen was overigens in die dagen in de gemeente Berg en Terblijt geen uitzonderlijk verschijnsel. Van de vondelingen die tussen 1817 en 1822 werden opgenomen en vervolgens werden uitbesteed bij pleeggezinnen in de omliggende dorpen, belandden maar liefst 28 vondelingen bij 19 gezinnen in Berg en Terblijt.⁴⁶ Dit is bij meer dan tien procent van de gezinnen.⁴⁷

Ik ga op zoek naar de derde pleegvader en de derde Hendrik Hendrix. Nu in Berg waar Jan Pieter Arbeel in december 1826, ruim vijf en een half jaar oud, als pleegkind terecht kwam.

De tienjarige tafel 1813-1822 van de burgerlijke stand levert één huwelijk van een Hendrik Hendrix op. Op 14 september 1815 huwde de 43-jarige landbouwer Henricus Hendrix, geboren en woonachtig in Berg, met Anna Barbara Meijs. Zij was de dochter van Jacobus Meijs en Catharina Habets die in Hulsberg woonden, waar Anna Barbara ook geboren was. Zij werkte als dienstmeid in Berg en had daar blijkbaar de tweeëntwintig jaar oudere Hendrik Hendrix kunnen bekoren of omgekeerd hij haar. Afgezien van het feit dat er geen andere Hendrik Hendrix in Berg in aanmerking komt op grond van leeftijd of huwelijksdatum, vraag ik mij af er nog andere aanwijzingen zijn die aannemelijk maken dat Jan Pieter Arbeel inderdaad bij het echtpaar Hendrix-Meijs terecht kwam. Een familieband tussen Hendrik Hendrix in Arensgenhout en Hendrik Hendrix in Berg, zou dat kunnen bevestigen. Een directe familielijn tussen beiden heb ik echter nog niet kunnen achterhalen. Het feit dat zowel de moeder van zowel Hendrik in Arensgenhout als de moeder van de veronderstelde nieuwe pleegmoeder Anna Barbara Meijs, beiden Habets heetten, geeft wel aanleiding om te veronderstellen dat die er is.

Ik neem daarom aan dat Jan Pieter Arbeel met ingang van december 1826 werd ondergebracht in het gezin Hendrix-Meijs. Het echtpaar had al vier kinderen: Joanna Catharina negen jaar oud, Jacobus zeven jaar oud, Caspar van zes, Johannes van drie. De vondeling was bijna zes. Moeder Meijs was in verwachting van het vijfde kind. Hubertus werd op 19 juni 1827 geboren. In 1831 kreeg zij eveneens in de gemeente Berg en Terblijt een laatste kind, wederom een jongen, die echter vijf dagen na de geboorte overleed.

Met ingang van januari 1828 voerde het vondelingenhuis een drastische bezuiniging door op het kostgeld voor vondelingen. Over de hele linie werd dit verlaagd van 7 gulden naar 3 gulden en dertig cent. In de jaren die volgden werd het kostgeld, iedere maand na zijn verjaardag, verder verlaagd. Het daalde van 2,84 gulden in 1829 tot uiteindelijk 95 cent in 1832.⁴⁸ Blijkbaar gingen de regenten in Maastricht er niet vanuit dat een ouder wordend kind meer kost aan voeding en kleding, maar dat de pleegouders in staat waren het kind steeds meer economisch productief in te zetten. Dit was echter niet alleen een opvatting van

de regenten maar ook de harde werkelijkheid van het dagelijks leven in die tijd. Om te overleven was het grootste deel van de gezinnen, zeker op het platteland, vooral een arbeidsgemeenschap waarin kinderen van jongs af aan taken toebedeeld kregen om datgene mee te produceren waar men van moest leven. Kinderen gingen niet of in zeer beperkte mate naar school, want van leerplicht was nog lang geen sprake en kinderarbeid was gewoon.

Ongetwijfeld werd ook Jan Pieter als kind ingezet om mee te werken in het landbouwbedrijf van zijn pleegouders. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij niet leerde lezen en schrijven.⁴⁹ Dat gold overigens ook voor zijn stiefzus en stiefbroers.⁵⁰ Toch begon in die tijd het belang van enig onderwijs in Berg te ontluiken. Voor Hendrik was dit geen aanleiding om zijn kinderen en pleegkind naar de nieuw school te sturen, of hooguit zo weinig dat ze niet eens leerden om hun eigen naam te schrijven.⁵¹

Op 14 mei 1832 gingen Jan Pieter Phillipi en Willem Cobben, beide burens van de familie Hendrix, naar het gemeentehuis om te melden dat 's middags om 16:00 uur in zijn woonhuis Hendrik Hendrix op 60-jarige leeftijd was overleden. Wij weten niet of hij ziek was of dat er sprake was van een ongeluk, maar hoe het ook zij, deze gebeurtenis moet een schok zijn geweest voor het gezin. De dan 38-jarige Anna Barbara bleef achter met zes kinderen in de leeftijd van 5 tot 15. Jan Pieter was elf jaar. Uit de betalingen van het vondelingenhuis die gewoon doorliepen kunnen we afleiden dat deze gebeurtenis geen consequenties heeft voor zijn plaatsing in dit pleeggezin.

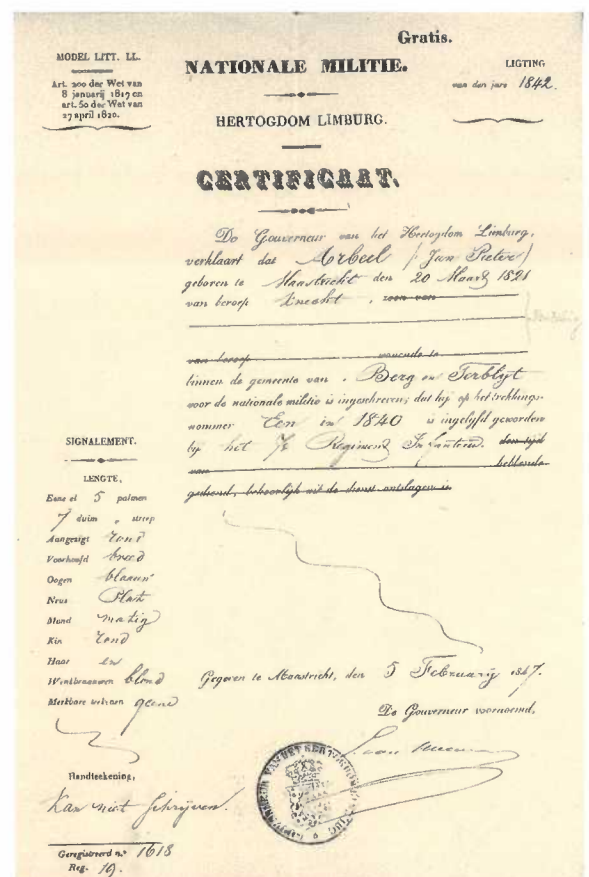
In maart 1833 werd Jan Pieter twaalf jaar. In die maand betaalden de regenten van het vondelingenhuis voor de laatste keer kostgeld en werd hij vervolgens uitgeschreven. In het *Registre des Enfants Trouvés de la Province de Limbourg commencé le 1er Janvier 1818* werd ook bijgehouden de *dagtekening des uitgangs of des overlijden*, hetgeen in een laatste kolom met aanmerkingen werd toegelicht.⁵² In die kolom staat achter Jan Pieter Arbeel: *aan Hendrik Hendrix tot Berg overgegeven*. Bij het lezen van deze opmerking rijst de vraag wat inhoudelijk bedoeld werd met de term *overgegeven*. Fysiek kan dit niet bedoeld zijn, want Jan Pieter was al zes jaar geleden naar deze familie in Berg overgeplaatst. Bovendien was Hendrik Hendrix al bijna een jaar geleden overleden. Hij kan dus bij deze mutatie in het register zelf geen rol gespeeld hebben. Misschien was zijn overlijden niet eens gemeld in Maastricht.

Het vermoeden dat hier formeel het voogdijschap werd overgedragen aan het pleeggezin vind ik evenmin bevestigd. De toewijzing van een voogd geschiedde in die tijd door de vrederechter. In het repertorium, waarin dit werd opgetekend, tref ik geen melding aan. Evenmin van andere vondelingen.⁵³ Onduidelijk blijft hoe juridisch het ouderlijk gezag over een vondeling was geregeld.

Opmerkelijk is verder dat in de kolom *Aanmerkingen* een aantal jaren later werd bijgeschreven: *op 28 December 1839 hem den doopbrief overgegeven*. Ook die opmerking roept weer vragen op. Waarom niet in

maart 1833 bij de overdracht, maar pas in 1839 als hij 18 jaar en 9 maanden oud is? En welke doopbrief wordt hier bedoeld? Op zijn vondelingenbriefje stond wel dat hij gedoopt was, maar in werkelijkheid had hij het joodse besnijdenis ritueel ondergaan. Er kan slechts sprake zijn van een doopbrief indien Josephine Albert hem na de vondst opnieuw heeft laten dopen. Of zou het een onderdeel zijn geweest van haar opvangprotocol, om vondelingen niet alleen opnieuw aan te geven bij de burgerlijke stand maar ook opnieuw onder hun nieuwe naam te laten dopen. Dat laatste wordt nu bevestigd in een recent onderzoek van Régis de la Haye eveneens gepubliceerd in dit nummer. Jan Pieter werd op 21 maart 1821 gedoopt in de Sint Servaas met als peetouders Joannes Barthelet en Catharina Welthi, beiden werkzaam in het vondelingenhuis.⁵⁴

Ook na het beëindigen van het kostgeld in 1833 bleef Jan Pieter hoogstwaarschijnlijk bij de dan 38-jarige weduwe Hendrix wonen. Leeftijd en omstandigheden maken begrijpelijk dat zij op zoek ging naar een nieuwe relatie. Op 21 juli 1838 meldde Egidius Starmans zich 's avonds bij de burgemeester en verklaarde dat om zes uur 's middags Anna Barbara Meijs, weduwe van de Henricus Hendrix, in haar woonhuis in Terblijt, verlost is van een kind van vrouwelijk geslacht dat hij vertoond heeft en waaraan hij de namen gaf van Anna Maria Meijs. Getuigen bij deze aangifte waren de nieuwe schoolmeester Jan Hindrik Vaart en de veldwachter Jan Claessens. Wie de vader was, bleef onbekend.

Gratis.

MODEL LIET. LL. LIGTING

Art. 300 der Wet van 8 Januarij 1817 en Art. 50 der Wet van 17 April 1820. van den jaare 1837.

NATIONALE MILITIE.

HERTOGDOM LIMBURG.

CERTIFICAAT.

De Gouverneur van het Hertogdom Limburg, verklaart dat *Arbeel (Jan Pieter)* geboren te *Maastricht* den *20 Maart 1821* van beroep *Arbeel*, zoon van _____ van beroep _____ woonde te _____

voor de nationale militie is ingeschreven, dat hij op het verblijfnummer *100* in *1830* is ingelijfd ge worden bij het *3^e Regiment* te *Maastricht*, dattijld _____ gedurende, behoudt met de zelve vesting in _____

SIGNALEMENT.

LENGTE, *5 palm*
 Oogen *blauw*
 Neus *flat*
 Mond *matig*
 Haer *rood*
 Weerbaarsen *blond*
 Merkwaerke van *geend*

Handtekening, *Kan niet schrijven*

Gereguleerd n^o *1618*
 Fig. *19.*

Gegeven te Maastricht, den *5 Februarij 1837*.
 De Gouverneur voornoemd,
van Maastricht

Certificaat Nationale Militie van Jan Pieter Arbeel.

Het gezin van Joannes Hubertus (Hubèr) Arbeel (1885-1961) en Maria Hubertina Huntjens (1885) gefotografeerd in 1924, met acht van hun elf kinderen. Op schoot Annie (1923), verder met de klok mee: Jeanne (1920), Giel (1918), Leen (1913), Nele (1909), Maria (1906), Harie (1907) en Theo (1914). Een kind geboren in 1911 was in datzelfde jaar overleden en twee kinderen, Mia (1924) en Jes (1927) moeten nog geboren worden.

Jan Pieter en de Nationale Militie

We schrijven inmiddels 1840. Jan Pieter werd negentien en moest zich op grond van de wettelijke voorschriften voor 20 januari bij het gemeentebestuur melden om zich in te schrijven voor de Nationale Militie.⁵⁵ Hij was er snel bij, want hij werd als eerste dat jaar opgenomen in het inschrijvingsregister van de gemeente Berg en Terblijt. De ambtenaar noteerde dat hij een vondeling was en geboren op 21 maart 1821 in Maastricht. Vervolgens werd zijn signalement genoteerd. Zijn lengte werd vastgesteld op 1 el, 6 palmen en 4 duimen [= 1,64 meter]. Verder noteerde hij dat zijn *aangezicht rond, voorhoofd breed, ogen blauw, neus plat, mond matig, kin rond, haar blond en wenkbrauwen idem* waren. Voor het eerst kan ik me nu een vage voorstelling maken van de hoofdpersoon van mijn verhaal. Tevens werd bevestigd dat hij nog steeds in de gemeente Berg en Terblijt woonde en van beroep knecht was.

Op 29 januari 1840 sloot burgemeester Daemen het *Inschrijvings Register bevattende thien personen, verzonden aan de heer Gouverneur van de Provincie*.⁵⁶ Dat er in Berg en Terblijt veel vondelingen waren opgenomen blijkt wel uit het feit dat van die lichting drie van de tien ingeschrevenen vondeling waren. Vervolgens was het wachten op de loting. Jaarlijks

werd voor de Militie bepaald hoeveel dienstplichtigen moesten opkomen om de gewenste omvang van de Militie te bereiken. Niet iedereen die zich had ingeschreven was nodig. Daarom moest er geloot worden. Een paar weken na de inschrijving begaf Jan Pieter zich naar de loting.

Van het inschrijvingsregister was een *Alphabetische Lijst der Nationale Militie* gemaakt. Dankzij de A van Arbeel bleef hij op de eerste plaats staan. De militiecommissaris maakte oplopend genummerd evenveel lotnummers als lotelingen, rolde de loten op zodat men de nummers niet kon zien en stopte ze in een trommel. Hij nam de lijst ter hand en riep beurtelings en in alfabetische volgorde de ingeschrevenen naar voren. Hij was de eerste die naar voren moest komen om een lot te trekken. Hij trok, hoe was het mogelijk, nummer 1.⁵⁷ Hoe lager het nummer, hoe groter de kans dat hij werd ingeloot.

Nadat alle ingeschrevene hun nummer getrokken hadden, werd het lotingsregister samengesteld. Daarvoor werd achter iedere naam het signalement overgenomen uit het inschrijvingsregister. De bij de inschrijving van Jan Pieter opgemeten lengte van 1 el, 6 palmen en 4 duimen werd in eerste instantie overgenomen, maar is later doorgehaald en vervangen door 1 el, 5 palmen, 3 duim en 7 strepen. De ouderwetse maten staan gelijk aan respectievelijk meter, decimeter,

centimeter en millimeter. Hij was dus geen 1,64 meter, maar blijkbaar slechts 1,537 meter. Waarschijnlijk heeft de militiecommissaris gezien dat de lengte uit het inschrijvingsregister niet kon kloppen en hebben ze hem opnieuw gemeten. Na samenstelling van het lotingsregister wenste de militiecommissaris nog te vernemen wie in aanmerking meende te komen voor een vrijstelling en op welke gronden. Vervolgens wie het met een ander op een akkoordje had gegooid en van nummer had gewisseld om hoger of lager op de lijst te belanden. En tenslotte wie een plaatsvervanger of remplaçant had gecontracteerd om voor hem de dienstplicht te vervullen. Toen alles was geregistreerd sloot de commissaris het lotingsregister en stuurde dit vervolgens naar de gouverneur.

In de volgende stap boog de militieraad zich over de gevraagde en ongevraagde vrijstellingen. Iedereen die niet aan de normen voldeed kreeg vrijstelling, soms definitief, maar meestal voor een jaar. Toen ze de gegevens van Jan Pieter onder ogen kregen, stelden ze vast dat hij niet aan de minimum lengte voldeed. Hun uitspraak luidde *voor een jaar vrijgesteld (gebrek aan maat)*.⁵⁸

Blijkbaar ging de militieraad er vanuit dat hij nog kon groeien. Hij was overigens niet de enige die dit oordeel kreeg. Vier van de tien ingeschrevenen bleken te klein. Een jaar later maakte de Militieraad een *Nominatieve lijst van personen welke in vorige ligting voor één jaar vrijgesteld zijnde, bij de 1ste zitting van den Militieraad moeten worden onderzocht*. Op die lijst stond ook Jan Pieter Arbeel. Hij bleek inderdaad een stukje te zijn gegroeid want nu werd 1,56 meter gemeten. Nog steeds te klein want de conclusie van de militieraad was wederom: *voor een jaar vrijgesteld bij gebrek aan maat*.⁵⁹ In 1842 werd hij voor de derde keer gekeurd. Hij was 13 millimeter gegroeid en kwam met 1 el, 5 palmen, 7 duimen en 3 strepen, blijkbaar net met de hakken over de sloot, want het oordeel was nu *voor de dienst gedesigneerd* oftewel aangewezen.⁶⁰

In 1842 moesten de gemeenten Berg en Terblijt, Cadier en Keer, Houthem en Valkenburg, verenigd in het zevende kanton, een contingent van negen manschappen leveren.⁶¹ Jan Pieter kreeg te horen dat hij op 28 februari 1842 voor vijf jaren was ingedeeld als milicien in het zevende Regiment der Infanterie. In het lijvige stamboek van dit regiment werd hij onder nummer 28611 met grote sierlijke letters ingeschreven.⁶² Op 1 juni 1843 moest hij opkomen en werd hij ingedeeld bij het tweede bataljon van genoemd regiment dat gelegerd was in Maastricht. Ver van huis hoefde hij dus niet te gaan.⁶³ Gedurende precies een jaar verbleef hij onder de wapenen. Op 31 mei 1844 ging hij, samen met Johannes Hendrix (zoon van zijn pleegouders) en zijn dorpsgenoot Jan Willem Curvers die in het zelfde legeronderdeel dienden, met onbepaald verlof.

Terug in Berg

Hij vond geen onderdak meer bij zijn pleegmoeder. Zij was een maand voor hij in dienst ging hertrouwd met Hindrik Daemen, kleermaker van beroep, geboren en getogen in de gemeente Berg en Terblijt. Was haar eerste man Hendrik 22 jaar ouder, haar tweede Hindrik

was tien jaar jonger dan zij. Desondanks was zij elf jaar later toch weer opnieuw weduwe.

Jan Pieter trok als knecht in bij de landbouwer Joannes Petrus Willems,⁶⁴ die in 1818 was getrouwd met Marie Daemen en met wie hij vier dochters had. Reeds vijf jaar na dit huwelijk verloor hij binnen nog geen jaar zijn vrouw en de twee jongste dochters. Zijn twee oudste dochters huwden in 1840. Dat betekende niet dat hij alleen achterbleef op de Landweg 2 waar hij woonde. Zijn oudste dochter en haar man woonden bij hem in, samen met een aantal knechten, waaronder Jan Pieter.⁶⁵

In september 1846 verliet hij Willems. Hij moest op herhaling in de Militie. Toen hij op 13 oktober 1846 met groot verlof terugkeerde, ging hij wonen en werken bij Mathijs Stassen in Terblijt, Dorpstraat 106.⁶⁶ Mathijs was landbouwer en kon blijkbaar een knecht gebruiken.⁶⁷ Het leven had hem weinig voorspoed en geluk gebracht. Hij was getrouwd met Maria Anna Duisinx uit Houthem. Zij kregen drie kinderen, twee dochters en een zoon. De kinderen waren twaalf, negen en zeven, toen hun moeder in 1833, twee dagen voor Kerstmis, overleed. Vijf jaar later, nota bene op precies dezelfde dag, overleed op zeventienjarige leeftijd zijn oudste dochter Maria Catharina. Wanneer ik de burgerlijke stand raadpleeg, wordt me duidelijk dat dit overlijden een bijzonder aangrijpende gebeurtenis voor Mathijs moet zijn geweest. Op 24 december 1838 verscheen hij voor de burgemeester als ambtenaar van de burgerlijke stand om de overlijdensakte te laten opmaken. Maar de inkt van de vorige akte was net droog. In die akte had de burgemeester twee dagen eerder vastgelegd dat dezelfde Mathijs Stassen voor hem was verschenen, *Denwelken ons heeft vertoond een kind van het vrouwelijk geslacht, zonder leven, alhier geboren op heden s'middags ten twaalf uren, onwettig geboren van Stassen Maria Catharina, zonder beroep alhier woonachtig*". Zijn dochter en kleinkind hebben de bevalling niet overleefd.

Jan Pieter treedt in het huwelijk

Toen Hendrik Hendrix en Anna Barbara Meijs, de laatste pleegouders van Jan Pieter, in 1815 trouwden, was een van de getuigen de toen 30-jarige Pieter Geijselaers. Volgens zijn opgave was hij herbergier in Berg. Hij was geboren in Echt, maar woonde in 1809 als knecht in Maastricht. Daar of in de omgeving ontmoette hij Jeanne Elisabeth Meijs. Zij was geboren in 1784 in Schimmert als oudste dochter van Servaas Meijs en Joanna Christina Habets, die even later naar Berg verhuisden. Haar vader had zich daar als schoenmaker gevestigd. Pieter en Jeanne trouwden op 5 juni 1809 in Berg.⁶⁸ Bij zijn schoonvader leerde Pieter Geijselaers ook het vak van schoenmaker. Daarom noemden men hem in Berg *Pie de Sjoester*.⁶⁹

Het vierde kind van Pieter Geijselaers, te weten Ida, kreeg verkering met Jan Pieter Arbeel. Wanneer dat begon is niet bekend maar in de zomer van 1846 was er sprake van amoureuze betrekkingen. Ze moeten op intieme wijze afscheid van elkaar hebben genomen toen Jan Pieter op 11 september op herhaling ging naar de Nationale Militie. Immers toen hij half oktober met groot verlof uit militaire dienst thuis kwam, vernam hij

van Ida dat ze zwanger was. In dat licht werd besloten om te trouwen. Begin februari vond de officiële afkondiging plaats. Na een week vond een tweede afkondiging plaats en weer vier dagen later op 18 februari 1847 werd in de gemeente Berg en Terblijt het huwelijk gesloten. Een viertal personen waren getuige: Joannes Petrus Dobbelseij, van beroep landbouwer oud 66 jaar, Joannes Claessens, van beroep veldwachter oud 46 jaar, Jan Mathijs Schoenmaekers, van beroep herbergier oud zestig jaar en Jan Essers, van beroep schoenmaker oud 43 jaar.

Het huis van Jan Pieter Arbeel en Ida Geijselaers op nummer 75 in de Biesstraat, gebouwd rond 1854. Het pand is eind jaren zestig afgebroken om plaats te maken voor een nieuw huis van de heer Quint, oud-burgemeester van Brunssum.

Het gezin Arbeel - Geijselaers

Jan Pieter en Ida gingen na hun huwelijk wonen in de Dorpstraat nr. 104 in Terblijt. Blijkbaar dus het huis naast Mathijs Stassen, de landbouwer waar Jan Pieter na zijn diensttijd knecht werd. Een paar huizen verder op nummer 98 woonde zijn pleegmoeder samen met de kleermaker Hindrik Daemen.⁷⁰

Op 1 mei 1847 werd in hun woning in Terblijt om twaalf uur 's middags hun eerste kind geboren. Twee dagen later gaf Jan Pieter Arbeel het kind aan en verklaarde dat zij hem Peter Hubertus noemden.

Op 29 januari 1850 om twee uur 's nachts werd eveneens in Terblijt hun tweede kind geboren, ditmaal een dochter die de naam Elisabeth kreeg.

Ruim drie jaar later werd wederom in hun woning in Dorpstraat te Terblijt op 12 november 1853 's avonds om zeven uur een jongen geboren. Het kind kreeg de naam Gerardus. Als getuige waren aanwezig de 25-jarige gemeentesecretaris Jan Jacob Schoenmaekers en zijn vader Jan Mathijs Schoenmaekers, de herbergier die ook getuige was bij hun huwelijk.

Rond 1854 verhuisde het gezin Arbeel van de Dorpstraat in Terblijt naar de Biesstraat nr. 75 in Berg. De volksmond sprak over *op de Bies*. De Biesstraat ligt in het noordelijke deel van Berg. Nr. 75 was het laatste huis aan de rechterkant vlak voor de weg overging in een pad dat afdaalde naar de Geulhemmermolen. Naast

of tegenover hen woonde op nr. 74 Servaas Meijs, een ongehuwde broer van de moeder van Ida. Mogelijk heeft hij een rol gespeeld dat zij daar konden gaan wonen, bijvoorbeeld door het verkopen of bemiddelen in de verkoop van een stuk grond.⁷¹

In het bevolkingsregister van 1853 tot 1862 werden Ida en haar drie kinderen op de Dorpstraat 104 in Terblijt doorgehaald en opnieuw geregistreerd op blad 105 waar Biesstraat 75 staat vermeld. Op dit blad ontbreekt de vermelding van vorige bewoners. Hieruit kan worden afgeleid dat zij de eerste bewoners op dit adres waren. In het register wordt als eerste Ida vermeld en dan haar drie kinderen. Als vijfde persoon wordt later op dit adres ingeschreven Jan Pieter Arbeel, komende van de gemeente Bemelen op 2 oktober 1854.⁷² Dit wekt de indruk dat Jan Pieter pas in 1854 bij Ida ging wonen en voor die tijd als knecht ergens in Bemelen kost en inwoning had. Door het ontbreken van het bevolkingsregister van Bemelen in die periode is dit niet meer te achterhalen. Toch zijn er voldoende redenen om dit te betwijfelen.

Bij de geboorteaangifte van de kinderen vermeldde de akte steeds dat Jan Pieter Arbeel woonde in de Dorpstraat te Terblijt en verklaarde dat in hun gemeenschappelijke woning het kind is geboren. Gelet op de geringe afstand tussen Terblijt en Bemelen, die dagelijks gelopen kon worden, zat daarin zeker geen argument om elders te wonen. Hieruit ontstaat het vermoeden dat de eerste bevolkingsregisters uitgingen van de personen die op het moment van opname op een adres verbleven. Dat waren niet alleen de hoofdbewoner met echtgenote en kinderen, maar ook de dienstmeiden en knechten. Zij werden allen tot het huishouden gerekend. De connotaties van de begrippen wonen en werken lagen toen veel dichterbij elkaar dan de strikte scheiding die wij er nu aan toekennen. Wanneer iemand ergens werkte, wat in de praktijk ook vaak inwonen betekende, werd hij blijkbaar op dat adres geregistreerd, ook al woonde hij ergens anders.

Daar in hun nieuwe huis op de Bies werd op 28 januari 1857 's avonds om elf uur het vierde en laatste kind geboren. Weer een meisje, ze noemden haar Maria Christina. Bij de aangifte in het gemeentehuis waren Jan Jacob Schoenmaekers en Jan Claessens wederom de getuigen.⁷³

Nageslacht van Jan Pieter Arbeel

In de late middag van 7 oktober 1868 ging Pieter Geijselaers, een broer van Ida, naar het gemeentehuis en samen met gemeentesecretaris Jan Jacob Schoenmaekers, deden zij aangifte van het overlijden van Jan Pieter Arbeel diezelfde middag rond de klok van vier. De doodsoorzaak werd niet vermeld. Voor de allerlaatste keer werd in een administratie vermeld dat hij de zoon van onbekende ouders was.

Zijn vrouw Ida bleef tot haar dood als weduwe in het huis op de Bies wonen. In tegenstelling tot Jan Pieter zag zij hun vier kinderen trouwen. Ze maakte zelfs nog de geboorten van 21 van de 29 kleinkinderen mee. Maar ze moet ook het verdriet dragen dat de helft van die kinderschaar binnen een jaar na de geboorte weer overleed.

Haar oudste zoon Pieter Hubertus (Hubèr) Arbeel trouwde op 14 oktober 1872 in Berg en Terblijt met

Anna Maria Blom. De eerste twee jaar van hun huwelijk woonden zij bij zijn moeder op de Bies. Daar werden ook hun eerste twee kinderen geboren. Op 15 oktober 1874 verhuisden zij naar de Dorpsstraat in Amby. Daar werden nog negen kinderen geboren. Zeven kinderen, waaronder alle vier zijn zonen, overleden binnen een jaar na hun geboorte. Hubèr werd spoorwegbeampte.

Elisabeth (Bet) Arbeel trouwde op 17 oktober 1894 te Maastricht met Martinus (Tinus) Schoenmaekers. Zij verhuisden na hun huwelijk naar Cadier en Keer waar ze aan de Steenweg gingen wonen. Het echtpaar bleef kinderloos.

Gerardus (Gradus) Arbeel werd net als zijn oom Pieter Geijselaers, zijn grootvader *Pie de Sjoester* en zijn overgrootvader Servaas Meijs, schoenmaker. Hij trouwde op 17 november 1881 te Berg en Terblijt met Maria Gertrudis Noben. Ook dit echtpaar woonde het eerste jaar van hun huwelijk bij zijn moeder. Op 3 september wordt daar hun eerste kind geboren. Een maand later verhuisden zij naar Amby waar zij zes kinderen kregen en vervolgens weer naar Berg en Terblijt waar nog drie kinderen werden geboren. Van de zeven jongens van dit echtpaar overleden er drie heel jong, bleven er twee ongetrouwd en trouwden er twee die nageslacht kregen.

Maria Christina (Stiena) Arbeel trouwde op 28 september 1882 in Berg en Terblijt met Joannes Jacobus (Sjaak) Schoenmaekers, broer van Tinus die met haar oudere zus was getrouwd. Hij was als opzichter werkzaam bij de Sphinx Aardewerkfabrieken. Zij kregen acht kinderen waarvan er twee heel jong overleden. Na hun huwelijk gingen ook zij in het ouderlijk huis Op de Bies wonen. Ida was toen 67 jaar en al veertien jaar weduwe. Stiena nam daarmee ook de zorg van haar ouder wordende moeder op zich, dit tot haar dood op 4 januari 1892. In 1910 werd Stiena weduwe toen Sjaak ten gevolge van een maagbloeding overleed. Stiena overleed negen jaar later op 8 maart 1919. De kinderen verkochten het huis toen aan de weduwe Frijns-Schoenmakers oftewel tante Berb, de jongste zus van hun vader. Na haar overlijden is het huis verkocht aan de familie Curvers-Blom. Rond 1967 is het opnieuw verkocht en afgebroken om plaats te maken voor een nieuw huis van de familie Quint, oud-burgemeester van Brunssum.

Hoewel het totaal van 29 kleinkinderen van Jan Pieter Arbeel anders doet vermoeden, blijkt het thans levende nageslacht van Jan Pieter Arbeel gering in omvang te zijn. In 2007 droegen slechts 40 personen in Nederland de naam Arbeel en dat zijn allemaal afstammelingen van hem. Het overgrote deel is nog steeds gevestigd in Zuid-Limburg. Slechts een klein aantal personen uit een tak woont in het noorden van het land.⁷⁴

Demografisch gezien is de ontwikkeling van dit beperkte aantal over een periode van ruim 150 jaren opmerkelijk.

Tot slot: het dubbelganger-mysterie

In een vroeg stadium van deze zoektocht naar de lotgevallen van de vondeling Jan Pieter Arbeel kwam een opmerkelijk gegeven aan het licht, namelijk het huwelijk van een Jan Pieter Arbeel op 16 febr. 1843

met Maria Anna Haenen in de gemeente Eijsden. Dit bleek niet de Jan Pieter Arbeel te zijn wiens lotgevallen ik in dit verhaal onthuld heb. Er blijkt een dubbelganger te hebben geleefd met nageslacht. Hoe kan in dezelfde periode een tweede en andere Jan Pieter Arbeel hebben bestaan, eveneens een vondeling met dezelfde nieuwe en unieke naam, verzonnen en gekregen door Josephine Albert van het vondelingenhuis? Waarom is dat huwelijk in Eijsden een opmerkelijk, om niet te zeggen bedenkelijk gegeven?

Mogelijk kan dit mysterie in een volgend nummer van dit tijdschrift uit de doeken worden gedaan en misschien wel opgelost?

Noten

1. HARMEN SNEL, De vondelingen in Amsterdam in het beginperiode van de Burgerlijke Stand (1812-1821), in: *Gens Nostra, Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging*, 66 (2011) 574-587.
2. J. GULIKERS, M. SMEETS, Vondelingen te Maastricht 1814-1823, in: *Huldeblijk. Bundel opstellen aangeboden aan de genealoog Jan J.M.H. Verzijl bij gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag op 25 maart 1967*, Roermond 1967, 47-96.
3. SNEL, 586.
4. Getuige een krantenartikel met de kop "VN: steeds meer luiken voor baby's in Europa; Duitsland koploper met tachtig vondelingenluiken. De Verenigde Naties zijn bezorgd over de groei van het aantal vondelingenluiken in Europa. Volgens een VN-commissie van achttien internationale mensenrechtenexperts is het aantal luiken de afgelopen tien jaar gegroeid tot tweehonderd in elf Europese landen", in: *De Volkskrant*, 12 juni 2012.
5. GULIKERS, SMEETS, 65, noot 5.
6. Ibidem, 54.
7. Ibidem, 50.
8. Ibidem, 53-54.
9. Ibidem, 57.
10. RHCL, 20.133 Provinciaal Tehuis voor Vondelingen en Verlaten Kinderen Onder bestuur van het Burgerlijk Armbestuur, inv.nr. 7387, 120 Ingekomen brieven.
11. SNEL, 577.
12. GULIKERS, SMEETS, 47.
13. Ibidem, 53.
14. J. ALBERTS, *Geschiedenis van de beide Limburgen*, deel 2, Assen 1974, 181.
15. I.J. BRUGMANS, *De arbeidende klasse in Nederland in de 19e eeuw, 1813-1870*, Utrecht/Antwerpen 1963, 138-140.
16. GULIKERS, SMEETS, 67-93. Afgeleid uit Bijlage I, Chronologische lijst van vondelingen.
17. Ibidem, 58-59.
18. Ibidem, 60-63.
19. De geboorteakte van Jan Pieter Arbeel ondertekende Van Slijpe aldus: *Bij indispositie van De Burgemeester voornoemd, De President Burgemeester, JGC Van Slijpe*.
20. RHCL, 20.133, inv.nr. 7394. Besluiten van GS betreffende het ondersteunen en opvoeden van vondelingen uit de algemene middelen, met afschriften van de inschrijvingsakten in de burgerlijke stand.
21. GULIKERS, SMEETS, 51.

22. Ibidem, 55.
23. P. UBACHS, I. EVERS, *Historische encyclopedie Maastricht*, Zutphen 2005, 20.
24. https://nl.wikipedia.org/wiki/Briet_mila
25. RHCL, 21.284A, Nederlands-Israëlitische Hoofd Synagoge Maastricht, Commissie van toezicht over de kerkelijke besnijdenissen van het Synagogaal Ressort in Limburg, en archieven van besnijders, 1831-1922, inv. nr. 296-297.
26. In de bijbel wordt Mozes door zijn moeder in het riet van de Nijl te vondeling gelegd.
27. http://members.home.nl/w.brasse/genealogie_joods.htm
28. Joodse Genealogie Databank Sittard, Limburg & Euregio, nr. 2133 en 2134.
29. Ibidem, nr. 1777.
30. TH. WIJNGAARD JR., Genealogie van de familie Wijngaard, in: *Limburgs Tijdschrift voor Genealogie* 6 (1977), 25-26.
31. RHCL, 21.284A, Nederlands-Israëlitische Hoofd Synagoge Maastricht, inv.nr. 216.
32. <http://nl.geneanet.org/profil/giceca/Jean-Camille-Kech>
33. <http://www.jhm.nl/cultuur-en-geschiedenis/nederland/limburg/maastricht>
34. RHCL, Burgerlijke Stand gemeente Beek 1821, aktenrs. 21, 27, 30, 33; Idem Eijsden 1821, aktenr. 17; Idem Meerssen 1821, aktenrs. 15, 16, 19.
35. RHCL, 20.133, inv.nr. 7394, Besluiten van GS betreffende ondersteuning aan vondelingen.
36. [http://forum.mestreechonline.nl/weeshuizen_in Maastricht](http://forum.mestreechonline.nl/weeshuizen_in_Maastricht)
37. RHCL, 20.133, inv.nr. 7389, Kwartaalstaten van opgenomen kinderen.
38. RHCL, 20.133, inv.nr. 7416 Stukken betreffende de eindafrekening met de provincie over de jaren 1815-1824.
39. RHCL, 20.133, inv.nr. 7416.
40. RHCL, 20.133, inv.nr. 7387, Ingekomen brieven 1820-1823.
41. RHCL, 20.133, inv.nr. 7406.
42. www.houthem.info, Gezinsreconstructie Houthem 1796.
43. RHCL, 20.129A, inv.nrs. 4971-4980 Staat der maandelijks kostgeld der uitbesteede vondelingen en verlaten kinderen over 1824-1833.
44. GULIKERS, SMEETS, 91.
45. www.houthem.info, Gezinsreconstructie Houthem 1796.
46. GULIKERS, SMEETS. Aantallen op basis van bewerking van Bijlage 1. Sommige gezinnen hadden zelfs meerdere kinderen opgenomen; Reintjens 4, Claessens 3, Nooteboom 3, Van der Meulen 2, Rowet 2, Van Wissen 2. De meesten echter één kind; Moulin, Meertens, Wijzen, Mobers, Geraerds, Meertens, Hendrickx, Ruipers, Wijzen, Huijds, Thomassen, Roevros en Kurvers. www.volkstellingen.nl
47. www.volkstellingen.nl. Volgens de volkstelling van 1840 woonden er in Berg en Terblijt 157 gezinnen. In 1826 moet dat aantal nog lager zijn geweest.
48. RHCL, 20.129A, inv.nrs. 4975-4980.
49. Op zijn certificaat van de Nationale Militie in de huwelijksbijlagen staat op de plek waar hij zijn handtekening moest zetten: *kan niet schrijven*.
50. Van de zes wettige kinderen van Hendrik traden er vier in het huwelijk. Bij het ondertekenen van de akte verklaarden er drie niet te kunnen schrijven. Alleen Hubertus geboren in 1827 kon zijn naam schrijven, maar wellicht bleef zijn schrijfkunst daartoe beperkt.
51. V. CLAESSENS, E.A. *Berg en Terblijt, Van twee heerlijkheden naar een gemeente*, Valkenburg aan de Geul 1981, 264-265.
52. RHCL, 20.133, inv.nr. 7398 Register met aantekening van vertrek of overlijden.
53. RHCL, 08001, inv.nrs. 2134 en 2152.
54. RÉGIS DE LA HAYE, *Voorouders van vondelingen gevonden*, zie dit nummer.
55. TRUUS ROKS, De klappers op de conscriptie- en militieregisters in het (Regionaal) Historisch Centrum Limburg, in *Gens Nostra*, 67 (2012) 437-449. Hierin een heldere beschrijving van de procedure die werd gevolgd.
56. Gemeentehuis Valkenburg aan de Geul (bij raadpleging, tegenwoordig bewaard in RHCL, 40.008), Archief gemeente Berg en Terblijt, inv.nr. 1259, Inschrijvingslijst Nationale Militie 1840.
57. Ibidem, inv.nr. 1411, Alphabetische Lijst Milice Nationale 1840.
58. Ibidem.
59. RHCL, 04.01, inv.nr. 9298.
60. RHCL, 04.01, inv.nr. 9299.
61. RHCL, 04.01, inv.nr. 10.103.
62. Nationaal Archief Den Haag, 2.13.09, inv.nr. 221.
63. H. RINGOIR, *Vredesgarnizoenen van 1715 tot 1795 en 1815 tot 1940* in de serie Bijdragen van de sectie Militaire Geschiedenis, Den Haag, 1980. Het tweede bataljon was in 1841 gelegerd te Venlo, in 1844 te Maastricht en in 1849 te Breda.
64. Archief gemeente Berg en Terblijt (zie noot 56), inv. nr. 1496, Register behelzende de namen van alle de manschappen der Nationale Militie, die met verlof van hunne Corpsen binnen de gemeente zijn aangekomen.
65. www.genver.nl Berg en Terblijt, bevolkingsregister 1853-1861, image 9. Hoewel dit register is opgemaakt in 1853 mogen we aannemen dat de daar vermelde inwoning van zijn oudste dochter gehuwd met Hendrik Bemelmans na het huwelijk in 1840 heeft plaatsgevonden. Evenals er in 1853 een aantal knechten en dienstmeiden inwoonden zal dat in 1844 toen Jan Pieter daar introk ook het geval zijn geweest.
66. Ibidem.
67. Ibidem, blad 143, image 149.
68. www.genver.nl Berg en Terblijt, GH0 1797-1821, image 301, de akte is ongenummerd en gesteld in het Frans.
69. CLAESSENS, 352.
70. www.genver.nl Berg en Terblijt, bevolkingsregister 1853-1861, blad 134 en 1862-1880, blad 127.
71. Ibidem, blad 104 en 105.
72. Door de registratie van de geboorte van het derde kind op 12 november 1853 in de Dorpstraat in Terblijt en de registratie van de komst van Jan Pieter op 2 oktober 1854 blijkt dat in de tussenperiode de verhuizing heeft plaatsgevonden.
73. In 1882 huwde Maria Christina met Joannes Jacobus Schoenmaekers, een zoon van Joannes Schoenmaekers die een broer was van Jan Jacob die getuigde bij haar aangifte. Door dit huwelijk belandt zij en haar vader, de vondeling, in de kwartierstaat van de auteur van dit artikel.
74. www.cbgfamilienamen.nl/nfb/ De Nederlandse Familienamenbank geeft niet alleen dit aantal maar laat ook de spreiding over Nederland zien.

JO HOEN,
FUNS PATELSKI

In memoriam Leo van Heur (1926-2016)

Op 30 juni 2016 overleed te Maastricht, een half jaar na het overlijden van zijn echtgenote, in zijn 90e levensjaar ons voormalig bestuurslid en medewerker Leo van Heur. Hij was geboren te Helenaveen op 27 augustus 1926. In zijn beroepsleven was Leo van Heur in dienst van de PTT en vele jaren directeur van het postkantoor te Stein. In die plaats stond hij mede aan de basis van de oprichting van een afdeling van het Rode Kruis.

Voor velen die zich in Limburg al langer met genealogie bezighouden is Leo van Heur geen onbekende. In het bijzonder het laatste kwart van de vorige eeuw was hij een zeer verdienstelijk vrijwilliger en bestuurder in genealogisch Limburg.

Sedert 1975 beheerde hij het Informatiecentrum van de Sectie Genealogie. Hij verzamelde fotokopieën van doop-, trouw- en begraafregisters die de leden van de Sectie tegen een vergoeding voor een beperkte periode konden lenen. De administratie en verzending hiervan waren bij hem in de beste handen.

Naast het beheer van het Informatiecentrum verzorgde hij ook de administratie en verzending van de uitgegeven boeken, maar vooral van de succesvolle CD-serie GenDaLim. Dat deed hij allemaal zeer consciëntieus en beminnelijk. Dat waren sowieso eigenschappen die hem bij vele genealogen en zeker bij alle medebestuurders geliefd maakten.

Op 1 december 1977 nam Leo van Heur zitting in het bestuur van de Sectie Genealogie. Hij volgde daarbij Niek Eyck op als secretaris, een functie die hij zes jaar zou vervullen.¹ Tijdens de jaarvergadering op 18 dec. 1983 trad hij terug uit het bestuur.

Tijdens de algemene ledenvergadering van 27 juni 1992 trad Leo van Heur opnieuw toe tot het bestuur. Deze keer volgde hij Ans van Wegberg-Veugen op als secretaris en zoals bij zijn eerste periode vervulde hij deze functie zes volle jaren. Op 16 april 1998 trad hij definitief terug uit het bestuur van de Sectie Genealogie.²

Op 10 september 1991 was Leo van Heur samen met Jo Hoen (secretaris) en Ton Henrar (voorzitter) oprichter van de Stichting Limburgs Genealogisch Archief. Hij vervulde vanaf het begin de functie van penningmeester en bleef dat, ook nadat deze stichting op 26 november 2007 notarieel werd omgezet in de Stichting Limburgs Genealogisch en Geschiedkundig Informatiecentrum. Medio 2011 legde hij deze functie neer en trad hij, wegens het bereiken van een hoge leeftijd, als bestuurslid terug.

De Sectie Genealogie van het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap en de stichtingen Limburgs Genealogisch Archief en Limburgs Genealogisch en Geschiedkundig Informatiecentrum zijn Leo van Heur, voor zijn vele werkzaamheden, veel dank verschuldigd.

Naast bestuurder was hij ook een gepassioneerd genealogisch onderzoeker. Zijn enige dochter Anke schreef ons na zijn overlijden daarover:

Mijn vader is in onze aanwezigheid gestorven na een lang en mooi leven.

Voor ons gezin, ik heb twee broers, was zijn uitpluizen van alle gegevens van onze voorouders meer dan een hobby, het gaf ook betekenis aan onze eigen historie. Bovendien heeft ons ouderlijk huis jarenlang vol gelegen met de fotokopieën van de kerkelijke registers die via mijn vader werden uitgeleend aan andere stamboomonderzoekers.

Het is dus ook duidelijk waar ik mijn eigen hobby vandaan heb gehaald.

Leo van Heur was mede stuwende kracht achter en medewerker van de in 2005 verschenen uitgave: *Genealogie van de familie Van Heur & Van Horne*, samengesteld door de genealoog en thans mederedactielid Jan H. Hanssen uit Baarlo.

De overledene verdient een ereplaats in de annalen van de Limburgse genealogie. Moge Leo nog lang in onze herinnering blijven voortleven.

Noten

1. Publications SHAL 114 (1978), 252-253.
2. Limburgs Tijdschrift voor Genealogie 20 (1992), 68; Idem 21 (1993), 34.

A.J. (ARNO)
 COOPMANS

Genealogische markt in Venray

Op zaterdag 21 mei 2016, voorafgaand aan de jaarvergadering werd in het Venrayse gemeentehuis een genealogische markt gehouden. Bezoekers en leden van de Sectie Genealogie werden in de lees- en studiezaal van het archief welkom geheten door de gemeente-archivaris van Venray de heer Paul van Meegeren.

Bezoekers kregen meteen een presentje van het archief, namelijk een keuze uit verschillende exemplaren van archiefinventarissen: de Inventaris van de archieven van het gemeentebestuur Venray 1815-1941 (1973) deel III en de Inventaris van het archief van het gemeentebestuur Venray (1932) 1942-1990 (1994) deel IV.

In de lees- en studiezaal was de genealogische bibliotheek raadpleegbaar met o.a. veel familiegeschiedenissen en genealogische publicaties. Diverse lokale en regionale genealogen presenteerden hun kwartierstaten in een fraaie waaivorm en ook in tekstvorm. Tevens werd door Jo Claessens-Roelofs uitleg gegeven aan beginners over de praktijk van genealogisch onderzoek.

De heer Van Meijel presenteerde een computerbestand van gescande overlijdensadvertenties uit Venray en omgeving. Er waren twee verzamelingen van oude bidprentjes ter inzage, die van Gerda Nabuurs-Janssen uit Overloon en van Eduard Messemackers uit Venray.

Ine Hendriks-van den Munckhof presenteerde een overzicht van het digitaal zoeken naar personen in de archieven van de Schepenbank van Venray (1639-1787). Dit zijn o.a. *gerichten, overdrachten, magescheijdingen, huwelijksvoorwaarden, testamenten en gedingen*. Veel scans van deze stukken zijn raadpleegbaar via: www.vpnd.nl (Van Papier Naar Digitaal/Limburg/Venray).

Men kon ook kennismaken met de vernieuwde website van het gemeentearchief, www.rooy.net, waarop veel genealogische data zijn gepubliceerd. Via de website RooyNet kan men o.a. ook oude familiefoto's opzoeken en bekijken. Alle DTB-boeken en akten van de burgerlijke stand van Venray en diverse

De bestuurstafel v.l.n.r. Liesbeth Dirks-Jessen, Bert van Laer, voorzitter en penningmeester a.i. en Fred Baltus, secretaris.

omliggende kerkdorpen zijn digitaal raadpleegbaar. In de hal was een stand van Fred Baltus met toelichting over de mogelijkheden van het zoekprogramma www.wiewaswie.nl. Ook was er een stand van de Sectie Genealogie met de presentatie van een aantal reeds verschenen exemplaren van het Limburgs Tijdschrift voor Genealogie.

's Middags werden de leden ontvangen met koffie en Weerter vlaai en daarna vond de jaarvergadering van de Sectie plaats, waarbij helaas weinig leden present waren. In het begin van de middag werden door Peel en Maas-tv filmopnamen gemaakt. Het filmpje is raadpleegbaar via de website www.peelenmaasvenray.nl onder het trefwoord "genealogiemarkt".

Na de jaarvergadering presenteerde Fred Baltus via een powerpointpresentatie het fenomeen WieWasWie met tevens een uitleg over het gebruik van Open Data.

De genealogiemarkt in het gemeentearchief en de lezing werden bezocht door circa vijftig bezoekers.

Naschrift:

Op 23 mei 2016 verscheen een interview met Fred Baltus naar aanleiding van deze genealogiemarkt door Peter Heesen van de redactie Noord-Limburg van Dagblad De Limburger. Het bleek dat Peter Heesen verwant is met de legendarische Christiaan Heesen, aan wiens bijnaam de Limburgse band Rowwen Hèze zijn naam ontleende.

Tot slot is nog het vermelden waard dat op 14 mei in het Erfgoedhuis te Weert eveneens een genealogische markt plaats vond die door ongeveer tachtig personen bezocht werd. Deze dag volgde op de zeer succesvolle genealogische markt van vorig jaar bij de jaarvergadering van de SG-LGOG. Dit keer werd de markt door het Erfgoedhuis georganiseerd. Vrijwilligers van de Sectie Genealogie en de Kring Weert van het LGOG (Aldenborgh) hebben hun medewerking aan het slagen van deze markt gegeven.

H.J. (BERT)
 VAN LAER

Genealogiedag Limburg 2016

Op zaterdag 12 maart 2016 werd de Genealogiedag Limburg gehouden in het Regionaal Historisch Centrum Limburg te Maastricht. Een succesvolle manifestatie waarbij circa 450 bezoekers aanwezig waren en waar met voldoening op teruggekeken kan worden. De organisatie was in handen van een gelegenheidscombinatie waaraan deelnamen: de Sectie Genealogie van het Koninklijk LGOG, de NGV-afdelingen Zuid-Limburg en Kempen- en Peelland, Familiekunde Vlaanderen-Provincie Limburg vzw en het RHCL.

Zoals bij eerdere Genealogiedagen werd er een genealogische markt gehouden, werden er meerdere lezingen georganiseerd en vond een kleine expositie plaats over een onderwerp dat onder genealogen een bijzondere status heeft: vondelingen. De studiezaal van het RHCL was goed gevuld met ruim twintig standhouders die deelnamen aan de genealogische markt.

Voor de eerste keer werd de Limburgse genealogische onderscheiding de "Edmond Delhougne Penning" uitgereikt. Tevens werd een nieuwe Franstalige genealogische gids "Petit guide généalogique Liège-Limbourg" van de hand van Régis de la Haye gepresenteerd.

Gevarieerd programma

De elfde Genealogiedag Limburg bood aan het publiek een zeer gevarieerd programma. De gehele dag kon op de Genealogische markt in de studiezaal van het RHCL circa twintig stands bezocht worden, waar o.a. met allerlei genealogische programma's kennis gemaakt kon worden. Verder waren er stands met wetenswaardigheden van genealogische en heemkundige verenigingen waarbij o.a. bidprentjes ter inzage waren en boeken en dvd's te koop waren.

Directeur Lita Wiggers van het RHCL heette de gasten en bezoekers welkom en de officiële opening van de Genealogiedag Limburg werd door de gedeputeerde van de provincie Limburg voor financiën, sport en cultuur Ger Koopmans verricht. In zijn openingswoord gaf gedeputeerde Koopmans al een schot voor de boeg voor de aanstaande Erfgoednota waarin

samenwerking en digitalisering voorop staan.

Wellicht het belangrijkste deel van het officiële programma van de Genealogiedag was de uitreiking van de genealogische onderscheiding, de Edmond Delhougne Penning aan de laureaat Funs Patelski. De achtergrond van deze prijs werd door commissievoorzitter René Vroomen uitgelegd en juryvoorzitter Guus Janssen ging uitgebreid in op de verdiensten van Funs Patelski voor de Limburgse genealogie. De Edmond Delhougne Penning, de oorkonde en de prijs werd door gedeputeerde Koopmans uitgereikt.

In het dankwoord van Funs Patelski liet hij heel nadrukkelijk ook diegenen waar hij mee samenwerkte delen in de eer die hem ten deel was gevallen. Tijdens de middagpauze maakten velen van de gelegenheid gebruik om Funs en zijn vrouw Maria te feliciteren.

Genealogisch onderzoek in Maastricht en in Zuid-Limburg is voor Franstalige onderzoekers niet gemakkelijk. Allereerst moet men toch enige kennis van de Nederlandse taal hebben. Maar vooral, men moet in de studiezaal op weg geholpen en gewezen worden op alle beschikbare bronnen, ingangen en indices. In 1988 had Régis de la Haye, archivaris bij het Rijksarchief, een Franstalig A5-gidsje van 24 pagina's gemaakt, onder de titel *Petit Guide généalogique Liège-Limbourg*. Deze gids was lang en breed achterhaald, vooral ook omdat destijds internet nog niet bestond en de computer nog niet echt ingeburgerd was. Vandaar de noodzaak om een nieuwe uitgave te maken. De gids is een echte handleiding geworden van 52 pagina's.

De vernieuwde *Petit Guide généalogique Liège-Limbourg* wordt uitgegeven door de Sectie Genealogie van het LGOG. Het boekje werd op de Genealogiedag Limburg gepresenteerd door de auteur De la Haye en officieel aangeboden aan de Honorair Consul van Frankrijk te Maastricht de heer Camille Oostwegel.

Interessant lezingenprogramma

Régis de la Haye hield een boeiende lezing over Maastrichtse vondelingen, waarmee de tentoonstelling over dit onderwerp werd ingeleid. Op het kerkkoor werd bij gelegenheid van de Genealogiedag Limburg door het RHCL een selectie tentoongesteld van de vondelingenakten met de vele voorwerpen die achtergelaten waren bij deze kinderen: lintjes, touwtjes, kaarten, briefjes. Daarop staat soms cruciale informatie over de afkomst van de vondelingen. Ook briefjes met hartenkreten van de moeders om goed voor hun kindje te zorgen werden meer dan eens op vondelingen gevonden. In zijn lezing gaf Régis de la Haye aan dat bij een afstamming van een vondeling het genealogische onderzoek niet hoeft te stoppen. Zie verder het hoofdartikel in deze aflevering van het Limburgs Tijdschrift voor Genealogie.

De Genealogiedag 2016 stond ook in het teken van de digitalisering van archieven met o.a. een doorlopende presentatie in de kapel van de genealogiesite WieWasWie door Fred Baltus.

Vorbereidingscommissie Genealogiedag Limburg 2016

Bert van Laer, voorzitter	LGOG SG
Arno Koopmans, plv. voorzitter	LGOG SG
Kees Hessels, penningmeester	LGOG SG
Fred Baltus	LGOG SG
Liesbeth Dirks-Jessen	LGOG SG
Arno Griens	NGV ZLB
Henriëtte Hardeman-Emans	NGV KPL
Marie-Louise van Wijk-Duurlings	NGV KPL
Thieu Wieërs	FVL
René Vroomen	FVL
Truus Wanrooij-Roks	RHCL

In de lezingencyclus van de Genealogiedag in het auditorium van het RHCL passeerden zeer gevarieerde onderwerpen de revue.

In een uitdagende lezing: *Het nieuwe (digitale?) archief: bij het RHCL vindt u het straks wel!* werd door Neeltje Wessels en Peter Bakker, nieuwe medewerkers RHCL belast met digitaal collectiebeheer, dit onderwerp toegelicht. Vorig jaar werd het organogram van het RHCL uitgebreid met een "E"-pijler voor de ontwikkeling van een e-depot en virtuele dienstverlening in het jaar 2020. Beleidsmatig is het RHCL er klaar voor, maar wát moet er nog gebeuren voor het zover is?

Vijf dingen zijn van belang voor het Nieuwe Archief:

- Mentaliteitsomslag naar archivaris nieuwe stijl (*niet kunnen, kennen wij niet!*)
- Achterstanden Collectie Beheer Systeem wegwerken (*met bepaalde protocollen valt niet te sollen*)
- Ten minste 10% van alle archieven digitaliseren (*scanstraat in de overdrive*)
- Volledig operationeel e-depot (*de luxe en last van een schone lei*)
- Website met een *virtuele studiezaal*; weg met de fysieke studiezaal!?

Onder de titel *Arlie jr. en zijn crew* werd een goed voorbeeld gegeven van digitaal historisch onderzoek door Marie-José Lijten. In juli 1943 ging de tienkoppige bemanning van een Amerikaanse B-17 bommenwerper in het Engelse Grafton Underwood op

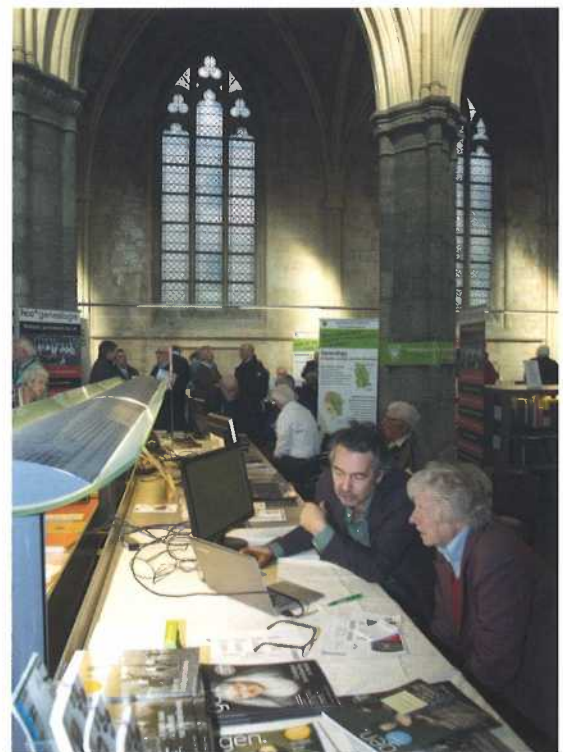

de foto. Op 25 juli 1943 kwamen zeven van hen om het leven bij Operatie Gomorrah, het grote bombardement dat de Engelse en de Amerikaanse luchtmacht op Hamburg uitvoerden. De drie overlevenden brachten de rest van de Tweede Wereldoorlog door in een Duits krijgsgevangenenkamp. De namen van twee van de gesneuvelde staan vermeld op de *Wall of the Missing* van de Amerikaanse begraafplaats in Margraten. De levensloop van de crew werd met behulp van digitaal archiefonderzoek erg goed in beeld gebracht.

Chartermeester en rechtshistoricus bij het RHCL Gerard Venner ging in op de recent gereedgekomen inventarisatie van het archief van het officiaalaat, de kerkelijke rechtbank van het eerste bisdom Roermond 1599-1797. Dit archief kan ook erg goed dienen als genealogische bron. De officiaal was een rechter die namens de bisschop kennisnam van zaken betreffende het huwelijk, kerkelijke functies als pastoor en kapelaan en de uitvoering van testamenten. De huwelijkszaken omvatten met name de vordering tot het nakomen van trouwbeloften door het sluiten van het huwelijk. Een vrouw die in verwachting was geraakt, kon zo de man tot een huwelijk dwingen. De officiaal kon ook een scheiding van tafel en bed uitspreken, meestal op verzoek van de vrouw wegens huiselijk geweld van de man. Op het terrein van de strafrecht-spraak berechtte de officiaal de overtredingen van de seksuele moraal en de huwelijkswetgeving, waartoe al het buitenhuwelijkse seksuele verkeer behoorde. Het archief van de officiaal is een mooie, zeldzame bron voor genealogisch onderzoek met verrassende resultaten.

Om 17:00 uur werd de Genealogiedag afgesloten. De standhouders, bezoekers en de organiserende commissie konden terugkijken op een zéér succesvolle dag.

Foto's: Rudy Zijlstra

H.J. (BERT)
VAN LAER

Uitreiking Edmond Delhougne Penning

Bij de Genealogiedag Limburg 2016 op 21 maart jl. heeft voor de eerste keer de uitreiking van de Limburgse genealogische onderscheiding, de "Edmond Delhougne Penning" plaatsgevonden.

De Edmond Delhougne Penning zal een keer in de twee jaar à vijf jaar worden toegekend. Aan de onderscheiding zijn een oorkonde en een geldbedrag verbonden. De penning en het geldbedrag zijn ter beschikking gesteld door de Stichting Instituut voor Genealogie en Streekgeschiedenis te Roermond, in 1957 opgericht door de genealoog Edmond Delhougne (1932-2013). Het instituut is sinds 1992 gevestigd aan de Pierre Cuypersstraat 17-19 te Roermond. Afgelopen maart werd de naam van de stichting gewijzigd en vernoemd naar haar oprichter.

De Stichting Edmond Delhougne heeft tot doel het bevorderen van de Limburgse genealogie en streekgeschiedenis. Zij beschikt over een omvangrijke bibliotheek, genealogische, heraldische en historische documentatie en archief- en werkruimten. Naast genealogische verzamelingen beschikt de stichting over een omvangrijke collectie bidprentjes (ca. een miljoen), manuscripten, zegels en prentbriefkaarten. Medewerkers van de Stichting Edmond Delhougne verrichten genealogisch en historisch onderzoek. Daarnaast ondersteunen en stimuleren zij onderzoek en publicaties door derden, onder meer middels het verzorgen van cursussen.

De bronzen penning die bij de genealogische prijs behoort, is ontworpen door beeldend kunstenaar Tanja Webbers uit Heythuysen en draagt op de voorzijde de beeltenis van de naamdrager, Edmond Delhougne en op de achterzijde de ingegraveerde naam van de winnaar met het jaar van toekenning.

De commissie en jury

Tijdens de tien eerdere Genealogische contactdagen van de Sectie Genealogie van het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (LGOG) en de Limburgse afdelingen van de Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV) werd zes keer een genealogische prijs toegekend, waarbij verschenen

genealogische publicaties en boeken door een jury werden beoordeeld. De Edmond Delhougne Penning kan gezien worden als een voortzetting van de Limburgse Genealogische Prijs in een aangepaste vorm. De doelstelling voor de "Edmond Delhougne Penning" is breder. De organiserende verenigingen willen daarmee personen huldigen die een eminente betekenis hebben voor de Limburgse genealogie in een ruimere zin. Voor de toekenning van de Edmond

Delhougne Penning is een reglement opgesteld.

De organisatie van de Edmond Delhougne Penning is in handen van een commissie, bestaande uit een voorzitter en een secretaris. Deze commissie verricht de voorbereidende en de uitvoerende werkzaamheden rond de toekenning van de penning. De rol van de voorzitter van de commissie is met name gelegen in het leggen van verbanden tussen alle geledingen, betrokken bij de toekenning van de penning en de communicatie en coördinatie met de organiserende commissie van de Genealogiedag Limburg. De voorzitter en de secretaris

van de commissie nemen deel aan de vergaderingen van de jury. Zij hebben echter geen stemrecht inzake de nominatie en de toekenning van de penning. De beoordeling van kandidaten voor nominatie en de uiteindelijke toekenning van de Edmond Delhougne Penning ligt in handen van een jury onder leiding van een onafhankelijke juryvoorzitter. De jury heeft als opdracht om de voordracht van de genomineerden te entameren en te stimuleren en een prijswinnaar vast te stellen. De jury draagt argumentatie aan die in een juryrapport door de secretaris wordt verwoord.

De jury bestaat uit een voorzitter en minimaal vier leden. De leden van de jury worden gevraagd op basis van hun geschiktheid, kennis en ruime ervaring met het verrichten van genealogische c.q. historische activiteiten en onderzoek. Vanwege de bijzondere betrokkenheid wordt minimaal een jurylid aangewezen door de Stichting Edmond Delhougne voorheen Stichting Instituut voor Genealogie en Streekgeschiedenis.

De Edmond Delhougne Penning is bestemd voor een persoon die een bijzondere bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling en promotie van de genealogie binnen het gebied van de Nederlandse en Belgische Provincie Limburg.

Commissie "Edmond Delhougne Penning":

René Vroomen, voorzitter; Alphons Rikken, secretaris

Jury "Edmond Delhougne Penning":

Guus Janssen, voorzitter; Ton van den Berg, Lisette van Corven, Arno Griens, Mathieu Kunnen, René Lauwers, Jean Maenen, Patrick Vanoppen, Ans van Wegberg-Veugen, leden.

Selectiecriteria en procedure

Een aantal criteria worden door de jury als voorwaarden gehanteerd om voor de toekenning van de Edmond Delhougne Penning in aanmerking te komen. De genomineerde dient genealogisch-historisch onderzoek of activiteiten te hebben verricht en zijn werkzaamheden moeten voornamelijk gelokaliseerd zijn in de Nederlandse en Belgische provincie Limburg. De jury zal aan deze voorwaarden een ruime interpretatie

geven, maar een binding met de genealogie en de provincies Limburg moet duidelijk te onderkennen zijn. Er dient een stimulerende invloed uit te gaan op de regionale ontwikkeling en promotie van de genealogie.

Voorts moet er sprake zijn van activiteiten of studies binnen een regionaal-historische context. Indien de genomineerde onderzoek heeft verricht dan moeten zijn of haar studies gebaseerd zijn op eigen onderzoek, voorzien van een degelijk notenapparaat en bronvermeldingen, moeten zij een redelijke omvang hebben en moeten zij bij voorkeur gepubliceerd zijn in een tijdschrift of in boekvorm. Binnen het vakgebied van de genealogie dienen de activiteiten er uit te springen (op te vallen). Verder dient er sprake te zijn van voldoende onderscheidende professionele kwaliteit. De studies moeten in de Nederlandse taal zijn geschreven.

De keuze van de genomineerden ligt in handen van een deskundige jury, die zal bestaan uit genealogen, historici en redacteurs. Van de juryleden wordt ook verwacht dat zij actief kandidaten scouten.

Laureaat Funs Patelski ontvangt uit handen van gedeputeerde Ger Koopmans de Edmond Delhougne Penning met bijbehorende oorkonde. De commissieleden René Vroomen en Alphons Rikken kijken goedkeurend toe. Foto: Rudy Zijlstra.

De professionaliteit van genomineerden wordt o.a. vastgesteld op basis van verricht onderzoek, publicaties en andere relevante activiteiten binnen het werkveld. Het aantal nominaties wordt door de jury bepaald. Uit de genomineerden wordt de winnaar van de Limburgse genealogische Edmond Delhougne Penning gekozen.

Toekenning "Edmond Delhougne Penning" 2016 aan Funs Patelski

Voorafgaand aan de uitreiking van de penning voerde namens de jury drs. A.M.P.P. (Guus) Janssen het woord.

Hij blikt terug op de oudste literatuur uit onze Europese traditie, de Ilias op naam van Homerus, dat als heldenepos een aristocratische maatschappij toont, waarin *wie* men is van minder belang is dan *van wie* men is. De Griekse cultuur, waarin de juryvoorzitter de jeugd van ons gewest beroepshalve pleegt in te wijden,

liet vervolgens een ontwikkeling zien, waarin aan eigen verdiensten een steeds grotere waarde werd toegekend.

In het heden - een tijd waarin *wie men kent* belangrijker lijkt dan *wat men kent* of kan - wijzen ons genealogen weer op het belang van onze herkomst. Zij worden daarin gesteund door de genetici.

Het woord genealogie gaat terug op het Griekse woord 'logos', beredenering en de woordstam 'gen', die duidt op 'wording' en 'herkomst' of 'soort'. Genealogen onderzoeken derhalve de herkomst om langs die weg mede een verklaring te kunnen geven voor identiteit.

Een exponent van deze vorsersactiviteit is ongetwijfeld Funs Patelski, die als eerste de Edmond Delhougne Penning in ontvangst mag nemen. De jury is van mening dat de heer Patelski in alle opzichten in zeer ruime mate voldoet aan de gestelde criteria voor toekenning. Hij heeft een bijzondere bijdrage geleverd aan de ontwikkeling en de promotie van de genealogie met de vele genealogisch-historische onderzoeken en activiteiten, voornamelijk binnen het grondgebied dat thans gelegen is in de Nederlandse en Belgische provincies Limburg. Door zijn drang naar nauwkeurigheid en diepgang gaat een stimulerende invloed uit op de regionale ontwikkeling en promotie van de genealogie waarbij een gedegen inbedding in een regionaal-historische context plaatsgevonden heeft.

Funs Patelski heeft veel origineel eigen onderzoek uitgevoerd, altijd voorzien van een ruim notenapparaat en bronvermeldingen waarbij veel werk gepubliceerd is in tijdschriften of in boekvorm. De publicaties en boeken getuigen van een wetenschappelijk onderbouwde aanpak. Te noemen valt onder andere het monumentale boekwerk "Limburgse Verwantschappen" en de publicatie in het Keizer Kareljaar 2014 van, tot dan toe, onbekende Limburgse afstammelingen van Karel de Grote.

Met de toekenning van de eerste penning wordt een norm gesteld voor de toekomst en de heer Patelski, die bij Edmond Delhougne in de leer is geweest en altijd een uitstekende relatie heeft gehad met het Instituut voor Genealogie en Streekgeschiedenis, is hiervoor, volgens de jury de persoon bij uitstek. Hij voldoet in alle opzichten aan de criteria.

De wijze waarop Funs Patelski zorg draagt voor de maatschappelijke aandacht voor en de promotie van de genealogie in het algemeen en in het bijzonder voor het onderzoek naar de relatie tussen genealogie en genetisch onderzoek dient daarbij speciaal genoemd te worden.

De heer Patelski heeft als hoofd- en eindredacteur van het Limburgs Tijdschrift voor Genealogie, samen met de overige redacteurs, een "niet uit te wissen stempel gedrukt" op dit unieke genealogisch blad waarbij kwaliteit van de publicaties en kwaliteit van lay-out en drukwerk voorop staan. Met zijn wijze van samenwerking met collega-onderzoekers en zijn vermogen om mensen te interesseren voor en te stimuleren tot genealogisch onderzoek werd veel bereikt voor de Limburgse genealogie.

Op grond van deze bevindingen is de jury, onder voorzitterschap van Guus Janssen, ervan overtuigd, dat de heer Funs Patelski een waardige drager van de eerste Edmond Delhougne Penning zal zijn.

De Genealogiedag Limburg 2016 te Maastricht

Foto's Rudy Zijlstra, Roermond

Foto's boven van links naar rechts: Régis de la Haye presenteert aan Camille Oostwegel, honorair consul van Frankrijk te Maastricht, het eerste exemplaar van zijn nieuwe Franstalige uitgave *Petit Guide généalogique Liège-Limbourg*. Gastvrouw Lita Wiggers, directeur van het Regionaal Historisch Centrum Limburg, opent de Genealogiedag 2016. Guus Janssen, voorzitter van de jury van de Edmond Delhougne Penning, spreekt de genodigden, gasten, bezoekers en laureaat toe.

Foto boven links: Paul Volders, cardioloog en bijzonder hoogleraar Genetische Cardiologie te Maastricht, met aan zijn rechterzijde (links op de foto) cardioloog Rachel ter Bekke. Zij verrichten onderzoek naar de erfelijke factoren bij plotse hartstilstand, een onderzoek waarin genealogie en verwantschappen een belangrijke rol spelen. Zie: <http://hartenvaatcentrum.mumc.nl/de-worm-studie>. De overige foto's geven een indruk van de bijzonder druk bezochte Genealogiedag 2016 te Maastricht.

